FAMILIA
Revistă de cultură
Nr. 2 ● februarie 2015
Oradea

Responsabilitatea opiniilor, ideilor şi atitudinilor exprimate în articolele publicate în revista *Familia* revine exclusiv autorilor lor.

Acest număr conține reproduceri
ale unor ilustrații apărute în prima serie
a revistei (1865 - 1906)

Seria a V-a
februarie 2015
anul 51 (151)
Nr. 2 (591)

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Apare la Oradea

Seriile Revistei *Familia*
● Seria Iosif Vulcan: 1865 - 1906
● Seria a doua: 1926 - 1929
M. G. Samarineanu
● Seria a treia: 1936 - 1940
M. G. Samarineanu
● Seria a patra: 1941 - 1944
M. G. Samarineanu
● Seria a cincea:
1965-1989
Alexandru Andrițoiu
din 1990
Ioan Moldovan

REDACȚIA:

Ioan MOLDOVAN - Director
Traian ŞTEF - Redactor şef
Miron BETEG, Mircea PRICĂJAN,
Alexandru SERES, Ion SIMUȚ
Redactori asociați:
Marius MIHEȚ, Aurel CHIRIAC

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA:

Oradea, Piața 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29; 40-770-850068
E-mail:
revistafamilia1865@gmail.com
(Print) I.S.S.N 1220-3149
(Online) I.S.S.N 1841-0278

www.revistafamilia.ro

TIPAR: Imprimeria de Vest, Oradea

Revista figurează în catalogul publicațiilor la poziția 4213

Idee grafică, tehnoredactare şi copertă: Miron Beteg

Responsabil de
număr:
Ion Simuț

Revista este instituție a
Consiliului Județean Bihor

ABONAMENTE LA FAMILIA

Cont pentruabonamente: RO81TREZ07216335000XXXX deschis la Trezoreria Oradea
C.F. 4208358

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Fondată în 1865 de
IOSIF VULCAN

150

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Iosif Vulcan

Editorial

Ion Simuţ

Revista *Familia* în configurația culturală a Oradiei după Marea Unire

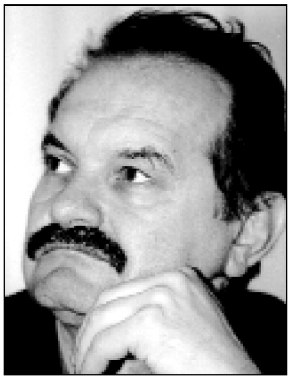

Pentru Oradea nu ar fi fost uşor niciodată până în 1918 (de fapt, era imposibil) să devină un centru al românismului cultural (nici nu avea cum să fie, în condițiile istorice cunoscute), dar a devenit posibil după Primul Război Mondial. Afirmația e discutabilă (în sensul că există antecedente), cel puțin cu două argumente: argumentul episcopiei greco-catolice şi argumentul Iosif Vulcan, care a mutat în 1880 redacția (adică pregătirea, tipărirea şi difuzarea) revistei „Familia" de la Pesta la Oradea. O viață culturală orădeană românească exista înainte de 1918 atât cât putem imagina o activitate semnificativă în jurul unor asemenea nuclee. După cum se ştie, tot timpul, până după 1920, elementul românesc nu a fost suficient de puternic, deşi împrejurimile (regiunea) erau predominant româneşti. Dar pâlpâiri revendicative au fost (de la Samuil Vulcan şi Iosif Vulcan la Aurel Lazăr), polarizate în jurul unor personalități importante, însă a căror pregnanță a fost dobândită mai mult prin proiecții retrospective, datorate unei rescrieri favorabile a istoriei, în spiritul adevărului național. Iradierile cele mai importante au venit din lupta religioasă greco-catolică sau ortodoxă în favoarea românilor.

Populația şi naționalitățile în Oradea, după Marea Unire

Argumentul demografic e prioritar. Există surse obiective pentru date statistice. În prima monografie a oraşului Oradea, apărută după Unire (Nicolae Firu, *Oradea-Mare*, Ed. Cultura Națională, Bucureşti, 1924), este consemnat rezultatul recensământului din 1922. Atunci Oradea avea 68.080 locuitori, dintre care, după naționalități, sunt: 10.841 români, 38.544 unguri, 17.879 evrei, 598 germani şi 418 diferiți. O notă precizează: „În raport cu stările de sub regimul unguresc, numărul românilor a crescut aici cu 5107 suflete" – cu alte cuvinte, s-a dublat în doi-trei ani şi tendința

de creştere a numărului de români în Oradea va persista, în mod firesc, de-a lungul întregii perioade interbelice. Asta în condițiile în care județul Bihor avea, tot în 1922, următoarea compoziție națională, dintr-un total de 427.890 de locuitori: 300.301 români, 119.031 unguri, 5.000 evrei, 2921 slovaci şi 637 germani. *Enciclopedia României*, volumul II, 1938, dă pentru Oradea în 1930 o populație de 82.355 de locuitori, iar pentru 1937, 81.104 locuitori, deci în uşoară scădere, iar pentru județul Bihor, în 1930 – 509.130, în 1937 – 536.653 locuitori, fără detalii despre compoziția națională. Revistele culturale româneşti aveau deci cui să se adreseze, chiar dacă nu aveau un public format, puteau să-l exploreze şi să-l formeze. Resurse şi condiții de emancipare existau, alimentate de realizarea României întregite.

Atât înainte, cât şi imediat după Marea Unire, Oradea era un oraş predominant maghiar, situat într-o provincie (un județ) predominant românească (românesc). Realitatea națională şi culturală se schimbă treptat în perioada interbelică, iar intervalul cel mai interesant pentru aceste prefaceri în oraşul Oradea îl reprezintă primul deceniu după Marea Unire. Revista „Familia", seria a doua (martie 1926 – februarie 1929), dobândeşte un rol important, şi în paginile ei sunt reflectate aceste tendințe şi bătălii culturale, în condiții administrative dificile, de schimbare a autorităților locale, regionale şi centrale.

Religiile

O primă mare victorie națională este înființarea episcopiei ortodoxe în 1920, al cărei scaun îl ocupă Roman Ciorogariu, până atunci vicar al Consistoriului orădean (în anii 1917-1920). Legea pentru restaurarea episcopiei ortodoxe române din Oradea-Mare a fost sprijinită şi promovată de Octavian Goga, ministru al cultelor şi artelor în România întregită. Roman Ciorogariu, personalitate complexă (om al bisericii, ziarist, academician, senator), foarte activ, va rămâne episcop timp de 16 ani, până în 1936, la moartea sa. Activitățile sale şi ale episcopiei ortodoxe vor fi reflectate în mod firesc în paginile revistei „Familia", începând din 1926, după noua sa apariție. Monografia lui Nicolae Firu, din 1924, consemnează că în Oradea erau în acel moment 7341 de credincioşi ortodocşi, din totalul de 10.841 de români, câți avea oraşul.

Episcopia greco-catolică avea o veche tradiție, care îi consemnează ca episcopi pe Moise Dragoş (1777-1787), Ignatie Darabant (1788-1805), Samuil Vulcan (1806-1839), cel mai prestigios dintre înaintaşi, amintit adesea în toate referințele culturale ale oraşului, ale Beiuşului şi ale Bihorului.

După alţi episcopi, misiunea românească a greco-catolicilor îi are ca luptători pe Mihai Pavel (episcop între 1879 şi 1902) şi Demetriu Radu (episcop între 1903 şi 1920, adică tocmai în perioada Marii Uniri). Acesta din urmă îşi pierde viaţa în atentatul de la Senatul României din 8 decembrie 1920. Locul lui este luat de episcopul Valeriu Traian Frenţiu, pentru toată perioada interbelică (1922-1940) – şi el o referinţă importantă pentru toată presa orădeană, un reper moral şi spiritual. Numărul credincioşilor greco-catolici în Oradea, în anii 1922-1924, este de 3500, după datele furnizate de Nicolae Firu în monografia amintită.

Pentru comparaţie, să amintesc şi datele privitoare la celelalte religii, din aceeaşi sursă: 18.813 romano-catolici, 18.459 credincioşi reformaţi, 1377 credincioşi în comunitatea evanghelică şi 17.859 de evrei (ortodocşi şi neologi). Nicolae Firu face următoarea observaţie: „Comunitatea izraelită ortodoxă din Oradea este cea mai bogată comunitate izraelită din ţară. Are două templuri mari şi peste 15 case de rugăciuni. Comunitatea neologilor are numai un templu" (p. 72).

De ce am dat aceste informaţii? Pentru că în jurul bisericilor exista o intensă activitate culturală şi educativă, pe lângă aceea religioasă. Aceste comunităţi patronau şcoli (inclusiv învăţământ superior, adică seminarii teologice), spitale, orfelinate, aziluri, publicaţii specifice (reviste şi cărţi). Revista „Familia" şi alte publicaţii culturale independente trebuiau să se detaşeze discret, dar totodată să reflecte adecvat această activitate de cult religios, îndeosebi a ortodocşilor şi a greco-catolicilor, prin marile lor personalităţi. Ele, aceste publicaţii culturale independente, trebuiau să continue tendinţa de laicizare a vieţii culturale, iniţiată de Iosif Vulcan.

Şcolile

Şcolile sunt al doilea mediu cultural care trebuie luat în seamă după biserici. În acest sector al vieţii publice are loc o transformare spectaculoasă, cu înfiinţarea de şcoli noi, în folosul românilor din zonă, atât de oropsiţi până atunci. Ceea ce urmează pentru românii din Bihor după 1920 echivalează cu o revoluţie culturală. Pentru intervalul 1920-1924, Nicolae Firu alcătuieşte următorul tablou al şcolilor din Oradea:

Şcoli româneşti de stat: Academia de drept (fostă maghiară, devine românească) are în 1924 – 4 profesori titulari, 8 auxiliari şi 160 de studenţi; Academia teologică ortodoxă îşi începe activitatea în anul şcolar 1923/1924 cu 4 profesori şi 20 de studenţi; Liceul de băieţi „Emanuil Gojdu", înfiinţat în 1919, cu 24 de profesori şi 557 de elevi; Liceul de fete „Elena Doamna", înfiinţat în 1919, cu 15 profesori şi 185 de eleve; Şcoala

normală de învăţători tip 6 clase, înfiinţată în 1920, are 16 profesori, 2 învăţători şi 260 de elevi; Şcoala normală de învăţătoare tip 6 clase, înfiinţată tot în 1920, cu 19 profesoare şi 270 de eleve; Şcoala comercială de fete, înfiinţată în 1920, cu 5 profesori titulari, 13 auxiliari şi 48 de eleve; 8 şcoli primare de stat, cu un amestec tranzitoriu de elevi maghiari şi români, care au în anul şcolar 1922/1923 27 de învăţători români, 44 de învăţători unguri, 800 de elevi români, 1828 elevi unguri şi 218 evrei; 2 grădiniţe de copii cu 90 de copii; Şcoala de arte şi meserii, înfiinţată în anul 1913 şi continuată de statul român, are 7 profesori (dintre care 3 unguri), 182 de elevi, dintre care 104 români, 68 maghiari şi 10 evrei; cea mai mare era Şcoala de ucenici (industrie şi comerţ), cu 8 profesori (4 români, 4 unguri) şi 29 de învăţători, cu un total de 2280 de elevi, băieţi şi fete, dintre care 426 români, 1439 maghiari şi 415 evrei;

Şcoli româneşti confesionale: Seminarul teologic greco-catolic, înfiinţat în 1792, are în 1922 - 4 profesori şi 25 de elevi; Şcoala normală greco-catolică de învăţători tip 8 clase, înfiinţată în anul 1846, are 11 profesori, 1 maistru pentru lucrul de mână şi 60 de elevi; Şcoala primară greco-catolică are 1 învăţător şi 32 de elevi; Şcoala primară ortodoxă din Velenţa, cu 1 învăţător şi 30 de elevi;

După cum se poate lesne abserva, învăţământul românesc în Oradea capătă cu adevărat relevanţă începând din 1919-1920. Învăţământul maghiar, ca şi cel evreiesc, fusese până în 1920 privilegiat, în dauna celui românesc. Unele şcoli maghiare din Oradea sunt mai vechi de o sută de ani sau au peste 50 de ani în 1920. Cum să nu existe atunci o diferenţă considerabilă între nivelul de educaţie şi între categoriile de intelectuali, maghiari, evrei sau români?

Şcoli maghiare catolice: Liceul de băieţi al călugărilor Premontrei, înfiinţat în 1810, are 23 de profesori şi 707 elevi, dintre care 174 evrei; Şcoli normale separate pentru învăţători şi învăţătoare, înfiinţate în 1856 şi 1858; Şcoală normală pentru educatoare; 3 şcoli medii de fete, datând din 1892-1894, cu un total de 31 profesoare şi 502 eleve; 4 şcoli primare cu 16 învăţătoare şi 689 eleve, şi 3 grădiniţe cu 3 învăţătoare şi 154 elevi, susţinute de călugăriţe; Leagănul de copii; Şcolile primare de băieţi din Olosig (1828), Oraşul Nou (1877) şi Velenţa (1858), cu 10 posturi didactice şi 360 de elevi;

Şcoli maghiare reformate (calvine): Şcoala normală de învăţătoare (din 1905) cu 15 profesori şi 55 de eleve (din care 10 evreice); Şcoala medie de fete (din 1920, singura mai nouă), cu 15 profesoare şi 207 eleve (din care 73 evreice); Şcoala primară de fete, cu 3 învăţătoare şi 175 eleve; 2 şcoli primare mixte cu 4 învăţători şi 200 de elevi;

Şcoala primară mixtă luterană, datând din 1804, cu 2 învăţători şi 93 de elevi;

Şcoli evreieşti: Liceul de băieţi, înfiinţat în anul 1920, are 31 de profesori şi 375 de elevi, dintre care 37 maghiari; o şcoală medie de băieţi, veche din 1888 (cu 12 profesori şi 205 elevi) şi o şcoală medie de fete, din 1897 (cu 10 profesori şi 256 eleve); o şcoală primară de băieţi, din 1872 (cu 5 învăţători şi 231 elevi) şi o şcoală primară de fete, din 1897 (cu 5 învăţătoare şi 236 eleve); o şcoală primară mixtă, din 1903 (cu 9 învăţători şi 370 de elevi);

Şcoli societare maghiare: Şcoala comercială superioară de băieţi, datând din 1888, cu 13 profesori şi 138 elevi, între care 6 români; Şcoala comercială superioară de fete, datând din 1891, cu 13 profesori şi 11 eleve.

INSTITUŢIILE CULTURALE

Peisajul cultural instituţional este şi el în mare prefacere după 1920, când începe să se stabilizeze oarecum viaţa socială şi politică şi să se orienteze ferm pe noul făgaş creat.

Descrierea lui Nicolae Firu insistă pe *Muzeul de antichităţi şi istorie a judeţului Bihor*, înfiinţat în 1872 din iniţiativa lui Ludovic Gyalokay, fost preşedinte al Tribunalului din Oradea. Obiectele sunt parţial donate de Episcopia catolică maghiară. Colecţiile cuprind: tablouri istorice maghiare, biblioteca istorică donată de familia Bőlőnyi (prima sală), lucruri din preistorie, antichitate, din epoca migraţiilor (sala a doua), numismatică şi obiecte de artă donate de nobili locali (altă sală), tablouri şi obiecte artistice din secolele XV-XVI (o sală), tablouri din secolele XVII-XVIII, ceramică, veche artă ungurească (altă sală), tabloul regelui Matei înaintea Vienei, obiecte din Cetate etc. Muzeul nu are niciun exponat despre românii din zonă, deşi, după cum comentează autorul monografiei, „Bihorul este pământ românesc şi în Bihor trăieşte în covârşitoare majoritate de veacuri şi neamul românesc, aşezat aici cu secole înainte de venirea celorlalte neamuri" (p. 86). Muzeul va trebui, prin urmare, completat şi revizuit în concepţia lui de ansamblu. Pot fi adăugate cel puţin obiecte de etnografie românească. Va urma şi pentru el o vastă operă de transformare, pentru a cuprinde întreaga realitate istorică a zonei, fără părtinirea până la exclusivitate a unei singure etnii, cea maghiară.

Cele mai vechi societăţi culturale româneşti, care vor continua să activeze în Oradea, sunt: Reuniunea de cântări „Hilaria", înfiinţată în 1875, şi Astra, despărţământul orădean, despre care relata şi Iosif Vulcan în „Familia" şi despre care vor scrie şi noile serii ale revistei.

Odată cu Marea Unire, se înfiinţează la Oradea societatea „Reuniunea femeilor române" (în 1918), pe lângă Reuniunile femeilor catolice, protestante, israelite (separat fiecare), deja existente.

Societatea „Cele trei Crişuri" începe din 1920 să publice o revistă bilunară, tradiţionalistă şi provincială, dar creând unul dintre cele mai importante şi mai stabile repere pentru viaţa culturală românească din Oradea.

De mare influenţă şi de mare ajutor vor fi bibliotecile publice, organizate la început în entităţi mai mici. Cea mai bogată e biblioteca episcopiei greco-catolice, care curpinde şi manuscrise vechi rămase de la Gheorghe Şincai şi Petru Maior. În cadrul şcolii primare nr. 2 se înfiinţează în 1921 „Biblioteca populară Ignatie Mircea" (după numele donatorului), cu peste o mie de volume. Se organizează la nivel de oraş o bibliotecă românească publică, pentru că Oradea avea o mare bibliotecă publică maghiară, pe lângă alte trei biblioteci populare maghiare. E şi aceasta o bătălie culturală importantă: înfiinţarea şi susţinerea unei mari biblioteci publice româneşti.

Foarte multe energii, ambiţii şi orgolii se vor mobiliza pentru formarea unei trupe teatrale româneşti permanente, alături de trupa maghiară, care exista de mult. Teatrul „*Regina Maria*" trebuia să obţină şi o secţie românească permanentă. Despre această luptă vor relata stăruitor revistele „Cele trei Crişuri" (începând din 1920) şi „Familia" (din 1926, de când apare seria a doua). Se poate alcătui un amplu fişier documentar pe tema teatrului românesc la Oradea. Istoricul a şi fost alcătuit, dar ceea ce vreau să semnalez aici sunt obiectivele culturale pentru a căror realizare se va implica revista „Familia" începând din 1926, obiective pe care le-am aşezat aici într-un context mai larg.

Efervescenţa culturală se înteţeşte treptat în primul deceniu după Marea Unire.

REVISTA „FAMILIA" ÎN PEISAJUL PUBLICISTIC ORĂDEAN

Cea mai importantă publicaţie culturală care apare în Oradea după Marea Unire nu e „Familia", ci „Cele trei Crişuri", cel puţin în primii ani. Ea apare bilunar şi fără întrerupere din 15 aprilie 1920 până în decembrie 1940, când se mută la Bucureşti pentru perioada 1941-1944, după cedarea Ardealului de Nord. Conducerea publicaţiei aparţine triadei Roman Ciorogariu, George Bacaloglu şi Al. Pteancu. Directorul publicaţiei, George Bacaloglu, colonel în ganizoana Oradea, ofiţer de carieră, provenea dintr-o familie bucureşteană care a dat câteva personalităţi culturale: sora lui,

Elena Bacaloglu, era prozatoare şi publicistă, iar fratele lui, Victor A. Bacaloglu, era prozator şi dramaturg, de asemenea ofiţer de carieră, pensionat colonel. (*Dicţionarul general al literaturii române* îi consemnează pe cei doi, nu şi pe George Bacaloglu, fratele lor ajuns la Oradea.)

George Bacaloglu îl cheamă la Oradea (de la Braşov, unde se afla şi unde colabora la „Gazeta Transilvaniei") pe M. G. Samarineanu, din spiritul unei solidarităţi între aromânii macedoneni, pentru a fi secretar de redacţie la „Cele trei Crişuri" şi apoi redactor. Ziarist de vocaţie, el va anima şi alte publicaţii la Oradea: „Sentinela de Vest" şi „Vestul României" şi va reînfiinţa în 1922 foaia umoristică „Ghimpele", pe care o iniţiase în 1919 la Braşov. Colaborează şi la „Gazeta de Vest", trimite informaţii din Bihor la ziarele bucureştene „Universul" şi „Curentul". Este, după cum se vede, foarte activ.

În 1923, lui M. G. Samarineanu îi apărea al doilea volum de versuri, *Tablouri din Pind*, după ce în 1919 tipărise la Braşov volumul de debut *Şoapta clipelor trăite*. Acesta e personajul provindenţial pentru revista „Familia", a cărei reapariţie îi izbuteşte în martie 1926. Două cuvinte despre continuarea carierei lui scriitoriceşti. În 1932 mai publică romanul *Romanţă fără note* şi cu acesta se încheie fişa lui de creaţie. În 1936 este admis în Societatea Scriitorilor Români. Militează pentru înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Români din Ardeal, cărea îi devine vicepreşedinte în 1937 (preşedinte era Victor Papilian). Puţin cunoscut astăzi, M. G. Samarineanu era o personalitate culturală pregnantă în perioada interbelică, mai ales prin calităţile lui de publicist.

IDEI, PROIECTE, INSTITUŢII REFLECTATE ÎN PAGINILE „FAMILIEI", SERIA A DOUA (1926-1929)

În 1926, când reapare, revista „Familia" se implică în toate iniţiativele pentru crearea şi susţinerea unor instituţii culturale româneşti la Oradea. În primul număr, din martie 1926, Teodor Neş relatează despre activităţile (conferinţele) de la Universitatea Liberă „Emanuil Gojdu". Alte note din revistă se referă la alte conferinţe (George Bota, Th. Capidan) din cadrul aceleiaşi Universităţi Libere, foarte activă (v. „Familia", nr.-ele 9 şi 10 din noiembrie şi decembrie 1926). Acelaşi ilustru profesor se ocupă în nr. 2, aprilie 1926, de matineele şcolare, apoi în nr. 3, mai 1926, de propaganda culturală. În numărul 9, din noiembrie 1926, acelaşi Teodor Neş, profesor de fizică, în articolul *Avem nevoie de reforma învăţământului secundar?*, scrie o pledoarie pentru scoaterea învăţământului secundar de sub influenţa confesiunilor religioase şi pentru diversificarea disciplinelor ştiinţi-

fice studiate. Despre activitățile societății Astra în Bihor scriu Iosif Pogan, în nr. 5 din iulie 1926, şi George Bota, poet, inspector regional pentru învățământ, în nr. 7 din septembrie 1926.

Pe tema teatrului românesc din Oradea notez numai câteva referințe, de multe ori incluse la rubrica de note. Sub pseudonimul M. San-Marino, M. G. Samarineanu înaintează o solicitare la Bucureşti pentru concesionarea Teatrului (maghiar) „Regina Maria" şi înființarea unei trupe româneşti cu programă stabilă (în nr. 4/ iunie 1926, p. 15). Aprope în fiecare număr se bate fierul până e cald: într-o cronică teatrală din nr. 5/ iulie 1926, p. 15 se vorbeşte din nou despre necesitatea înființării unei trupe permanente de teatru românesc; în nr. 6/ august 1926, în articolul *Politică românească şi cultură maghiară*, se aminteşte ideea concesionării teatrului pentru o trupă maghiară; în nr. 9/ noiembrie 1926 un titlu anunță *Echipele volante la Teatrul „Regina Maria"*; în sfârşit de an 1926, în nr. 10, pe decembrie, e vorba din nou de *Teatrul comunal „Regina Maria"*. Formula se schimbă în anii următori, astfel încât Samarineanu, sub pseudonimul M. San-Marino, scrie despre *Teatrul de Vest* (în nr. 8-9 din 1927 şi în nr. 1-2 din 1929). La mijlocul anului 1928 este înființat Teatrul de Vest cu program permanent românesc – în bună măsură şi datorită campaniei publicistice de la revista „Familia".

O altă țintă este dezvoltarea unei universități mai complexe la Oradea, pornind de la structura şi spațiul Academiei de Drept. În nr. 3 din mai 1926 al „Familiei", I. Pogan, sub titlul *Universitatea din Oradea*, face un istoric al Academiei de Drept, se referă la profesorii ei şi formulează necesitatea dezvoltării la Oradea a unui centru extins de învățământ superior. Despre aceeaşi idee e vorba şi într-un articol de pagina întâi din nr. 1-2 din 1929.

O aspirație realizată mult mai târziu stă în proiectul ridicării unei statui pentru poetul național: *Monument lui Eminescu la Oradea*, la rubrica de note, în nr. 5 din 1926, p. 16.

Alte articole celebrează idei sau instituții importante: *Un cerc al ziariştilor la Oradea*, în nr. 10/ decembrie 1926, p. 17; *Episcopia română unită din Oradea – 150 de ani*, în nr. 5-6 din 1927, p. 18; *Un muzeu etnologic în Bihor*, în nr. 10-11 din 1927, p. 17. De notat şi evenimentul legat de *Mihail Sadoveanu, candidat de parlamentar în Bihor*, notă în nr. 6/august 1926, p. 14.

Una din figurile centrale ale Oradiei în 1926 şi în anii următori este Gheorghe Tulbure, ales primar în acel an, el însuşi publicist şi activist cultural, colaborator şi la „Cele trei Crişuri". Ar merita conspectat şi comentat un amplu articol al său *Problema oraşelor*, publicat în nr. 1-2 din 1929, în paginile 2-4.

Am relatat numai o parte din ideile sociale, administrative, politice şi culturale, vehiculate în paginile celei de-a doua serii a revistei „Familia". M. G. Samarineanu s-a dovedit un bun cetățean al oraşului, contribuind la reforma sa instituțională, atât de necesară în anii 1926-1929. Ar fi vrut să depăşească spiritul local îngust, dar deocamdată vremurile nu i-au permis. Va reuşi în seria a treia (1934-1940). Seria a doua este sacrificată pe altarul marilor speranțe locale de construire a unui oraş înnoit în spirit – spiritul românesc. Din păcate, criza economică va lovi în interesele revistei şi ea va fi nevoită să-şi înceteze apariția în februarie 1929.

Această serie rămâne una vădit provincială, dar într-un sens nobil, de contribuție la emanciparea națională a oraşului Oradea. Reconfigurarea culturală s-a realizat. Dintr-un oraş maghiar, Oradea devenea un oraş multicultural, până să devină un oraş românesc – transformat benefic şi datorită revistei „Familia".

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

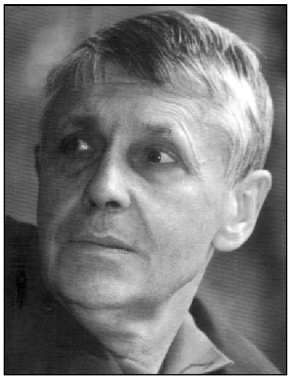

„A crede în Destin”

Egotism benefic. Din propria ta greşeală înveți mai mult decît din greşelile Celuilalt.

*

„Scriu din slăbiciune” (Valéry). Dar cine oare scrie altminteri? Emfaza vine ulterior.

*

Am fost şi am rămas o minoritate, noi cei ce-am refuzat cu o anume fermitate şi cu o anume consecvență mentalitatea totalitară, ca şi urmările acesteia. Cîte dezerțiuni, cîte „reajustări” la noua-vechea „linie” a noii-vechii cîrmuiri nu s-au produs după 1989? Între atîtea metamorfoze, ne simțim în continuare insularizați. Dar nu cumva e la mijloc, îndrăznesc a spune, afirmarea trudnică a unei calități? O selecție dureroasă însă *necesară* a unor oameni ai scrisului apți a atinge anume performanțe ale atitudinii precum, de pildă, în sport? Nu avem ce face cu ezitările, fluctuațiile, slăbiciunile atîtor confrați, care ne-ar dilua mesajul, ne-ar conturba comunicarea cu societatea şi – ierte-mi-se vorba mare – cu istoria. Numai prin concentrare, prin reducția la un nucleu al spiritului critic ce ne animă sperăm a ne atinge țelul defel egoist (ah, cît de confortabil am trăi dacă am fi egoişti!) Şi dacă nu-l vom atinge (rularea evenimentelor e imprevizibilă!), cel puțin să îl înregistrăm ca o scuză a faptului că am trăit...

*

Dacă nu te plîngi deloc, poți părea frivol. Dacă te plîngi prea mult, poți părea melodramatic. Se cuvine aşadar să te plîngi cu măsură.

*

Cum am putea evada din temnița timpului? Doar în chip abstract, utilizînd simboluri.

*

Conştiința ca o umbră a existenței, cu atît mai lungă cu cît conştiința descreşte.

*

„Se povesteşte că un oarecare matematician, ascultînd o simfonie, a întrebat: «Ce demonstrează ea?» Evident, ea nu demonstrează nimic, în plus, respectivul matematician nu avea nici un gust pentru muzică” (Şestov).

*

„Cînd omul descoperă la sine un anumit neajuns de care nu poate cu nici un chip să se izbăvească, nu-i mai rămîne nimic altceva de făcut decît să declare acest neajuns o calitate. Şi cu cît este neajunsul mai grav şi mai însemnat, cu atît mai încăpățînat se face simțită nevoia înnobilării lui” (Şestov). Dar sînt şi oameni dispuşi a-şi trata aşa-zisele calități drept aşa-zise neajunsuri, fapt ce complică situația.

*

„Geniul trebuie să fie de acord să cultive în sine un catîr – iată o condiție atît de înjositoare, încît omul o acceptă numai în cazuri extreme. Majoritatea preferă calea de mijloc între mediocritate şi geniu – talentul” (Şestov). Nu cumva însă tocmai talentul se cuvine să poarte în sine „un catîr”, deoarece, spre deosebire de spontaneitatea eruptivă a geniului, trebuie să-şi învingă un grad de insuficiență?

*

Am simțămîntul că am moştenit o înclinație a tatălui meu, de profesie inginer agronom, şi anume cea către... spiritul matematic. Tata punea pasiune în rezolvarea unor probleme „grele” din manualele mele, în aşa grad încît uneori eram chemat „la tablă” pentru a-l... ajuta indirect pe profesor. Recunosc că îmi place să scriu texte polemice pe acelaşi făgaş al „demontării” cît mai exacte a pre-textului, al constrîngerii acestuia de a-şi da în vileag viciile în vederea unor „rezolvări” logice, etice şi, poate, umorale. Căci polemica implică o plăcere intimă de tehnician, de om care lucrează cu mecanisme de mare precizie, satisfăcut cînd poate dibui defectele altora, cînd le poate raporta pe acestea către o instanță a bunului

mers al lucrurilor. Nu ajung oare să colaboreze armonios, în cadrul polemicii, spiritul de finețe şi cel de geometrie?

*

„Justiția este adevărul în acțiune" (Joubert).

*

În versuri, vulgaritatea poate fi tolerată la nevoie ca ingredient. În aforism e insuportabilă.

*

„Ar fi mai bine să nu uimesc lumea şi să trăiesc în lume" (Ibsen).

*

Doreşte să fie mai mult decît este fără să ştie bine nici măcar ce este.

*

Viciul care roade adesea ambiția: supraaprecierea de sine.

*

A dori să fii, din ambiție, exagerat de activ nu înseamnă oare a dori să-ți însuşeşti un timp ce nu-ți aparține? Fiecare din noi are, vai, un anume ritm de activitate (şi de realizare) ce corespunde unui timp propriu.

*

„Discipol al Maghidului, Rabi Wolf din Jitomir a hotărît că este mai bine să rămînă predicator decît să se lase încoronat învățător. De aici şi preocuparea sa față de limbaj. – Gîndirea este de esență infinită, spunea el, şi cuvîntul o limitează. Atunci de ce caută omul să se exprime? Vă voi spune eu pentru ce: cuvîntul are darul de a umaniza gîndirea. Rabi Wolf din Jitomir mai zicea. – Nu-i înțeleg pe aşa-numiții oameni luminați care cer la nesfîrşit răspunsuri în materie de credință. Pentru cel ce crede, nu există întrebare; pentru necredincios, nu există răspuns" (Elie Wiesel).

*

Marile opere se sustrag duratei care se sacrifică în cîmpul lor miraculos. Ele țin de un timp sinucis.

*

Originalitatea care nu se poate dezbăra de stridență e aidoma pedagogiei care nu poate renunța la bici.

*

„«Picioarele lui Heidi Klum valorează, fix, 1,96 milioane de dolari, conform unei evaluări făcute la o casă de licitații britanică, specializată în evaluarea bijuteriilor. Criteriile luate în calcul de evaluatorul casei au fost lungimea şi forma picioarelor, precum şi raritatea şi valoarea comercială» – ne spune Evenimentul zilei. Deci, dacă reuşesc să strîng 980.000 dolari, pot să-mi cumpăr şi eu un picior. Nu cred că voi putea să-l port la gît, pe post de medalion, dar îmi închipui că ar da foarte bine, ca bibelou, pe noptiera mea” (Dilema, 2004).

*

Prestigiul „descălecătorilor”, al celor ce „întemeiază”, „inaugurează” indiferent ce şi indiferent cu ce urmări. Să fie o superstiție a începutului, tot atît de obscur şi de obsedant ca şi sfîrşitul? O tainică simetrie între naştere şi moarte?

*

Destinul: simbol existențial totalizant, cel mai important simbol al ființei.

*

A crede în Destin înseamnă a crede în unicitatea relației tale cu Dumnezeu. Favorabil sau nefavorabil, Destinul cuprinde în conceptul său măcar un grăunte din păcatul superbiei.

Magistr(u)ale

Luca Piţu

Căjvănarii de altădată
III

Fierarul Iohann Hanus si alţi nemţi. De Fritz, teutonul căjvănar, am mai vorovit. Statutul fierarului Orest, cu gospodăria şi atelierul instalate nu departe de cimitirul ortodox, peste drum de cutul ţigănesc, pe drumul ducător spre dealul poetului Ion Beldeanu, halta Soloneţ şi satul Comaneşti. Orest, mi-l amintesc vagamente, dar nu sînt sigur dacă, venit din Cacica sau din Pârteştii de Sus, era polon ori germanofon. Oricum, catolic era, covali si potcovar fără pereche. La el, vecin cu unceşul Iacob Şoldan, vedeam prima dată cum funcţionează *le soufflet*, foalele, «foiul». Sau poate la Iohann Hanus (în a cărui amintire îl va vota nevasta-mi din dotare, de mandea îndemnată, îl va vota dară, la ultmele elecţii prezidenţioase, pe sasul Klaus Iohannis)?

Da, covălia lui Iohann mi-o amintesc şi mai şi. Era pe «celălalt deal», în centrul nou al comunei, nu prea departe de primăria şi scoala generală sau de căminul cultural dejo-ceauşiu (unde, când eram elev de elementară, venea cu filme de gen «caravana» lui Ioan Groşan, un leu costând biletul obţinut contra unui ou prelevat din cuibarul găinilor materne pe care i-l dădeam, la schimb, domnişoarei învăţătoare Florentina Lupu). Tătînul meu îl prefera uneori pe Iohann lui Orest, înainte de colhozizare, măcar că nu avea cai de potcovit, doar aratru şi grapă de reparat ori ascuţit. Inţelegeam, oleacă mai tîrziu, şi de ce. Neamţul fusese însurat, înainte de 1940, cu o mătuşă de-a lui, soră sau vară a bunicii mele paterne. Plecaseră, rechemaţi de Hitler, în Germania naţional-socialistă, unde ea se stinsese pe vremea războiului, iar el nu se adaptase nicicacum. In ţară se reîntorsese, văleat 1946, cu o nevastă mai jună şi de-un sânge cu mnealui. Avea să-i nască trei odrasle, doi băieti şi o fată, Lispea, săracă cu duhul, colegă cu mine la şcoala nouă de lângă primăria rebotezată sovieticeşte sfat popular.

Sosind, vicleană, colectivizarea, iar caii împuşcându-se (nu-i aşa?), atelajele + instrumentarul agricol fiind preluate de colhozul numit gospodărie agricolă colectivă, apoi cooperativă agricolă de producţie, Iohann nu mai avea ce potcovi contra cost, nici măcar cai morţi, pe fată nu i-o lua nimeni de fumeie în zonă, băieţii, cu certe aptitudini de meseriaşi, nu erau atraşi de praşila socialistă în comun, aşa că, atunci când îi venea sorocul, emigra împreună cu tot familionul în RFG, le găsea joburi la copii, el cu fumeia pensionandu-se pe loc, *oui*, dar la standarde occidentale, După care, an de an, Iohann revenea să-şi petreacă vacanţa în Bucovina strămoşilor săi sudeţi, vorbitori ai dialectului Boehmisch. Cum nu avea voie sa tragă la oamenii din sat, descindea la Hanul din Solca, unde mergeau căjvănarii să-l revadă, să-i pupe respectuoşi mâna şi să le spună cum stau trebile în Germania, dacă vin americanii ori dacă arhiducele Otto de Habsburg-Lorena mai nutreşte vreo intenţie de a reface Austria Mare şi a le da oamenilor pământurile colectivizate înapoi. Inţelept bătrîn, Iohann zâmbea, le spunea poveşti din Bundesrepublik Deutschland şi îi cinstea, la han, cu inumerabile beri de Solca, fabricate, pe vremea ceea, chiar în fostele beciuri ale monăstirii lui Vodă Tomşa din localitate.

De Schmitt, sau poate Şmit, ce să zic? Avea nevasta româncă, se pare că nici nemţeşte nu mai şprehuia, se învalahizase complet şi sfîrşise tragic, înjunghiat de un căjvănar janghinos, dacă nu cumva şi răpănos. La el, pare-mi-se - sau la Nicuţă al Brestului? - ucenicise Toader Andreica, băiatul mai mare al vecinului Onofrei, coreligionar tătînesc, până s-a instalat, perfidă, colectivizarea din 1962, şi a lăsat baltă meseria. Ne spunea nouă, camarazilor de joacă şi păscut «jitile» pe toloacă, numele, toate de origină tedescă, ale uneltelor de fierărie + timplarie, precum «draifus», «şaitău» sau «vasărvat».

Ţigănitatea zonei. Denea, în primul rînd, care umbla din casă în casă «după cupătat», ea e de luat în colimatorul amintirii. Mă întreb, azi, dacă nu cumva crainicul satului, sunătorul din corn, era soţul ei. Copiii, în urma lui, îl imitau dupa puteri. « Tu-tu-tu-uu la primarie! Cine nu duce câinii mâine la injecţie, acela o amendă mare primeşte!» Din astea, da. *Die Tute*. verbul *tuten*, fără legătură aparentă cu «tutele» din sudul patriei noastre, ci cu britanicul *bugle*.

O vecină a Denii, în cutul ţigănesc, peste drum însă de covălia lui Orest, fost-a Cornutoaia, muiere frumoasă în juneţea ei nebună, mamă a doi băieţi, concoctaţi totuşi, floral, cu rumâni de-ai noştri - pe ăl mai mititel cu Rizac, un contabil trăitor o vreme prin Cajvana necolhozizată, pe cel mai mare, Leonte Fieraru, doar Dumnezeu mai ştie cu cine. Am fost coleg,

din clasa întâi, cu acesta din urmă. Stătea în banca din spatele meu, copil curăţel şi frumos îmbrăcat, împreună cu un văr de-al meu, băiatul unceşului Vasile. Singura amintire pregnantă cu el e că, o dată, a ridicat două degete, asa cum ne învăţase domnişoara Florentina Lupu, agrementate cu introductivul «Poftesc!» Parcă-l aud şi acum spunând de manieră pîrîtoare: «Poftesc, Şoldan Toader s-o beşât!»

Cel mai vechi şi mai puturos dintre rromi era însă badea Niculai Corbu, viţuitor în ultima casă bordeiască din cartierul gitan. Ori de câte ori mergeam cu tatânele la lucrări agricole în locul primit, la schimb, după deschiaburirea lui Palimon Bâtă, departe, sub dealul Beldeanului, pe respectivul bade îl găseam stând în fund sau tolănit prin iarba imaşului, în faţa porţii personale, şi schimbând voroave amabile cu trecătorii. Odată, era foarte matinal, astrul zilei abia răsărise, din faţă însă, omului nostru, iar tătînele îi dădea bineţe întrebindu-l, fatic, nu referenţial, ce mai face. El îi răspundea foarte referenţial: «Măi Vasîle, măi, nu ştiu ce se întâmplă azi, dar parcă văd eu doi sori pe cer.» Am impresia că, înainte de Crăciun, umbla şi cu steaua din casă în casă. Mai ales pe «dealul nostru», unde-l cunoştea bine lumea. Tătânul avea uneori dorinţa irepresibilă de a-l evangheliza şi a-i spune cum stă chestia cu craii de la Răsărit, dar badea Niculai nu se dovedea chiar interlocutorul potrivit întru atari teologhisiri.

Ciudat, imediat după colectivizare, tinerii insurăţei nu acceptau lot de cinci ari in cutul ţigănesc pentru a-şi clădi casă + acareturi. Pînă când, într-o bună zi, unceşul Vasile, sătul de curvăsăriile fiului mai mare (unul din soţii încornoraţi, foarte vindicativ, îşi mutilase fumeia, din cauza lui, în zona inghinală), i-a pus acestuia sula în coaste şi, astfel, vărul Toader, megieşul de clasă al lui Leonte Fieraru, se instală în zonă, nu prea departe de fostul său coleg bancal. Gheaţa era spartă. Incet-încet, şi alţii din sat se instalau în preajma lui, iar conlocuitorii cu ten hindus, tentaţi de sumele mari oferite lor, vindeau totul rumânilor neaoşişti şi zburau către alte zări, mai cu seamă spre Gura Solcii, sat eminamente ţigănesc.

Acum, cică ar fi rămas un singur rrrom în Căjvana postmodernă, printre noii îmbogătiţi şi alţi gospodari ai locului, care, mândri de el, îl păstrează «ca simbol», arătînd cui vrea să vadă că ei merită să se înfigă la fonduri europene de vreme ce gestionează inteligent cestiunea minorităţilor etnice. Ori de câte ori au loc serbări locale, îl bagă, ca pe sfintele moaşte, la înaintare. Cu fală mare.

Ciudat, taică-meu împărtăşea despre ţigani clişeele vremii şi locului, stereotipurile cronotopului carevasăzică, iar când îl năpădea sentimentul cioranesc al fiinţei, sau poate năduful, îmi susura că doar zece la sută-s români adevăraţi în vălăhie, restul baragladine. Da, dar, când era vorba

despre penticostalii din Gura Solcii, rostea empatic uluitoarea sintagmă: «fraţii noştri ţigani.» Pesemne că gîndea şi el fragmentar, în funcţie de starea sufletească a momentului, asemeni Omului din Răşinari.

Fratele Savu Iacoban. Acesta era fiul «americanului» Mnihai Iacoban, măcelarul profesionist al comunităţii căjvănăreşti. Revenit neoprotestantizat din USA, avea sa-şi pună la dispoziţia «pocăiţilor» o parte din livadă, pentru înălţarea, prin contribuţia tutulor afiliaţilor, a unui loc de adunare cultuală, cu scaune, mese + tot ce trebuiaşte, mai înainte strângându-se oamenii duminica la unceşul Pavăl Şoldan, în camera de oaspeţi, în «casa cea mare», prea puţin încăpătoare însă. După ridicarea casei de rugăciuni, păstorirea acesteia o va prelua Fratele Savu, ajutat de un comitet de «fraţi». Gospodar cu fler istorial, Savu. Şi-a vândut pământurile, «locurile», cu vreo doi ani înaintea colectivizării lor, păstrându-şi numai casa, şura, bordeiul (în care avea, primul din sat, să-şi introducă, trasă din propriul puţ, apă curentă pentru bucătărie + baie), dar.... şi o grădină de vreo zece ari. Din bănuţii astfel agonisiţi îşi cumpăra motocicletă cu ataş, apoi îl plătea regeşte pe un electrician profesionist, văleat 1958, cînd se introducea în sat «lampa lui Ilici», să-l înveţe meserie. A învăţat-o şi, în 1962, când se va fi produs colectivizarea forţată a comunei, era deja el insuşi electrician de întreţinere. Ironia istoriei fu că, neavând nemica de dat colhozului, semna, printre primii, fără bataie, cererea de înscriere. Numai că, iarnă fiind şi mergând să repare oarece cabluri, îl surprindea o altă echipă de persuadori pe «şleaf», îi trăgea o tăvălire prin zapadă, şuturi în coaste + câţiva «dupaci» bine ţintiţi înainte de a-l sili să mai semneze o a doua cerere de înscriere în colectivă.

Motocicleta cu ataş? Mă luă o dată cu ea la Rădăuţi(«sa-mi cumpăr doi covriguţi»), pe traseul Arbure-Solca-Dealul Ederii-Marginea. Eu, ca un mic boier, în ataş. Mai era cu un coleg, electricianul din Botoşana. La Rădăuţi, ne ospătam căjvănăreşte cu felii de salam tăiat subţire, ca nişte adevăraţi peizani, ahtiaţi după semne şi valori orăşene. In ultima parte a vieţii, l-a luat la el pe unceşul George Şoldan, fratele mai mare al mamei, celibatar, penticostal absolut şi cojocar de felul sau. După aceea îşi înfia doi nepoţi, un Iacoban de-al său şi o Domnari de-a nevestei, ca să-i îngrijească la bătrîneţe şi să vegheze la bunul mers al adunării cultuale. Se pare însă că Iacobanul înfiat s-a încontrat cu un alt frate penticostal şi l-a caftit ca la carte, *du jamias vu*, dar... după Loviluţie şi intrarea în societatea deschisă. Apoi, sub presiunea comunităţii, s-au cerut scuzele de rigoare şi s-a facut pace «între dobitoace».

E drept că nici Fratele Costan Ureche nu se prea înţelegea cu Fratele Savu, drept pentru care şi-a tras propria adunare, imitat apoi de alţii, pre-

cum fratele George Andreica, fostul meu coleg de clase primare (: una cu etaj + balcoane, ce n-a văzut Parisul), urmând ca surorile mele să meargă la Fratele Costan, unde venea multă iuventute, tătînul la Fra Andreica, vecinul său, iar mama la Fra Savu şi fiul adoptiv al acestuia, cu care avea vagi legături de rudenie, unde îşi reîntîlnea duminical şi cuscrii domnari.

Treaba e că şi mama se încontră, o dată numai, cu Fra Savu, pentru fiica ei şi sora mea Anuța, o blondă creață şi cu zulufi rebeli, pe care nu-i putea acoperi total cu nici o năframă, cu nici un şal, cu nici un batic. Urmarea? Avea sa fie criticată, aluziv numai, într-o predică a fratelui respectiv despre anumite surori ce-şi exibă cârlionții şi se lasă curtate de baieți cu mustață de la adunări penticostale din sate vecine. Acestea propovăduite, toată lumea se prindea la cine face aluzie predicatorul şi mai cu seamă fetimea + muieretul îşi întorceau privirea către Anuța, roşie, dânsa, ca para focului din vatră. Ajunsă acasă, i se plângea mamei în hohote şi amenința că nu se va mai duce în veacul vecilor la casa de rugăciuni. Instanța maternă, înduioşată, se ducea, peste câteva zile, la fiica ei mai mare, Domnica, unde venise în vizită pastorală Fra Savu, împreună cu socrul surorii mele, să citească împreună din Biblie şi să cânte oarece cântări de slavă Domnului.. Profitând mama de împrejurare, lua Sfânta Scriptură de pe masă, i-o trântea în cap Fratelui Savu şi din gură aşa-i grăia: «Pe aiasta s-o predici, Frate Savule, nu pe fata mè!»

Soții Elena şi Petru Ivan + odraslele lor. «Vinituri», lipoveni românizați şi atei, folosiți ca activişti în Anii Cinzeci, dar ieşiți din şcoala normală de altădată, buni pedagogi, buni învățători. Or predatără multă vreme la şcoala veche, de lîngă primăria de acelaşi soi, opere habsburgice, aflate la limita dintre «dealul nostru» si «celălalt deal», unde aveau, în curte, clopotniță pentru chemat copiii dimineața la ore, fîntână, şură, grajd, grădină si ceea ce se numea altădata «sesie», teren pe care învățătorul ieşit din pepiniera lui Spiru Haret experimenta agricultura + horticultura cu elevii, de cele mai multe ori în în folosul său personal. Batimentul în care locuiau cei doi avea şi o sală a profilor şi a învățătorilor, o cancelarie prin urmare şi aşadar. Restul era ocupat de Elena + Petru Ivan, cu odraselele lor Otilia + Marian. Cu acesta din urmă, elev în clasa a şaptea când eu mă aflam doar într-a patra, aveam o *disputatio* în care am câştigat prin vicleşug, precum Main Preda trânta din *Viața ca o pradă*. De ce se agita el? *De quoi s'agssait-il?* Stați să vedeți.

La jumătatea distanței dintre sălile de clasă şi cancelarie, în flancul grajdului, se afla veceul cu două cabine. una pe uşa cărei scria ELEVI, alta cu inscripția CD. Intrebat de colegii mei de an ce însemnează inițialele,

Marian zicea, corect, «Cadre didactice», sintagmă ininteligibilă unor țărănei din clasele mici. Atunci am intervenit eu, premiantul, deci *sujet supposé savoir*, şi am rostit formula magica, aceasta: «Inseamnă căcăstoarea domnilor». Marian protesta, nici un spor nu avea. Cuvântul local, de origină latină, văr bun cu provensalul *cagadou* şi cu frâncescul *chiottes*, era «căcăstoare», la care însă părinții mei aveau să renunțe după pocăirea lor în rit penticostal şi să-l înlocuiască numaidecât cu «veceu» sau «closet», curului însuşi spunându-i de atunci înainte «popou» s.a.m.d. Scor 1-0 pentru mine. Avea să egaleze însă repede cu un prezervativ, furat pesemne din dormitorul genitorilor. Mi-l arăta şi mă întreba: « Ştii ce-i asta? – Nu. Ce este? – Un vulcan, ce să fie? Vezi, că mai ai multe de învățat, piciule!» Presupun, acum, ca ştia vagamente ce este prezervativul de marcă «Vulcan», dar, ca şi mine, nu prea pricepea la ce foloseşte.

Prima mea întîlnire cu Petru Ivan: văleat 1954, toamna, când m-am dus, trimis de mama şi desculț, să mă înscriu în clasa întâi. Pe drum mi-am lovit degetul mare de la picioarul drept într-o piatră de pe şoseaua numită şleaf. Văzînd că sîngerez, d-l invățător , încă nu învățasem să-i spun tovarăş, mă întreba: «Ce-ai pățit, băiete?» Eu dădeam răspunsul căjvănăreşte: «M-am pălit într-un bolohan.» El se amuza. Lasă ca nici localnicii, trecând pe lîngă scoală, nu se lăsau mai prejos, trăgând vârtos cu urechea la dialogurile dintre Elena şi Petru Ivan, apoi răspîndindu-le în tot satul. De pildă: «Petre, atenție mare, că ia vulturul găina!» «Pai i-o fi foame şi lui, măi nevastă!» răspundea cu umor interpelatul. Sau, trimis de fumeie să mulgă vaca, domnul învățător protesta: «De ce să stau cocoşat sub burta vacii?» Oamenii înțelegeau sensul cuvintelor din context, doar că ele nu figurau în graiul lor, cu «uliu» în loc de «vultur», «pânce» în loc de «burtă», «îndoit» în loc de «cocoşat». Altminteri, îi apreciau pentru că-şi prăşeau singuri papuşoiul sau barabulele, îşi păşteau joiana sau tăiau cu forțe proprii lemnele de foc.

A fost primul meu inițiator în hexagonală curentă, un an numai, prin clasa a cincea, după rămînîndu-ne plocon doar rusa sovietizată. Da, dar, în clasa a şasea, la şcoala nouă, când ne preda agricultura (şi-l contram cu Grigore Negruşer dacă voia să ne arate superioritatea lucrului rural în comun), mă apucasem să citesc tomul ultim din *Razboi şi pace*, unde ai nenumărate dialoguri în limba francezească, şi, când mă poticneam, îşi punea ochelarii, se aşeza lîngă mine şi comparam împreună transpunerea literară din subsolul paginii cu originalul din text. Nu însă fraze simple precum *Je suis le malheureux Mack*! şi altele de acest fel. Pentru că, vai, nu aveam nci un dicționar francez-român la scoală ori acasă. De-abia într-a şaptea, ca premiu, îmi oferea diriginta Silvia Plop unul, mititel, de buzunar.

Pe Marian aveam să-l revad în 1970, la Suceava, când, însoţit de viitorul pictor ieşean Doru Cernea, făceam cunoştinţă cu două cupluri de olandezi, poate chiar alumni de-ai lui Sorin Alexandrescu, nepotul eliadian, cu care alternam româna şi engleza, mergeam la el acasă, în Adîncata vecină, unde ni se alătura şi consăteanul nostru Grigore Rusu, prof de sport, si ne aşterneam pe poveşti, pe băut si chiar pe fumat ţigări cu ierburi halucinogene. Incapace să trag fumul în chept, nu avea nici un efect asupra mea întâia şi ultima experienţa de acest gen.

«**Americanii**» **din** ***Locus Casvanaeus***. Doar pe trei dintre ei i-am cunoscut. Pe fraţii Alexandru si Mnihai Iacoban, foarte bine. Pe Samoilă, din vedere şi mai cu seamă din auzite. Intorşi de peste Atlantic, îşi înălţaseră case moderne, funcţionale, cu acoperişul în două ape şi de tablă, nu şindrilit, dar la şură nu renunţau.

Despre Samoilă spuneau oamenii ca avusese pământ mult, iar pentru treierat avea propria batoză. Duminica, înainte de WWII, îşi urca familionul în maşina personală de teren şi mergeau să prînzească la un restaurant din Cernăuţi. Dacă a fost dus la Canal, precum vecinul nostru, chiaburul badea Iacob al lui Sânion Moroşan, sau nu, nemica nu sciu. Ultima întîmplare legată de curtea lui, inconjurată de molizi, mi-a narat-o Ilisei, fratele meu, care trecuse pe la Samoilă cu uratul de Anul Nou, iar banda lui fusese atacată de un grup advers de colindători şi s-or încăieratără ca orbeţii, la lumina un vag bec strado-uliţial, sub ninsoare, un amic de-al lui urmărindu-l cu un par de crăpat capul, apoi, ajuns în faţa sa, apoi recunoscându-l , îi murmura: «A, pardon!», şi pornea în direcţia opusă, căutînd un inamic adevărat.

Despre Alexandru Iacoban... ce să spun? Avea gospodaria la intersecţia şleafului cu drumul venitor dinspre Comaneşti şi halta Solonetului, peste drum de Anisia Tilihoi si magazinul alimentar din casa acesteia, pe al cărui perete am fost văzut afişul cu filmul *Locotenentul lui Racoczy*, primul afiş de film văzut vreodată, suport de numeroase reverii militare adolescentine. Fost-a el un tip înalt, solemn, mereu curat îmbracat, chiar şi în zilele lucrătoare. Era discret şi la adunarea pocăiţilor. Mă întreb dacă nu cumva el îl învăţase pe unceşul George Şoldan, după WWI, literele de tipar, utile cetirii vesperale din Biblie.

Fratele sau Mnihai Iacoban: măcelarul profesonist al satului, la care se alimentau pe daiboj chiar miliţienii locali. Miei mai ales tăia, oi + cârlani, că viţeii se contractau obligatoriu cu statul, la preţ fixat de acesta, prin ORACA. El cumpăra mielul, îl tăia, îl pregatea şi-l vindea cu opt lei chilul, nu cu cinci, cum proceda, toamna, tătînele meu, când asasina vreo ovină.

Numai că la dumnealui găseai carne permanent şi te învaţa şi cum să o găteşti parcimonios pentru toată săptămîna. Odata, în vizită la noi aflându-se, am îndrăznit a-l rugare să ne spună câte ceva despre America. L-am testat şi la engleză întrebându-l ce însemnează *window*. Iancheii la care lucrase îl învăţaseră mai multe meserii, inclusiv tunsul gazonului şi tăiatul ierbii, cu briceagul, de pe aleea pietruită. Dintre fiii săi, doar unul, Fratele Savu, a perseverat întru neoprotestantism. Celălalt, Trifan, s-a despocăit rapid, căci era muieratic, beutoriu şi poznaş, unul din aşii săteşti ai pariurilor stupide + haioase. Imbrăcat cu ţoalele muierii din dotare, a mers, duminica, în a-miaza mare, de acasă pînă la primarie, spre hazul aproape general. Unul dintre băieţii lui, Mircea, coleg de clasă cu fratele meu Ilisei, la întrebarea naţional-ceauşistă: « Tinere, averea ta nu e ţara?», răspunsese *tout de go*: «Ba da, tovarăşe, ţi-o cedez imediat. Cât dai pe ea?»

Fusion jazz & blues

Daniel Vighi

Cu tălâmbokul în strâmtoarea Magellan (aventuri livreşti)

Ascultaţi ce vă spun, turmele astea sunt din neamul caprelor lui Baba Savita, le-a spus moşu Spicu ascultătorilor biciuiţi de rafale de vânt cu lapoviţă şi măzăriche de gheaţă. Mai apoi a acostat în golf bricul *Société de géographie (Toulouse). Bulletin de la Société de géographie de Toulouse. 1991-1992* al cărui timonier de serviciu le-a spus, în ciuda încredinţărilor moşului Spicu, că nu pot fi pe aici, prin pustietăţile astea reci, fiinţe omeneşti, cum că, dimpotrivă, şi timonierul le-a citit un fragment din jurnalul său de bord care povesteşte că niscaiva tovarăşi de-ai lui Magellan au văzut într-o seară o arătare pe când se întorceau la nava Trinidad, era în amurg, zăpada, ceaţa şi ploaia de peste zi s-au risipit şi s-a ivit, galben-roşiatic, Soarele pe care-l uitaseră cu toţii de atâtea săptămâni cu burniţă, ploi, lapoviţă, polei, şi s-a ivit arătarea o clipită în amurg, pe când se pregăteau să urce în luntriţă au văzut-o în lumina razelor, nu departe pe plaja cu pietriş şi scoici: li s-a părut a fi o fată, după pletele pe care le avea crescute peste o blană de capră-guanaco. A doua zi au mers pe plaja cu pietriş şi au văzut într-o parte cu nisip mai fin urmele uriaşe ale picioarelor fetei, de unde s-a şi tras numele oamenilor acelora din pustietăţile care erau, totuşi, locuite, chit că moşu Spicu susţinea altfel, aşadar i-au numit pe băştinaşii aceia patagoni, oameni cu picioare mari – asta ar fi să fie patagones, sau pataud care s-ar putea numi tălâmbokul. În jurnalul de bord al iolei aparţinând lui Madame la Comtesse Drohojowsk, *A travers l'Océanie* , 4-e édition. 1885, ni se spune, din încredinţarea contesei navigatoare ioliste, cum că Magellan ar fi spus că un anume băştinaşis-a ivit dinainte pe nepusă masă, în golf, din ceaţă şi ninsoare, era de o asemenea statură şi de o înălţime atâta de mare că europenii din Armada de Molucca abia ajungeau cu capul în dreptul centurii tălâmbokului aceluia rămas pe

vecie cu numele de patagonez, iar țara lor – a tălâmbocilor, adică – s-a numit Patagonia. Tot despre tălâmbokul din golful Sfântului Julian scrie şi jurnalul de navigație al catamaranului comandat de Alfred Driou (1810-1880) *Les Plus célèbres voyageurs des temps modernes. Voyages les plus intéressants, aventures de terre et de mer dans les six parties du monde*, par Charles de Folleville, 1875. Acest Charles de Foleville scrie în jurnalul său de navigație că tălâmbokul cu care s-a întâlnit Magellan nas în nas era, după spusele tălmaciului Pellegrini Joszef, un omănoc pe care Foleville îl numeşte un adevărat colos, aproape gol, desculț şi cu o blană pe umeri în ploaia cu gheață şi lapoviță de care nu se sinchisea nici cât negru sub unghie, cu fața boită în roşu, cu ochii încercuiți cu tatuaje gălbănoace, cu bucile obrajilor împodobite cu pete albe, cu părul lung şi rar, dat cu unsoare, ca pe toată trupul care-i puțea din cauza asta de-ți răsucea nasul şi mațele, pe umeri purta un arc cu săgeți din trestie cu vârf de piatră, şi tălâmbokul cum i-a văzut acolo pe țărmuri a început să danseze, să azvârle spre cer pumni de nisip, bolborosea cu ochii dați pe dos ca şi cum Magellan şi însoțitorii lui ar fi fost nişte arătări din altă lume, nişte zei veniți din cer. De fapt, nu era prima dată când băştinaşii care dădeau cu ochii de europeni pe întinsul Americii de Sud se comportau în acest fel, de parcă ar fi dat bot în bot cu zei veniți din ceia lumea. Aşa şi tălâmbokul, s-a zgâit speriat la ei şi a început să danseze şi să azvârle în ceruri pumni de țărigă umedă. Când l-au văzut făcând asemenea gesturi şi dansuri barbare marinarii, care s-au mai întâlnit cu băştinaşi de acest fel prin alte locuri, prin Perou ori Mexic, au început să-l imite, să salte şi ei asemenea tălâmbokului, să bolborosească, să se scălâmbăie şi să azvârle la rândul lor pumni de nisip spre cer. În cele din urmă, văzând că marinarii îl imită s-a liniştit tălâmbokul pe dată şi aceştia l-au putut duce înaintea căpitanului general care l-a salutat în numele Majestății Sale, a spus că-l ia în stăpânire, pe el şi toate meleagurile astea, iar notarul regal prezent la fața locului a scris toate cele ca să fie actele posesiunii în regulă. Magellan i-a dat apoi tălâmbokului mărgele de sticlă şi nimicuri din fier de care acesta s-a bucurat peste măsură, s-a apucat din nou să joace, să bolborosească cu vorbe hârâite şi neştiute, şi când căpitanul i-a pus dinainte o mică oglinjoară tălâmbokul s-a speriat aşa de tare că a răsturnat cu trupul său uriaş trei marinari în nisipul țărmului aceluia. Pe urmă a luat-o la fugă şi s-a pierdut după dealul golfului, iar moşul Spicu, atotştiutor fiind el, s-a răsucit spre cei de pe goeleta Speranța care îl însoțeau în alaiului căpitanului general, adică Ion Anghelina, drujbistul de la IFET Milova, baba Borislava, decedată, moş Viaceslav, decedat, fratele Micoară, predicatorul, decedat, nepotul Milan al lui moş Viaceslav, decedat cu criptă privată, şi le-a spus aşa:

Să vedeți voi că namila să duce la ai lui să-i cheme aici-şa.

A avut dreptate moşu: nu au trecut două ceasuri şi mulțime mare de tălâmboci s-a arătat, şi toți au început deodată să sară, să strige, să arunce pumni de nisip spre cer, arătau cu mâinile spre boltă cerească în semn că Armada de Molucca este venită din ceruri pentru a lua în primire locurile astea pustii, bucuria era fără margini, cadourile pe care le primeau cu strigăte şi dans le aburcau pe umerii nevestelor care nu ziceau nimic, învățate de bună seamă să poarte greul aşa ca nana Floriță a lui baci Todor de pe Valea Mare din Radna, țigani faini care veneau la casa căpitanului Ahabu să lucreze pentru un păhăruț de răchie – el, şi ea – pentru te miri ce de prin casă.

(Fragment din romanul-şantier
Mort în Patagonia)

Ioan Moldovan

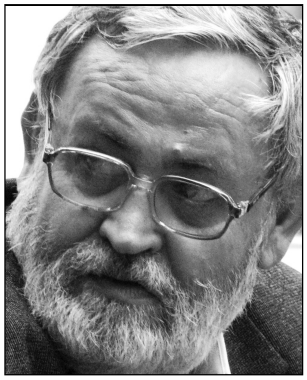

✍ **Augustin Cozmuța.** Ne ştim din vremuri demult apuse – încheiasem studiile filologice la Cluj şi ajunsesem dascăl de română la Cavnic, Cozmuța era ziarist la ziarul județean şi unul dintre cei care organizau şi girau viața de cenaclu literar, tipărituri culturale, vernisaje, spectacole varii – şi continuăm să ne ştim şi acum când, iată, Gusti a împlinit o vârstă bogată, prilej cu care Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" din Baia Mare (director Teodor Ardelean) îl onorează cu un „documentar biobibliografic" în „Seria Personalități maramureşene – aniversări". Augustin Cozmuța nu este doar prietenul meu, ci şi al revistei „Familia", în paginile căreia publica într-o vreme cronici dramatice ce reflectau viața teatrală băimăreană, fiind totodată un fervent comentator al apariţiilor editoriale din domeniul teatrului. „Aproape nimic din producția editorială din domeniu – scrie Mircea Morariu în partea sa din „Aprecieri critice" – (cărți de literatură dramatică, de critică curentă, monografii, restituiri) nu i-a scăpat lui Augustin Cozmuța. Analizele sunt detaliate, dovedesc că semnatarul lor e un cititor sagace, pasionat şi – de ce nu? – talentat." Cozmuța este şi un exersat cronicar de opere beletristice, cărțile de poezie fiindu-i cu osebire în atenție. „Modul său de a comenta poezia – scrie Mircea Petean – are ceva din scenariul unei călătorii inițiatice, el jucând impecabil rolul însoțitorului." Ca unul căruia Augustin Cozmuța i-a însoțit prin timp cărțile de poezie apărute prin întâmpinări prompte, sunt în măsură a afirma că

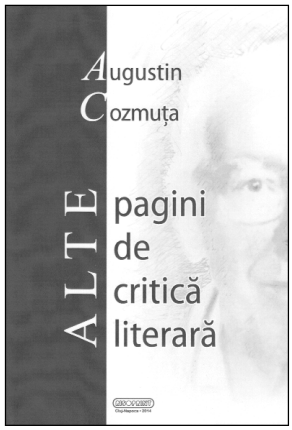

pentru el scrisul şi reflecţia asupra scrisului fac schimb generos de inteligenţă, rigoare şi pasiune. Activitatea sa publicistică şi critică se reflectă în cărţile apărute după 1990: *Punct de trecere. Interviuri*, *Punct de vedere. Editoriale*, *Coasta Pacifică. Jurnal californian*, *Punct critic. Comentarii literare*, *Pagini de critică literară*, *Momente şi schiţe pe scena criticii*.
La mulţi ani, Gusti, sănătate şi bucurii!

✍ **Dan Grădinaru**. Ne-am cunoscut (tot) la Baia Mare, pe vremea când eram amândoi dascăli de română. După întâlniri pe la consfătuirile acelea profesorale, cu „comunicări ştiinţifice", „ore deschise", referate tematice şi, câteodată, „punctul trei" (de socializare, cum se zice azi, dar o socializare cu senviciuri şi ceva horincă), simţindu-ne noi mai mult decât colegi, ne-am împrietenit, dar nu ne-a fost dat să ne ducem prietenia la cataramă. Mi-a trimis şi îmi trimite cărţile pe care le publică, dar, din păcate, nu m-am învrednicit să scriu despre nici una dintre ele, deşi ar fi meritat. Le semnalez acum, măcar ca un semn de bună primire: monografiile *Creangă*, *Eminescu*, *Dimov*, culegerea de proze *Imago*, romanul *Spiriduş*, romanul *New York, New York (un roman american)*. Îmi doresc să găsesc răgazul de a le citi şi a regăsi în ele spiritul mereu independent, erudiţia, ingeniozitatea, adesea umorul de bună calitate, imaginaţia neastâmpărată, originalitatea construcţiilor sale critice ori beletristice.

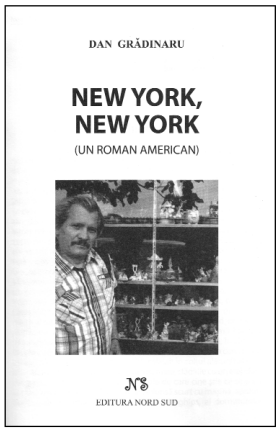

Confirmare de primire

Mulţumim scriitorilor – prieteni, cunoscuţi, necunoscuţi, afirmaţi ori abia debutaţi – care ne-au dăruit *manu propria* sau ne-au trimis cărţile lor cu dedicaţii (unele mult prea măgulitoare) sau fără; de asemenea, editurilor care trimit redacţiei cărţi din producţia proprie.

În ultima vreme am primit:
(în ordinea sosirii la redacţie)

✍ Hirstina Doroftei, *Reflexie*, poezii – debut

✍ Andrei Zbîrnea, *#kazim (contemporani cu primăvara arabă)*, poezii
✍ Ana Pop Sârbu, *Versuri* & Ilie Gyurcsik, *Reversuri*
✍ Ioan Hada, *Poemele unei săptămâni*
✍ Adrian Munteanu, *Fluturele din fântână – sonete alese*
✍ Liuța Scarlat, *Margini de infinit*, poezii
✍ George Nina Elian, *Toamna, când vine sfârşitul lumii, tablete şi alte texte*
✍ Ileana Urcan, *Negustorul de anotimpuri, versuri şi povestiri*
✍ Felix Nicolau, *kamceatka time IS honey*, poezii, traducere în engleză de *margento (raluca & chris tanasescu) ilustrații de monica hayes*

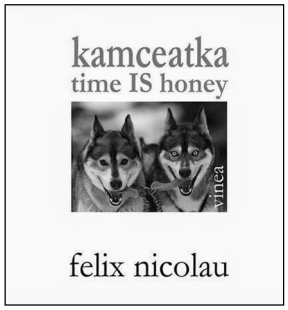

De la Fundația Academia Civică:
✍ Miltiade Ionescu, *Detenție totală* – Interviu filmat de Cristi Puiu (DVD inclus), Interviuri audio de Mihaela Udrescu, Silica Tănase, Selecție de texte de Traian Călin Uba, Coordonare şi prefață de Romulus Rusan
✍ *Dennis Deletant la Sighet* – editor şi cuvânt introductiv de Romulus Rusan

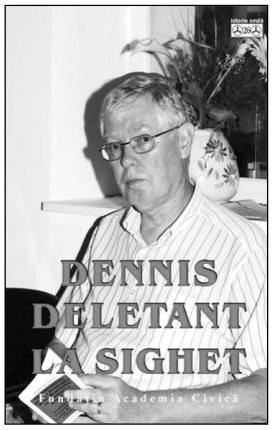

Traian Ştef

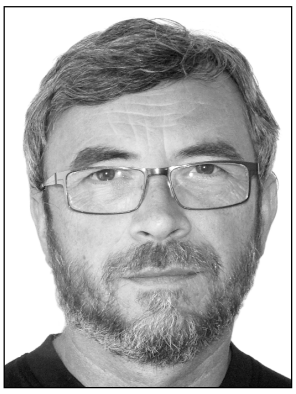

Laus

Scriitorule să bem şi
Să cîntăm ţinîndu-ne de umeri
Ca doi recruţi
Un singur corp înecat de guri
Din care ies voci
Ca un cor flămînd
Ca o furie
Ca o cutremurare satyrică
Să rîdem
Cu toate vocile
Cu toţi ochii luminaţiei
Cu toate oboselile scuturate
De frunzişurile primăvăratice
Să ascultăm
Armonia galopantă a ploii
Pe aripile fluturelui alb
Să bem cît încape într-o carte alcool
Şi apoi
Ascultă-mi povestea
Povestea în dar pentru tine
Că e linişte
Şi nu s-a îndurat nimeni
Să te despartă de scîrbosul guzgan

Aşa a căzut fratele meu în transă
Şi-a început să povestească

M-am ascuns odată într-o păpuşă rusească
Din porțelan lucios
Pictată în culori vii
O păpuşă rusească mergînd cu trenul
În geanta din piele roşie
A unei femei tinere
Brunetă cu ochii verzi păr negru
Ştrampi vineții picior peste picior
Eu ca o amigdală umflată
Coaptă împingînd cu finețe chipul
Frumos colorat al păpuşii
Să-mi caut alt ascunziş
Înainte ca femeia tînără
Să cotrobăie după batista lacrimilor
De fericire
Să nu dau piept cu iubitul ei
Străinul din gară
Prea ceremonios prea fumuriu
În această seară

Şi atunci repede am țîşnit
Şi m-am ascuns
Într-o păpuşă rusească mai mică
Pentru că era plin trenul de păpuşi ruseşti
Aveau toți călătorii în loc de bilet
Păpuşi ruseşti şi le schimbau capetele
În amintirea călătoriei lor
Spre aceeaşi destinație
M-am făcut mai mic
M-am făcut cît un şoricel
Numai sufletul meu ştie
Cum
Şi prin ce spaime au trecut
Oasele mele
Care îmi stăteau în cerul gurii
Şi inima îmi bătea în ceafă
Ca o silabă repetată
Şi am avut o viziune atunci

Se făcea că moartea era luna plină
Şi era ca şofranul
Şi se deschidea ca un trandafir
Mare galben
Şi ieşeau omuleţi dintre petalele ei
Dintre solzii ei de sirenă cerească
Şi pluteau spre pămînt ca puful de păpădie
Şi cînd ajungeau jos pe pămînt
Parcă se trînteau uşi de fier
Şi spre cer se înălţa un ţipăt luminos
Pe care o fiinţă omenească
Nu-l mai putea privi
Şi se auzea scîncet de ape
Mişcate de la locul lor
Şi se simţeau mirosuri înţepenite
De pergament
Şi din turnul bisericii
Se aruncau miresele
Şi reptile iuţi printre ierburi
Căutau ascunziş
Din calea acelor omuleţi de fier
Pe unii-i topea înserarea
Cei rămaşi erau
Fier înverzit în rugină
Fără puterea morţii
Demoni greoi ce nicicînd
Nu se vor mai înălţa
Demoni mititei ce n-au mai avut loc
În luna nouă
Asta-mi aduc aminte
Deşi mai multe am văzut
Dar mintea mea le ţine-n văgăuna ei
De nepătruns
Şi de atunci îmi spun că luna nu-i un vis
În care să te scufunzi
Romantic
Ci-i un ochi de moarte
Peste umbra ta alungită

Acesta mi-a fost visul închis
În păpuşa rusească pe drumul spre Moldova
Cam pe la Cîmpulung
Cînd m-am trezit
Cu un picior rupt şi o ureche flască
Mai mult mort decît viu
Împuţinat şi contorsionat cît să-ncap
Într-un degetar
Şi tremurînd mai trudit decît răciturile
Din copite de porc
Mi-a venit să plîng
Şi am plîns
Şi-mi curgeau lacrimile
Ca lampioanele lăptoase pe culoar
Şi mă-ntrebam cu mare tristeţe
Ce destin hain m-a băgat pe mînecă
De am ajuns eu cît un păianjen
Şi de ruşine ca un păduche
Atunci am auzit un glas
Ca o rază de lumină
Prin geamul negru zgîriat
Păpuşa rusească în care eram
Încarcerat şi micşorat e aruncată
Afară cu putere
Se desface şi e frig şi tremur de frică
Şi de atunci tare-mi doresc
Să privesc dintr-un loc călduţ
Acest tren al soartei
Să caut un om bun
Să stăm amîndoi în pielea lui
Şi să petrecem cu privirea
Mulţimea cum trece
Mirosind a lehamite

Mircea Pricăjan

CHIVU, CHIFU ŞI GĂVAN

● Nu sunt multe exemple de cronicari literari care să fi trecut în „tabăra adversă" cu real succes, până într-acolo încât armele noului meşteşug să îi reprezinte mai bine. Marius Chivu este, însă, cu siguranță, un exemplu excelent. Primul său volum de proză scurtă, *Sfîrşit de sezon*, m-a încântat. Sunt aici unsprezece povestiri foarte bine scrise, din care am desprins trei... preocupări majore. Protagonistul, mereu acelaşi, deşi cu atribute diferite, se prezintă în trei ipostaze, fiecare ținând de mediul în care se mişcă. Este, prima dată, actualitatea, zona citadină, cu probleme şi petreceri, unde el încearcă să îşi găsească locul, să se integreze. Este apoi întoarcerea la copilărie, la lumea din care vine, şi aici (proze precum „În familie" şi „Întoarcere") mi se pare că autorul excelează. Şi mai este, apoi, evadarea, fuga deopotrivă de trecut şi de prezent, cel mai adesea într-un loc atemporal, precum Vama, la mare, deci, ca în „La vulturul de mare cu peştele în gheare", „Wyoming" sau „Vieni qua!". Este o proză construită pe calapod american, cum bine s-a remarcat, şi acest lucru, singur, ar fi demn de apreciere, întrucât asta înseamnă o anume rigoare în plămădirea narațiunii, un accent pus cu precizie pe acele elemente care fac povestea să meargă înainte, o atenție sporită acordată construirii personajelor, căutarea efectului prin ricoşeu... Marius Chivu se prezintă, deci, ca un prozator foarte talentat pe care îl voi urmări fără îndoială pe viitor.

Marius Chivu,
Sfîrşit de sezon,
Editura Polirom, Colecția
Fiction Ltd., Iaşi, 2014

Cu atât mai mult cu cât înțeleg că-şi doreşte să se dedice prioritar acestei îndeletniciri creatoare.

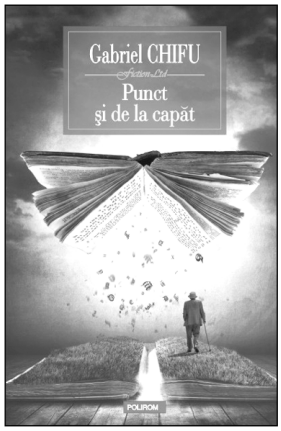

Gabriel Chifu,
Punct şi de la capăt,
Editura Polirom, Colecția Fiction Ltd., Iaşi, 2014

● Un roman foarte bine țesut, o descoperire a trecutului prin poveste guvernată de însuşi „duhul povestirii", cu o coborâre gradulă în timp, de la prezentul în care profesorul Basil Dumitrescu, cel în care sălăşluieşte „duhul" şi care, fără să ştie, a declanşat lanțul de evenimente ale cărui victime sunt trioul Octavian-Vera-Damian şi, într-un final, doctorul Mihai Deleanu, fiul Verei şi, foarte probabil, al lui Octavia, este centenar, şi până în îndepărtatele zile dinaintea celui De-al Doilea Război Mondial. Această coborâre prilejuieşte dezvoltarea, pe rând, a unui roman carceral, unde cei doi foşti prieteni şi, ulterior, rivali – Octavian şi Damian – sunt puşi în contrast, primul suferind cu stoicism închisoarea, în vreme ce al doilea alegând să facă jocul sistemului, devenind cel mai temut torționar de la Piteşti; a unui roman de dragoste, al ruperii relației dintre Vera şi Damian, care o înspăimântă cu convingerile sale comuniste tot mai ferme, şi al înfiripării relației dintre ea şi Octavian; şi, împletindu-se cu acesta, a unui roman al descoperirii, al tinereții: atracția legionară pe care le-o cultivă profesorul Basil Dumitrescu, niciodată oficializată cu adevărat, însă transformată în motiv de pedeapsă după schimbarea sistemului. Tustrele aceste romane sunt cuprinse în rama largă a romanului detectivistic, al căutării originilor, pe care îl întreprinde ziaristul Valentin Dumnea la rugămintea prietenului său, doctorul Mihai Deleanu. Pare greu de urmărit, aşa, în rezumat, însă garantez vă autorul ştie să deruleze povestea astfel încât ițele să nu se încurce, ci dimpotrivă – să se înşire fermecător.
Mi-e limpede, citind acest roman, că Gabriel Chifu e născut romancier; un simplu prozator nu ar fi reuşit să ducă la capăt un proiect atât de ambițios.

● Romanul cu care debutează Radu Găvan, un încă tânăr agent de turism bucureştean, pasionat de literatura transgrevisă, provocatoare, este chiar asta: o carte care sigur nu te lasă indiferent, povestea unui

tânăr cu care viața în tranziție perpetuă nu este deloc blândă, zbaterile sale de a supraviețui atât vitregiilor exterioare (teama permanentă de ziua de mâine, răutatea, viclenia, perfidia celor din jur etc.), cât şi, mai ales, minții sale împinse periculos de aproape de buza prăpastiei. Caracterul transgresiv chiar de aici provine, din lupta lăuntrică pe care o dă protagonistul pentru a-şi găsi un minimum de pace, liniştea care să îi permită dacă nu să accepte, măcar să supraviețuiască onorabil în lumea-n care s-a născut. M-a impresionat foarte tare cartea lui Găvan. Am citit-o într-o ediție *self-published*, în format electronic. M-a convins că este un scriitor înnăscut, motiv pentru care, după ce editura Herg Benet a decis să reia *Exorcizatul* în ediție pe hârtie, oficială, exact această sintagmă, „scriitor înnăscut", am folosit-o ca titlu pentru postfață. Motiv în plus să recomand încă o dată cartea şi autorul.

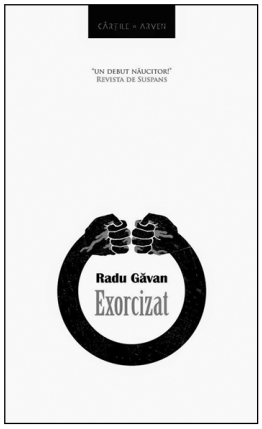

Radu Găvan,
Exorcizat,
Editura Cărțile Arven
(Herg Benet), Bucureşti,
2014

Conivența

Marius Miheţ

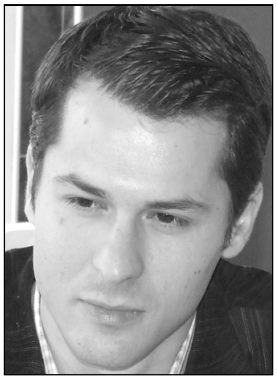

Sensul de urcare

Cititorii obişnuiți cu poezia lui Mihai Duțescu vor îndrăgi şi romanul său. Ceea ce întreține în poezie stări de anxietate nostalgică, de reziduuri triste şi mereu proaspete, în proză, toate acestea, se vor instala pe contururile unei poveşti despre un tânăr arhitect cu probleme identitare.

De bună seamă că cititorii nefamiliarizați cu poezia lui Duțescu vor căsca prelung. Chiar dacă vor fi fiind, cu siguranță, furați de atmosfera excelent construită.

Mihai Duțescu captează în discurs tot ce poate înscena autentic singurătatea pre-corporatistă. Decorul va fi îndelung contemplat, din toate perspectivele intimității - una fragilă, cumva la vedere, căci naratorul romanului *Uranus Park* nu are prea multe de ascuns. Horia Petrescu vrea să cucerească o felie din ofertele pieței imediat după absolvire. Suntem în 2005, când, ne amintim, banii apar în proiecte oricât de riscante, oricât de blamabile. Dar banii vin. Iar tinerii ieşiți din facultăți cu idei năstruşnice se văd acum în fața roții de caşcaval. Ce faci când eşti atât de tânăr şi succesul, faima, toate sunt atât de aproape? E un sentiment numaidecât sufocant acesta al izbânzii care-ți suflă-n ceafă, mai ales că ideile despre sine sunt, cum altfel?, umflate, încrezătoare cât să dea în clocot. Aşa încât, Horia e pregătit de orice concesie. Să lucreze pe un şantier, să intervină în contracte profitabile pentru alții sau să înceapă, pe cont propriu, o afacere.

Cu totul natural e felul în care M. Duțescu traduce psihologia cruzimii tânărului arhitect cu ambiții corporatiste. Îngrozit de întoarcerea în carapacea veche a provinciei, din care pleacă prin sacrificiile părinților, e limpede că preferă putregaiul moral al Centrului. Nu intră în niciun calcul eşecul, căci, mai ambițios decât îl ştiu cei din jur, Horia gesticulează de la bun început în categoria prădătorului. Profită de euforia investitorilor, dar şi mai mult de slăbiciunea unei colege, manipulând ferm, inclusiv erotic, afecțiunea ei în afaceri.

Sorana Bărbulescu îi este, nici mai mult, nici mai puțin, decât un „ogar credincios". Are însă o mică hibă, una sentimentală, ce-i întoarce proiectele în forme neatractive. Primare.

Există o barbarie a sentimentului în scrisul lui M. Duțescu; în sensul viețuirii în depresia unei eşec intim, flourescent în bezna materialistă în care vrea să triumfe.

Nu degeaba naratorul se confesează, în fața „realității fluctuante", între „halucinații şi treziri repetate". M. Duțescu scrie romanul confesiv al unui „yuppie bucureştean" ce trăieşte contradictoriu, lovindu-se, din ce în ce mai riscant, de viitorul proiectat în detaliu, cu eşecuri previzibile şi victorii neaşteptate, şi de trecutul unde părinții sacrificați aşteaptă împlinirile. Mai aprigă în disoluția ei pare relația cu Ema, o iubire indecisă, prelungită mereu în preajma unei agonii interminabile.

Între aceste proiecte intime, sociale şi temporale, M. Duțescu construieşte ceea ce literatura din ultimii 15 ani afişa prin protagoniştii nehotărâți şi controversați, uniți de o unică certitudine: *dependența de ieşiri improvizate*. Ele se definesc în fel şi chip, după structura şi imaginarul fiecăruia.

După cum paradoxal este şi eroul din *Uranus Park*. El nu se fereşte să-şi etaleze planul parvenirii cu asupra de măsură, să profite sentimental, să jongleze cu privilegii oricât de mărunte. Dar el spune încontinuu *Răgăciunea inimii*. Colac de salvare existențial şi formă de autocontrol. Este ceea ce ajută la revelația despărțirii şi definirea propriei singurătăți:

„Înțelegând că Dumnezeu a avut grijă ca viața mea să fie construită din lucruri extrem de puține şi extrem de concrete, iar Ema probabil că a existat şi ea ca atare până de curând, dar a fost întotdeauna pierdută într-un fel de spațiu-limită, difuz şi îndepărtat; unul din acele spații perfect paralele cu spațiul meu intim şi cu tot ceea ce se înfăşoară în jurul corpului meu. Iar anul ce a trecut n-a făcut altceva decât să acutizeze toată această geometrie sumbră a înstrăinării".

Finalul acestui fragment esențializează trama romanului. Cert e că tânărul arhitect, oricât de implicat ar fi în proiectele dobândite, păstrează înstrăinarea ca zonă de siguranță. O formă de supraviețuire.

M. Duțescu organizează confesiunea în jurul unui pretext: reuşita profesională. Un ansamblu rezidențial de lux, Uranus Park, aduce cu sine sportul corporatist, viteza reacției, stresul, bunăstarea instantă etc. Dincolo de toate, însă, *debutul vieții paralele*. Profesia acoperă viețile personale, iar goana după profitul maxim alungă într-o nouă marginalitate viața interioară. Naratorul romanului e simpatic în felul în care încearcă, cu oareşce ingenuitate, să gestioneze *prin scris* suprapunerile sociale cu cele intime.

Unii ar spune că Duțescu ideologizează un destin. În fapt, el scrie istoria unui aspirant gata de orice, pentru că e încredințat de iertare şi de regula suferinței obligatorii. În Bucureştiul „isteric" al anilor 2000, Horia este îndrăgostit de Ema; numai că ea face parte din categoria tinerilor „care se cred în reclame", moştenitori de-a gata ai noii clase de mijloc. Resentimentele vin de-a valma, pregătind epilogul anonim al unei relații ce avea toate prerogativele artistice.

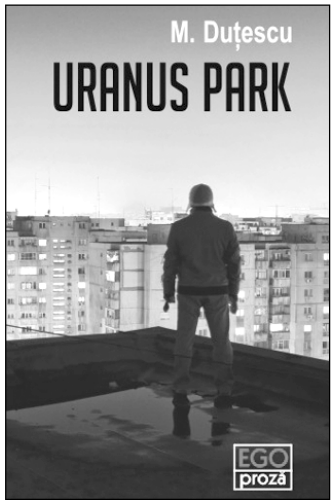

M. Duțescu,
Uranus Park,
Editura Polirom, Iaşi, 2014

Autoscopiile frecvente sunt dublate de revelații tardive: Ema „era senzuală şi volatilă, ştia să construiască spații frumoase de ambiguitate şi tăcere", ea avea „un cult al cuvintelor nespuse şi esențiale care trebuie să se insinueze miraculos între oameni. Credea foarte mult în semne, în revelații şi coincidențe, dar nu credea sub nicio formă în Dumnezeu. Eu ştiam că acele coincidențe şi semne şi revelații pot fi cel mult de la Dumnezeu, iar cei ca ea, care se bucură de darul de a vedea ceva în plus de ce văd majoritatea – oamenii simpli, ca mine – ar fi bine să-şi îndrepte gândul spre Dumnezeu şi să lase semnele şi coincidențele şi misterele care vin de niciunde".

E tot mai limpede că ruptura celor doi nu vine atât din incompatibilități, cât din nerecunoaşteri. „Plăcerea ei – notează el - de a lăsa anumite lucruri învăluite în coconul lor de pâclă şi clei, să curgă în voie pe lângă noi, şi noi să le privim cum curg fără să le atingem - şi să găsim fascinație în tot acest joc chiar cu prețul unei suferințe acute". Jocul capitalist ia fața celui erotic, redundant. Depresia lui socială contrastează cu viața de mall a Emei. Cu toate acestea, el vrea să urce cât îi permite Dumnezeu. Încredințarea este că ne aflăm în albia unor destine-unicat: „Dumnezeu nu ne-a făcut egali. N-am primit acelaşi bagaj genetic şi nici acelaşi context în care să evoluăm".

Divagațiile naratorului au ceva din planurile unui Raskolnikov ce se simte în grațiile divinității. E-adevărat că ele amână remunerațiile, însă proiecția unui sistem „perfect funcționabil", ghidat cu tenacitate, poate oferi victorii durabile foarte devreme. Cel mai bine reverberează, se pare, teoria supunerii: „ştiu să mă supun întotdeauna celor de la care pot obține avantaje majore, ştiu să mimez perfect obediența, o fac natural; o fac astfel încât să le dau încredere şi să apeleze în continuare la mine". Aşa se explică (şi) atracția

pentru canalii şi impostori, recunoaşte el. Interesează *tranziţia spre scopul ultim*. Camuflând angoasele, cum zice, cu un singur prieten departe, la Cluj, Horia este încredinţat de necesitatea parcurgerii unei etape nefaste, pentru că are nevoie de sens. Urnaus Park asta şi semnifică, trecerea de la mahala la cartierul select. Metamorfoza obligatorie a drumului spre celebritate. Doar că suceala se loveşte de nepotriveli. Eroul lui Duţescu are o doză consistentă de ipocrizie. Cum spuneam, el se ştie un ales. Un ins providenţial. Crede că îi este dat să înţeleagă mai mult din lumea prin care trece, e chiar foarte încredinţat de asta, numai că, pe Sorana, de pildă, o numeşte psihopată, îl sufocă, deşi ea face natural sacrificiul către el. Pe Ema o disprețuieşte şi tratează relaţia din perspectiva celui care aşteaptă răsfăţul etc. Până şi prietenul său, de bună seamă rupt de realitatea atât de mofturoasă a hibridului capitalist, este folosit drept contrapunct al propriului ego...

Îşi permite, cu alte cuvinte, derogări multiple de la sensul înalt.

M. Duţescu scrie proză cu alunecări în proiecte evazioniste, trăind periculos poezia eşecului din preajma metamorfozei sociale obligatorii. *Uranus Park* aduce cu o revanşă sincopată despre sine: confesiune între oglinzile unui singuratic ce se explică pe sine în noul labirint social de oglinzi. Totul este orientat spre sensul de urcare. Unică direcţie, de la care nu-l poate deturna nici măcar nebunia.

Un roman valabil pentru atmosfera molipsitoare, strânsă lucid şi poetic în jurul charismei unui depresiv de soi.

Cronica literară

Viorel Mureşan

Cea mai directă definiție a poeziei

Mircea Bârsilă,
Viața din viața mea,
Editura *Cartea Românească*,
Bucureşti, 2014

Cu un poem teoretic, într-un fel, debutează noua carte a lui Mircea Bârsilă, *Viața din viața mea*. E vorba de trei inspitiri ale poetului, venite din partea a trei dintre posibilii săi reprezentanți alegorici, simbolizând tot atâtea ipostaze ale stării poetice: un arlechin feminin, un păianjen şi un înger urât. Apariția clovnului pune în mişcare aplecarea autorului spre valorile primitive, cu funcții arhaice, dar şi înțelegerea lumii ca spectacol, ca reprezentare de măşti şi ca circ: „Vine doamna aceea cu un ciorap alb şi altul negru:/ «sunt fata moşului - am venit/ să te curăț de omizi.»/ Vine doamna aceea/ şi mă cheamă cu ea:/ «acolo sunt magnolii şi candelabre!»" (*Masa de scris*, p. 5). Păianjenul – imagine iconică a ingeniozității artistice – semnifică, de asemenea, ambiția demiurgică a omului, pedepsită: „Vine păianjenul, uriaşul păianjen, şi-mi face, complice,/ de o sută de ori pe zi, cu ochiul,/ de o mie de ori,/ până când toate surâsurile mele – inclusiv cele ciclice - / sunt asemenea crucilor de pe spatele acestor făpturi/ dubioase şi atât de viclene ale ungherelor. " (idem). Îngerul, în sfârşit, prin atributele dobândite aici, devine un fel de hieroglifă a omenescului autohton: „Vine un înger,/ un înger îmbătrânit fără să-l fi văzut nimeni până acum,/ un înger urât - de parcă ar fi o păpuşă de cârpe/ cusute pe întuneric - / şi se aşază în locul meu la masa de scris:/ el crede că un om care scrie nu este niciodată singur. " (ibid).

Teatralitatea acestei opere, la început mai timidă, poate îmbrăca şi forma unui solilocviu în care percepem potențarea treptată a intrigii. Vechea schemă a alegoriei ține, într-un fel, de mânuirea abilă a unor măşti luate din recuzita simbolică. Apoi, procedeul preteriției, constând în trecerea sub tăcere a unui mesaj grav, tocmai pentru a-l evidenția printr-un com-

plex de sugestii, toate acestea se întâlnesc într-o splendidă elegie cu titlul *Ecouri*: „Într-o zi ne moare un pantof,/ în alta - o cămaşă/ sau haina de vară în carouri albastre.// Mie însumi, în ultima vreme,/ îmi zboară gândul, tot mai des,/ la veninoasele clipe/ când trupul o să-mi fie luat în gazdă/ de întunecata țărână.// Cum pleacă o femeie – una de treizeci de ani - / din viața unui bărbat cu mult mai în vârstă/ şi care, de-ar fi avut puțină minte,/ nu ar fi aruncat după ea, în ziua precedentă,/ cu ceasul deşteptător de pe măsuța rotundă din hol,/ aşa o să pleci şi tu, realitate.// Voi muri/ pentru că aşa scria pe nişte flori de cireş./ Ecourile, ecourile/ vor fi moaştele mele, " (p. 9). Presărate pe tot parcursul volumului, unele poeme construite în jurul vieții ca spectacol, pot fi recunoscute după titlu: *Spectacol, În zile de bâlci, Măşti, Petrecere nocturnă, Întâiul carnaval*. În *Spectacol*, de exemplu, grotescul aspiră să se metamorfozeze în sublim, căci „actorul" este un „înger bolnav". La Mircea Bârsilă această lume a îngerilor e atinsă de urâțenie şi de boală, conferind cărții sale o dimensiune moralist-etică: urâtul, răul social se transferă şi în realitatea virtuală, sacră, primesc astfel caracter general. În *Măşti*, esența spectacolului ține de ceremonialul religios. În *Petrecere nocturnă*, în schimb, ritualul bogat şi riguros al satului trece într-un carnaval grotesc, descris cu un acut simț al regizării elementelor disparate ale unei realități ce tinde să se refacă unitar. Într-un chip asemănător stau lucrurile şi în *Întâiul carnaval*, cu o subsecventă aluzie antropologică: „Întâiul carnaval din viața mea. Aveam doar câțiva ani,/ încă nu eram la şcoală, iar mama purta o mască/ de dropie. Nu mai erau ale sale nici mersul/ şi nici mişcările capului,/ ci, întru totul, ale celeilalte. Şi dorința – greu stăpânită – de a mă convinge/ dacă nu va fi având cumva şi aripi/ ascunse sub rochia de mătase albastră. N-am îndrăznit,/ la gândul că mama/ - trădată, în sfârşit, de pliscul acela scurt -/ era, de fapt, o dropie travestită în femeie. Nu mai erau/ ale ei nici mersul/ şi nici mişcările capului, iar masca şi lungii cercei/ (nişte cercei cât o limbă de câine de lungi) o făceau/ să semene – aş zice eu acum,/ la atâția ani de atunci - / cu un idol arhaic: slăvit la sărbătorile lor, de barbari." (p. 87).

Chiar şi un titlu de poem precum *Chipuri amestecate* are o vagă semantică de reprezentație, de spectacol vizual, dar tot acolo se limpezeşte predilecția poetului pentru imaginarul nocturn, pentru zonele umbrite ale existenței. Poemul e de sugestie eminesciană, iar cel ce declanşează imaginația productivă, însă şi pe cea reproductivă, e oraşul – metropolă, a cărui poezie o caută şi o respinge în aceeaşi măsură: „Ca un păianjen mă strângi în multele-ți brațe,/ oraşul e ars de mai multe ori din temelie,/.../ dar şi grămezile de moloz din incinta şantierelor,/ dar şi depresiile nervoase ale macaralelor aflate la menopauză,/ dar şi rezervele de păcură pentru centra-

lele termice,/ aparatele şi furtunurile din sălile de reanimare ale spitalelor/ şi răutatea din ochii şopârlelor din parcuri/ unde se simt în exil,/ printre buruienile ofilite şi pietrele încinse de soare" (p.7). Se observă chiar o complementaritate între viziunea spectaculară şi iconografia tulbure, cu tuşe groteşti, realizate prin enumerație. Scopul acestei tehnici e ca întregul referent să capete o viață nouă, poetică: „Procesiuni de doliu, mănăstiri şi bâlciuri/ şi pelerini cu fețele livide,/ licorne, scarabei, centauri, gnomi/ şi hanuri cu lucarne şi firide./ Inscripții vechi cu literele şterse/ şi înțelepte eleştee sclipitoare/ precum în visele în care nişte păsări mari/ ne poartă-n plisc peste ogoare/ şi peste mlaştini, văgăuni şi focuri/ plimbându-ne lumini demonice pe fețe./ Armate de schelete şi cetăți înfrânte,/ grădini, portaluri, dricuri şi ospețe./ Şi încă ceva, dacă vreți să ştiți/ şi dacă ce-am văzut nu-i, totuşi, o eroare:/ atât de bunul Dumnezeu semnând/ certificate de deces/ şi vrafuri de scrisori de-amenințare." (*Scrisori de amenințare*, p. 18). Fără să-i lipsească atributele oniricului, această poezie e generată de geografia fizică a autorului: „Poate că aşa trebuie:/ să mă pierd şi să mă regăsesc, derulându-mă ca o panglică/ în largul câmpiei./.../ noile sedimente gravate cu urme de lipitori/ şi de şerpi. Mângâiați-mă voi, răgălii şi demonice plăvii/ ale labirinticului drum cu străluciri argintate/ şi intermitente monologuri interioare." (*Sfârşit de vară*, p. 29). În *Vechi tablouri cinegetice*, datele realității sunt prelucrate suprarealist, iar obiectele inanimate dobândesc calități mistice, ca la unii dintre artiştii circumscrişi acestei orientări estetice.

În ceea ce priveşte apropierea de sat, ea vine la Mircea Bârsilă pe cale naturală, cum ne cresc unghiile şi părul, şi se află în filigran în fiecare trop al său. Poarta de intrare a materialului rustic, fie că s-ar numi Coşbuc, fie Marin Sorescu, are tot amprenta unei tehnici picturale, cea a frotajului. Ea coboară dinspre un volum anterior al poetului, *Monede cu portretul meu*, unde pare imanentă titlului. Un poem se numeşte *În miezul verii*, aşa cum există unul şi în *Fire de tort* şi altul în *Ziarul unui pierde-vară*, dar temei bucolice, în noul context, prin cvasiunicitatea sa, i se imprimă o valoare de monedă antică. În unele texte înscrise acestui areal tematic întâlnim anecdoticul şi descoperim în poet şi un minunat povestitor. Alteori, descrierea generează câte un pastel exemplar, aşa cum este *Înserare,* unde se împletesc cunoaşterea luciferică şi viziunea postmodernistă a realității. Cel mai des însă, imaginea satului e proiectată, dintr-un unghi nou, în câte o stampă. Cea care diferențiază net pe autorul acestui volum de alți poeți de extracție rurală este *magia*, dar nu extinsă, ci limitată la gesturi şi obiecte oculte, o magie iconică: „Cuiele bătute în capul patului/ ocrotesc lehuzele/ de răutatea bărboasă a joimarițelor// un cuțit sau un cui de fier/ feresc bărbații/ să nu fie răpiți de zâne// fierul este foarte puternic/ împotriva duhu-

rilor rele/ de aceea este atârnată la ferestre/ o seceră// de aceea se pune un cuțit/ sub perina bolnavului// cine nu are/ într-unul din buzunarele hainei/ câteva cuie, un briceag/ sau două foraibăre/ nu este din partea locului." (*Obiecte magice*, p. 74). În *An rău*, descrierea unui rit apotropaic face să se întrevadă legăturile adânci ale acestei poezii cu ancestralul şi antropologicul, însă şi cu un cotidian metamorfozat în procesiune de măşti funerare. În alt loc, existența umană e desemnată poetic printr-o viziune elementară a țăranului care frecventează biserica. Nu lipseşte nici imaginea vieții placide a satului, sub un titlu semnificativ: *Zile monotone*. Aici s-ar impune observată recurența lexemului „zi", mai ales în titluri, semn că şi cotidianul e un topos al acestui volum, aşa cum alte câteva, pe care le putem aminti doar în treacăt: solidaritatea cu obiectele inanimate, eternul feminin, trăirea mistică, voluptatea singurătății. Spre finalul volumului, o *Elegie* acoperă o pagină în care Mircea Bârsilă răsfoieşte crestomația poeților universali care i-au însoțit devenirea. Tot această zonă a cărții aduce în rândul temelor poetice iminența, întâlnirea cu destinul: „Mă tem să nu cumva s-o iau razna/ şi să mă spânzur, într-o zi, de ciripitul păsărelelor,/ spurcându-l./ Pentru puțini dintre atâția muritori/ e-o vatră primitoare – şi de neuitat – pământul." (*Într-o zi*, p. 82).

Oricare poet laborios lasă în urma sa şi câteva formulări gnomice. „Viața din viața mea", sintagma din titlu, mi se pare cea mai directă definiție a artei poetice. Dar, în poezia lui Mircea Bârsilă există splendori imagistice unice. Cum am procedat şi altădată, voi alcătui, „ad usum Delphini", un album cu câteva asemenea odoare scripturale: „un bărbat/ pe care l-a părăsit femeia a mers la fotograf şi s-a pozat/ cu o lumânare aprinsă în mână" (p. 10); „Singurătate,/ Odaia mea e goală fără tine." (p. 24); „şi părul lung până la genunchi, al caselor părăsite" (p. 31); „cei dintâi evanghelişti au fost norii." (p. 67); „ O sută de becuri, iubiți cititori,/ umplute cu lumină de amieze de vară/ au înflorit, azi-noapte, în beznă." (p. 69); „în această betonieră în care ne învârteşte soarele." (p .80); „Iată un stol de rațe sălbatice zburând,/ cu baltă cu tot, peste case, într-o direcție necunoscută." (p. 86). Pe ultima pagină se sprijină, intitulat *Femei şi bărbați*, un puternic poem etico-social, ca o privire dinspre Whitman ori César Vallejo, aruncată asupra perechii protoistorice.

Cronica literară

Adrian Alui Gheorghe

„Matematica ne dă să mîncăm, iar poezia ne învață să trăim”

Cassian Maria Spiridon,
Poeme în balans,
Editura „Charmides”, 2013

Pînă unde intră, ca marea într-un fiord, matematica în poezie? Pînă unde intră, aceeaşi mare a matematicii, în viața cotidiană? Sunt întrebări retorice, viața ca şi poezia sînt conglomerate de stări, de căutări, de negăsiri, de aspirații şi de inspirație. Un poet sud-american, Nicanor Parra, spunea inspirat: „Matematica ne dă să mîncăm, iar poezia ne învață să trăim”. Chestiunea aceasta, a dialogului matematicii cu artele consacrate, am găsit-o expusă strălucit într-o conferință a lui George Steiner, „Tritonuri. Cele trei limbaje ale omului” pe care a ținut-o în anul 2008 la Institutul Nexus din Amsterdam (reluată la noi în revista „Idei în dialog” din 16 septembrie 2008). În text sînt puse față în față arta cuvîntului (poetul), arta sunetului (muzicianul) şi arta numerelor (matematicianul). Dialogul este viu, fiecare este avocatul artei proprii, fiecare argumentează aproape de ifailibilitate. Muzicianul: „De ce aş vorbi cînd pot cînta? Muzica e anterioară vorbirii. (...) Ea este unicul idiom planetar. Împărtăşit de toți şi inteligibil tuturor, nici nu necesită şi nici nu permite traducere.”. Poetul nu se lasă mai prejos, îl ia pe Wittgenstein ca aliat cu a sa aserțiune cu valoare de axiomă că „limitele limbajului tău semnifică limitele lumii tale“ după care se aruncă plin de curaj: „Noi rostim ființa, atît în tăcere, pentru noi înşine, cît şi pentru alții. Noi articulăm realitatea în măsura în care o putem experimenta şi înțelege. Evoluția vorbirii inteligibile, emanația treptată a cortexului din micile, delicatele filamente, rețele, interacțiuni sinaptice ale centrilor neuronali ai vorbirii, toate acestea sunt ceea ce ne-a făcut, probabil nu cu foarte mult timp în urmă, oameni.” Matematicianul însă aduce în discuție simplitatea calculului matematic care se sustrage oricărei divagații: „Limbajele naturale sunt înțesate de minciuni, jumătăți de adevăr, iluzii, ipocrizii şi născociri.

Discursurile lor sunt de multe ori mai degrabă arbitrare, efemere şi autoreferenţiale. Ce construct dogmatic religios, ce edificiu metafizic, ce principiu moral, politic sau legal e susceptibil de o demonstraţie autentică? Nici unul. Ce sunt adevărurile evidente dacă nu artificii retorice? Ce document istoric, ce decalog sau cod de legi este inatacabil? Este în acelaşi timp specificul şi neajunsul limbajului acela de a fi în mod ineluctabil îmbibat cu ficţiune, cu fertilitatea şi infantilismul imaginarului. Cînd face matematică, fiinţa umană ocupă singurul tărîm al adevărului absolut care îi este accesibil. Singurul teritoriu unde nu există mistificare şi amăgire. E ca şi cum i s-ar permite să revina în Paradis. Aici, orice ar numi Adam, ar numi cu exactitate, aici vorbirea umană ar avea binecuvîntarea tautologiei." În final cele (cei) trei graţii se prind de mîini în hora din marele tablou al lui Matisse. Nici nu se putea altfel.

Am făcut această (prea lungă, poate) introducţie pentru a justifica într-un fel intrarea în zona (domeniul) poeziei a celor care au făcut paşi nenumăraţi în teritoriul matematicii (a practicii matematicii, cum ar fi ingineria, de exemplu) şi pentru a înţelege că o trăsătură de penel (a lui Matisse, în cazul nostru) şterge, de fapt, graniţele, destul de fragile, greu sesizabile, dintre arte. Poetul despre care vorbim (acum) este Cassian Maria Spiridon care în ultima sa carte, „Poeme în balans" (Editura „Charmides", 2013) adună faţă în faţă poeme din două etape ale evoluţiei sale, „balansînd" între două tipuri de „amprentă" a emoţiei, împărţind „inginereşte" malurile existenţei umano-poetice. Dacă ne gîndim că volumul său de debut, reluat mai tîrziu într-o înfăţişare completă, vindecînd rănile cenzuirii comuniste, se numeşte „Pornind de la zero", e limpede că „inginerul din noi" a fixat punctul de pornire al unui destin de urmat pentru o viaţă (sau mai multe), de la zero la infinit. Fiindcă cifra zero este cea mai aproape de infinit. Chiar şi Nichita Stănescu s-a străduit să demonstreze că din „oul zeroului", un fel de ou dogmatic, se naşte „fără-sfîrşitul". Avea o bănuială.

Lungul drum de la zero la infinit începe, ca orice drum, cu primul pas. Într-un poem din antologia „Cumpăna" (Editura Tipo Moldova, 2011), se vorbeşte despre „tristeţea şi singurătatea lui unu", acel „unu" fiind mai mult decît individul, unul, fiind în fapt o proiecţie matematică într-un spaţiu în care fiinţialul dă piept cu „matematica" unui univers care stă inexplicabil/ explicabil în cumpănă într-un echilibru fragil şi de asta generator de speranţă pentru ilimitarea vieţii. Se ştie că acolo unde „ţîşnesc lacrimi" este viaţă şi „infinitudinea" face un pas îndărăt: „aşa sînt zarurile/ nicicînd nu-i cel aşteptat/ se-nvîrt pe eşichier/ în zornăitul lor arab/ şi cad întotdeauna invers/ aşa şi ploile cînd cad tîrziu/ sînt apă/ doar să umfle rîul şi marea

să/ adape/ îndestul// aşa noaptea/ matematic/ desparte/ vremea cînd stelele răsar/ de vremea cînd stelele apun// te miri cum poate universul/ în marea lui indiferenţă/ a ţine cumpăna/ şi spui/ acelaşi lucru/ oare/ viaţa îl face pentru muritori dar/ afară uneori ninge/ alteori nici atît/ înlăuntru/ la fel ca afară/ unii învaţă la şcoală despre viaţă/ alţii îşi văd de-ale lor amare păcate/ între timp (cum era de aşteptat)/ nu se întîmplă nimic/ dacă nimicul ar putea să se-ntîmple/ între timp/ ţîşnesc lacrimi/ (de unde rezultă:/ glandele funcţionează normal)" (Cumpăna", p. 110)

Prima parte a cărţii „Poeme în balans" se numeşte "poeme din vremea cînd eram foarte tînăr" şi adună texte recuperate din manuscrise şi date/ redate tiparului. Nu lipseşte, firesc, trimiterea în zona matematicii care stîrneşte metafizicul printr-o simplă referinţă la teoria celor două drepte paralele care sînt condamnate să nu se întîlnească niciodată. Nici chiar atunci cînd şi Dumnezeu, poate, aţipeşte şi ar putea să îngăduie chiar (şi) acest lucru: „aşa cum spuneau/ Euclid şi alţi învăţaţi/ două linii egal distanţate/ în general nu se pot/ întîlni niciodată/ la fel între oameni/ între sufletul lor şi neant/ între marele zbor circular/ şi mersul înainte al zilei/ sub necunoscuta vijelie a sorţii/ sub adierea necurmată a întîmplărilor/ ca la o sprintenă vrabie/ se umple sufletul de nesaţ/ dar unde îţi este capul/ pasăre! pasăre!/ sau te uiţi în jos/ pasăre! Lazăre!/ la puşca de os şi de foc/ ce rupe pieptarii/ pasărea/ în cădere/ mai avu timp să clipească o dată/ pămîntului" (pieptarii sufletului). În altă parte, într-un text din „Cumpăna" de astă dată, liniile paralele sînt ale destinului, asperităţile oricărei geometrii sînt îmblînzite de moliciunile unui sîn care îşi relevă concupiscenţele: „(...) în palmă sînt liniile clare/ toate se strecoară printre munţii/ vizibili de departe/ o geografie schimbătoare/ după înălţimea de la care/ privim întreaga şerpuire// o geometrie plină de elipse/ de semicercuri şi ovale/ linii paralele/ încrucişate/ sau răzleţe/ triunghiuri şi trapeze/ pătrate deformate/ scobituri în care/ un sîn iubit îşi află adăpost" (Cumpăna, p. 410)

Dar dacă la început a fost contactul cu metafizica matematicii, poetizarea unei axiome, pe celălalt mal, peste vreme, este contactul cu unul din părinţii geometriei, Thales, cel care ar fi măsurat, zice-se, distanţa de la Pămînt la Lună prin calculul unghiului pe care îl lasă lumina poeticului astru pe suprafaţa mării: „am fost şi am vizitat/ acasa lui Thales/ întreaga cetate-n ruine/ pe unde i-au călcat paşii/ în Miletul Asiei Mici/ în Agora grecească din vechea Atenă/ unde cîndva perorau Socrate Platon/ şi încă atîţia/ am privit piatra şi spaţiul unde/ cel mai important participant la/ dialogurile platoniciene/ şi-a băut pocalul..." Dar otrava vieţii poate fi băută peste tot, experienţa a demonstrat-o.

Balansul din „Poeme în balans” este, în fapt, nu între vîrste, ci între spații. Pentru că viața, ca şi expresia ei, poezia, se traduce printr-un dor de călătorie „fără saț”. Matematica spațiului este depăşită de condiția iluzoriului şi a sentimentului care nu e eros, ci căutarea erosului. Saltul într-o lume a închipuirilor, aviditatea senzorială, hedonismul au, evident, o valoare compensatorie, sînt reacția de apărare în fața nesiguranței, a labilului: „Şi-n timpul în care nu eram/ la ce gîndeai/ ce visai/ pe care planetă inima ta/ între sistole şi diastole/ îşi zbuciuma viața/ precum o corabie/ în necuprinsa oglindă de ape/ şi-n timp ce nici nu am fost/ nu eram/ nu exist/ stelele sus luminează egal/ că e sau nu e Pămînt/ să le vadă/ dar tu ce faci/ ce făceai/ cu sufletul meu/ cu inima lui/ un ceas oscilant/ cu tensiunea cînd mai sus/ cînd mai jos/ strecurate prin carnea viselor tale/ mîinile mele sînt pline de răni/ cu degetele-n zdrențe/ primeşte-mă/ rogu-te/ în cuibarul de viscol/ cu tîmpla lipită de-ntuneric/ – e locul în care/ îngerii-şi pun/ aripi la odihnă –/ din ochi îmi cad lacrimi/ picură/ precum o ploaie măruntă/ nepăsătoare/ ca Ursa Mare/ ca-ntreaga galaxie şi totuşi/ întreb/ cine îmi spală privirea/ de cele ce încă nu le-am văzut”.

Timpul distruge orice, chiar şi timpul însuşi (îşi) cade pradă/ victimă propriei destrucții într-un proces de continuă reordonare, în ceea ce Einstein spunea că „(...) distincția între trecut, prezent şi viitor este doar o iluzie extrem de puternică.”: „... fac salturi/ într-o cascadă de stînci/ zburătoare prin sînge/ către o altă viață/ în tîmpla stîngă/ ciocanul Timpului bate dureros/ întunecînd privirea celor care vin/ munții norilor/ suspendați între duhul văzduhului/ şi îngeri de argilă/ se călătoresc/ peste iluzorii speranțe/ e greu bastonul/ mintea-i tot mai grea/ de lut sînt pleoapele/ şi în timpane membranele obosite/ nu-i nimeni inima să-ntrebe” (p. 81-82). Teoria biocentrismului sau “teoria totului” (Robert Lanza - "Biocentrism: How Life and Consciousness are the Keys to Understanding the True Nature of the Universe"), care a cîştigat destul teren în ultimile decenii, susține că nici spațiul sau timpul nu sunt reale, ci instrumente de percepție create de mintea noastră şi care nu pot exista singure, în afara acestei percepții. Astfel, conştiența unei persoane determină forma şi mărimea obiectelor. Toate obiectele, dar şi spațiul şi timpul, sunt forme ale percepției umane. Tot ce este observat depinde de cel care observă, iar realitatea pe care o percepem este de fapt un proces al conştienței noastre. Viața dă naştere universului, nu invers, cum susține concepția clasică despre lumea din jur. Astfel, clipa trecătoare este turnesolul cu care încercăm permisibilitatea/ intensitatea la viață a eternității, Cronos, cu fiecare om în parte, îşi mănîncă fiii, iar şi iar, cu voluptate. Aceste lucruri numai instinctul poetului le poate intui: „să trezim amintirea/ să-i zguduim încremenita schelărie/ să ne

regăsim rostogoliţi pe/ cărările tenebroase/ în gropile timpului/ fiecare cu mîna pe umărul celuilalt/ parte din lungul şir al nevăzătorilor/ într-o patrie încinsă/ cu lungi şi late curele de ape/ unde stăpînă e Eris/ zeiţa frigidă/ fiica umbroasei Leta/ crescută sub ochii Discordiei/ soră a lui Ares/ Frica şi Groaza/ Deimos şi Fobos/ îi sînt însoţitoarele/ prin văile sîngelui/ pînă în fundul genunii/ se aud gemetele/ zăngănitul de lăncii/ scrîşnirea dinţilor/ vedem pe aruncătoarea mărului/ rupt din grădina Hesperidelor/ pe semănătoarea discordiei/ pe Eris/ umbra ei creşte/ ne-ntunecă" (poem negru)

Dramatismul conştiinţei moderne marcate de disproporţia dintre durata vieţii individuale, a epocilor istorice şi a universului duce la teoria „multiversului", conform căreia există un număr infinit de universuri paralele, care alcătuiesc realitatea fizică. Astfel, tot ce se poate întîmpla se va întîmpla într-unul din aceste universuri. Viaţa noastră nu este o întîmplare, este ceva ce trebuia să se întîmple. Conştienţa noastră va exista într-un prezent etern, deplasîndu-e între realităţi şi avînd mereu parte de noi aventuri: „... la vremea cînd ploaia calcă/ frunza şi iarba/ fir după fir/ numărătoare astrală/ de parcă ar vrea să ne spună/ cîte stele acum ne privesc/ doar moartea urcătoare-n spirală/ mereu cu o treaptă mai sus/ adună suflet cu suflet/ la un abac ceresc/ la fiecare dîndu-i partea/ atît cît se cuvine din potopuri" (p. 37)

Volumul „Poeme în balans" se înscrie, practic, în evoluţia poeziei lui Cassian Maria Spiridon cultivînd aceeaşi sfîşiere hiperlucidă în binomul viaţă-moarte, enunţată chiar de la debut: „am scris un tratat/ despre moarte/ despre esenţă şi gol/ un întreg decalog al iubirii/ un eseu despre frică/ o lucrare/ asupra nemuririi/ arătînd încercarea pămîntului/ mişcările stelei/ le-am ars// cenuşa o beau/ dimineaţa şi seara/ ziua şi noaptea" (volumul „Pornind de la zero", Tratat despre moarte). De data aceasta, în „Poeme în balans", lirica lui Cassian Maria Spiridon impune un bilanţ, fixează sculptural cîteva imagini, defineşte pregnant etape biologice (un poem îşi este dedicat sieşi la împlinirea celor şaizeci de trepte!) mînuind un material lexical şi gramatical minim, resemantizînd termeni comuni: „răpitoarea de suflete este mereu aproape/ se mişcă vaporoasă în aerul pe care-l respire/ ţopăie prin iarba culcată/ picură odată cu sudoarea/ cu broboanele efortului tău/ cînd spargi lemne/ sub stelele albe de ger/ ca un abur se ridică/ din respiraţia ta/ din rugăciunile tale/ grijulie tot timpul/ atentă să nu te piardă din ochi/ cu o sporită amplificată vigilenţă/ un gardian mai prezent decît umbra/ de sub atenta lui supraveghere/ n-a evadat nimeni/ niciodată/ cu mult peste acele penitenciare/ de maximă siguranţă/ unde/ oricînd pot cădea zidurile/ nu şi aici/ unde/ fără garduri cu

sîrmă ghimpată/ fără stîlpi de înaltă tensiune/ fără cuiburi de mitralieră/ gata să tragă/ se preumblă doar ea/ singură/ încrezătoare în permanență/ culegătoarea de suflete/ batem în pămînt cu pumnii/ să vorbim cu cei care-au plecat/ sfatul lor să îmblînzească/ pașii inimii/ cuprinse în palmele înroșite/ pe zăpadă/ luminînd un zîmbet/ în cîmpie/ să vorbim cu măsurată liniște/ din zori și pînă-n noapte/ toate trec/ cu tot cu noi" (batem în pămînt cu pumnii). Multe secvențe sînt conjuncturale momente dintr-un jurnal care atrage atenția prin instantaneitatea impresiilor și a forței perceptive: „am fost în Agora/ la locul beției cu cucută/ – unde filosoful s-a despărțit de-nsoțitori/ el ca să plece/ ei spre a continua să fie/ (doar zeul știe cine dintre ei/ era mai cîștigat) –/ Socrate viu întreba în orice loc/ pe fiecare gata să-l asculte/ cît de ce și pentru ce trăiește/ despre daimonul lor despre suflet/ pregătit să îi vindece/ l-au răsplătit cum se cuvine/ unui stricător al rînduielilor/ ce la agapă/ își soarbe pocalul izbăvirii" (dreapta răsplătire). Acolo unde luciditatea nu agresează individul care se expune cu palmele goale în fața unui univers care se manifestă ca un fundal convulsionat, apar scînteieri lirice care îți curentează intimitatea: „se-ntîmplă pe stradă/ uneori să fii singur/ cu pași mari să alergi/ dacă-i noapte/ să cauți un suflet.../ se-ntîmplă" (Se-ntîmplă).

Poezia lui Cassian Maria Spiridon este simplă, directă, discursul este despodobit în cea mai mare parte a volumelor sale de inflorescențe stilistice, de aici și un ton uneori impersonal, cinic adesea. O atitudine sentențioasă adesea se regăsește în poemele din ultima carte, o stare de înțeleaptă serenitate pluteşte peste pagini. O mitologie personală este constituită pas cu pas, vers cu vers, într-un univers (sau multivers?) în care biograficul se încarcă de metafizic(ă) prin simpla confruntare cu misterul care ne-a aruncat în lume.

Mediafort

Lucian-Vasile Szabo

Ioan Slavici şi „frontul invizibil”

NEUTRALITATE ACTIVĂ

„Frontul invizibil”, cel al acțiunilor secrete de culegere a informațiilor şi de transmitere a lor către cei interesați, dar şi de elaborare a strategiilor de influențare, inclusiv prin propagandă, va fi foarte activ înainte de intrarea României în Primul Război Mondial. Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand a dus la începerea ostilităților în Marele Război, însă confruntarea nu mai putea fi evitată, deoarece problemele Europei erau profunde. Imperiile, de la Austro-Ungaria la cel Țarist ori Otoman, nu se simțeau prea bine, existând tensiuni interetnice şi naționaliste greu de evitat, dar şi o administrație anchilozată în multe locuri. Reformele nu înaintau, iar negocierile, la suprafață sau secrete, nu dădeau prea multe rezultate. Începutul ostilităților militare, în vara anului 1914 şi prelungirea lor pentru câțiva ani, a forțat țările combatante să exploateze la maximum atât serviciile secrete, cât şi pe cele diplomatice. Serviciile de informații se vor profesionaliza, devenind structuri autonome. Va urma goana după agenți, după informatori din toate domeniile de interes, iar rețelele vor deveni întinse şi complicate. Vor fi vizați oameni din poziții-cheie, capabili să ofere date valabile sau să plaseze unele false ori trunchiate. Dar cele mai grele bătălii se vor da pentru influențarea oamenilor care pot influența.

La începutul războiului, România era o țară neutră, aşa cum era şi Italia. Însă ambele state aveau aşteptări, speranțe şi iluzii, deci vor face parte din rețeaua complexă de influență şi interes. Ion Rusu-Ardeleanu va dezvălui, după încheierea conflagrației mondiale, unele elemente ale acestor desfăşurări de forțe, în care va fi prins şi Ioan Slavici. Capii rețelei vor fi identificați cu uşurință, fiind vorba de von Busche, amabasadorul Germaniei la Bucureşti, şi Ottokar Czernin, reprezentantul Austro-

Ungariei în România. Legătura lor cu oameni politici români progermani este firească, însă o ofensivă tenace s-a dat pentru acapararea mijloacelor de informare. Primul preluat este cotidianul *Minerva*. De fapt, Minerva era o casă de editură cu preocupări diverse, foarte importantă fiind activitatea de editare a unor lucrări semnate de autori români de valoare. Colecția va fi de mare răsunet, cărțile fiind accesibile publicului larg. Va apărea şi săptămânalul, *Minerva literară ilustrată*, foarte bine făcut. Societatea avea mai mulți acționari, însă cele mai multe acțiuni erau deținute de Grigore Cantacuzino, industriaş foarte bogat. Primul număr al *Minervei* a apărut în 13 (26) decembrie 1908, Ioan Slavici devenind directorul cotidianului.

Minerva fost conceput ca un ziar de calitate, în competiție cu *Adevărul* şi, mai ales, *Universul*, considerate prea populare. Ion Rusu-Abrudeanu va aprecia că era un ziar greoi, de aceea nu a cunoscut o foarte largă difuzare[1]. Autorul se înşeală în mare parte, deoarece o comparație arată că *Minerva* avea identitate grafică bine definită, cu o bună rezistență la subiectele specifice noului val de tabloidizare evidențiat în acea perioadă. D. Vatamaniuc va nota: „*Minerva* se bucură, la apariție, de o bună primire, dar opinia că lucrul acesta se datorează faptului că ziarul îl avea în fruntea sa pe Slavici, iar în redacție intrară ziarişti cunoscuți, nu se susține. Buna primire se explică prin orientarea spre masele muncitoare, într-o vreme când marile cotidiene româneşti se înstrăinaseră de ele”[2]. Susținerea privind atenția acordată clasei muncitoare este însă doar parțial acoperită. Totuşi, Slavici va fi principalul element de rezistență în încercările tot mai insistente de a ceda temelor şi abordărilor specifice presei populare[3]. În primăvara anului 1913, Grigore Cantacuzino a murit, iar afacerile au fost moştenite de fiul său George Cantacuzino, poreclit Prensul (Prințul, fiind o ironie la pretențiile nobiliare afişate de acesta). În 1914, după izbucnirea Primului Război Mondial, *Minerva* va junge în sfera de influență a Triplei Alianțe printr-o tranzacție discretă realizată prin „trinitatea de spioni Hennenvogel-Iversen-Roselius”[4]. Slavici trecuse însă prin scandalul Mangra din 1910, prin criza *Tribunei* arădene (1911-1912) şi prin gravele probleme financiare generate de investiția sa în băile de la Buşteni. Părăsise *Minerva*, pentru aproape doi ani, revenind în paginile ei la sfârşitul anului 1912.

1 Ion Rusu-Abrudeanu, *România şi Războiul Mondial*, Editura Librăriei Socec & Comp., Bucure?ti, 1921, p. 108.
2 Dimitrie Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1968, p. 434.
3 Lucian-Vasile Szabo, *Complexul Slavici*, Editura Universității de Vest, Timişoara, 2012, pp. 208-209.
4 Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 109.

Este perioada în care influența germană se consolidează, mandatul de premier al lui Titu Maiorescu (progerman), care a stat în funcție până la 1 (13) ianuarie 1914, fiind unul cu multe succese (victorie în Războiul Balcanic din 1913 şi creştere economică susținută). Conlucrarea dintre diplomații germani şi austrieci cu oameni de afaceri proprii şi români, dar şi cu agenți ai serviciilor de informații, duce la consolidarea influenței prin firma Tiparul, realizată pe structura societății Minerva[5]. Ioan Slavici are şi aici un rol de jucat, devenind directorul ziarului *Ziua*[6]. După Ion Rusu-Abrudeanu, prin firma Tiparul s-au derulat următoarele operațiuni: *1) Înființarea cotidianului Ziua, „pus sub direcția mortului între vii I. Slavici"*[7]*; 2) Închirierea ziarului Dreptatea al lui I. Em. Protopopescu-Pake; 3) Achiziționarea nou-înființatului ziar Moldova; 4) Închirierea ziarului de mare tiraj Universul*[8]*; 5) Închirierea publicației de orientare socialistă Lupta, devenită imediat cotidian; 6) Închirierea ziarelor de orientare conservatoare Steagul, Înainte, La Politique şi L'Eclair; 7) Înființarfea ziarului Libertatea, sub direcția lui Nicolae Fleva, un politician foarte cunoscut şi un orator de succes; 8) Preluarea ziarului Opinia din Iaşi, aflat sub conducerea profesorului universitar Alexandru Bădărău; 9) Înființarea agenției de presă Iversen, aflată în strânsă legătură cu agenția Wolf cu sediul la Berlin*[9].

Lucrurile erau mai complicate, după cum arată doi autorii americani Francis A. March şi Richard J. Beamish, primul fiind istoric, iar al doilea jurnalist. În 1919, cei doi ştiau că spionajul german şi austro-ungar în România fusese deosebit de eficient. Ei vor nota că Germania era atentă şi că rețeaua de spionaj excela în trimiterea de rapoarte detaliate, efectul fiind că în înaintarea ei spre Bucureşti, armata lui Mackensen a urmat rutele însemnate cu grijă pe hărțile realizate de spionii germani în perioada neutralității României"[10]. Conforma aceleaşi surse, germanii ştiau aproape tot despre România, de la cât măsoară şi ce greutate suportă fiecare pod până la

5 *Idem*, p. 111.
6 Primul număr a apărut în 31 iulie (13 august) 1914, deci concomitent cu debutul ostilităților militare în Europa.
7 Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 111.
8 Tranzacția a funcționat doar pentru o perioadă de timp, fiind facilitată de schimbările proprietarilor şi de problemele în căsnicie ale lui Nicolae Dumitrescu (sau Dimitrescu)-Câmpina, devenit soțul moştenitoarei cotidianului *Universul*, fondat de cunoscutul jurnalist şi editor Luigi Cazzavilan..
9 Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, pp. 111-112. Agenția germană se numea, de fapt, Wolff, fiind una cu o tradiție bogată. A fost înființată de Bernhard Wolff în 1849, la Berlin.
10 Francis A. March and Richard J. Beamish, *History of the World War*, The John C. Winston company, Philadelphia, 1919, p. 366.

ultimele detalii despre puțurile de petrol, mine sau spațiile de depozitare. Şi de partea cealaltă spionajul a fost eficace. Un singur exemplu, cel din octombrie 1914, este semnificativ. Agenții Siguranței l-au urmărit pe ambasadorul Austro-Ungariei, Czernin, şi au reuşit să-i sustragă o servietă cu documente, uitată pe bancheta din spate a automobilului cu care venise. Agenții nu au reuşit să fotografieze documentele în timp util, astfel că Siguranța a construit un scenariu prin care geanta să fie returnată cu toate documentele la locul lor, fără ca titularul să intre la bănuieli. După cum aminteşte Czernin, servieta a fost găsită într-un hambar, legenda lansată de Siguranță fiind că a fost sustrasă din autoturism de un hoț prăpădit şi că a fost abandonată deoarece nu conținea nimic interesant pentru acesta, în afară de țigări. De fapt, autoritățile române intraseră în posesia cifrului pentru corespondența oficială. Ambasadorul va mai preciza că demisia din post nu i-a fost apobată de kaiser, dar şi că cifrul nu a fost schimbat, nebănuind că furtul este opera agenților serviciilor secrete. În toamna anului 1916, după fuga autorităților române la Iaşi şi ocuparea Bucureştiului de către trupele Puterilor Centrale reproduceri după toate documentele au fost aflate în casa abandonată a premierului Ion I. C. Brătianu[11].

DESPRE CAPRICIILE CENZURII

Condiția omului de presă înainte şi în timpul Primului Război Mondial a fost extrem de dificilă. Pe de o parte, nu putem contesta faptul că pregătirile pentru confruntare, dezbaterile de partea cui să se intre în luptă, precum şi confruntările în sine reprezintă subiecte jurnalistice de prima mână. În astfel de situații se vădeşte talentul gazetarului cu adevărat. Munca aceasta este însă şi periculoasă. Ziariştii pot fi răni ori chiar ucişi. Apoi, pot fi arestați şi încarcerați fără prea multe formalități. În acelaşi timp, condițiile în care apăreau gazetele erau şi ele dificile. Este vorba de lipsurile din redacții şi tipografii, de la cerneală şi plumbul pentru litere până la hârtie sau la cenzură. Informațiile sunt greu de obținut, iar plata pentru munca prestată este de mizerie. Situația este descrisă chiar de gazetarul ardelean Ioan Slavici: „Ştiți prea bine că după ce scriam articolul, îl trimiteam la redacțiune, iar redacțiunea îl trimitea la cenzură. Cenzura mi-l suprima ori mi-l ciopârțea, încât nu-mi mai da mâna să-l public şi eram nevoit să scriu

11 *In the World War*, by count Ottokar Czernin, Cassell and Company Ltd, London, 1919, p. 98.

altul. Luam deci cei 50 l[ei] ai dlui comisar regal adeseori pentru două-trei articole"[12]. Aceste deslușiri sunt făcute în fața completului de judecată, în 1919, când autorul va arăta și faptul că redacția va publica și destule articole ciuntite de cenzură. Se apropia termenul-limită, iar publicația trebuia să intre la tipar! Acum, era judecat pe baza acestor texte amputate de cenzură și din care se înțelegea adesea exact contrariul a ceea ce voia să spună Slavici.

Cenzura funcționează din plin, ceea ce îl lovește pe jurnalistul ardelean la buzunar, căci nu își poate publica articolele și nici nu încasează sumele cuvenite. Despre cum se lucra în timpul ocupației germane a Bucureștiului aflăm din paginile de memorialistică, atunci când face o demonstrație în fața curții marțiale cu privire la articolele sale: „Unul e acela în care am zis că cei ce au încurajat dezertările românilor din armata austro-ungară dezorganizează armata română. În acel articol am zis: «Băgați de seamă că-n armata română sunt și bulgari, maghiari, precum și peste 40 000 de evrei, care nu sunt cetățeni ai statului român: nu sunt aceștia trădători dacă la vreme de grea cumpănă trec la dușmanii noștri?!» Cenzura asuprimat aceste vorbe"[13]. Fără pasajul citat aici de publicist reiese clar că el nu mai apăra un principiu (cel al datoriei fiecărui militar față de armata în care se află), ci încerca să oprească zelul celor care solicitau dezertări ale românilor din armata austro-ungară! Așa a fost ușor de adus în fața tribunalului...

Ioan Slavici la cotidianul Ziua

La cotidianul bucureștean *Ziua* vor colabora nume importante ale presei românești. În acea perioadă curentele de opinie erau diverse. Două se conturau mai pregnant. Unul era favorabil acțiunilor militare în favoarea Antantei, iar celălalt în trena Puterilor Centrale. Pozițiile nu erau egale. Însă în neutralitate pare că doar puțini credeau! Este un mit acesta, cel al unității sau chiar al majorității antantofile, destrămat cu argumente de istoricii de astăzi. Puțin a lipsit ca România să ia partea Austro-Ungariei, cu care avea și o înțelegere, de altfel! Lucian Boia face precizările necesare chiar în deschiderea uneia dintre cele mai importante cărți ale sale. Cercetarea își propune să risipească acestă iluzie înteținută de alți istorici și de propagan-

12 Ioan Slavici, *Amintiri, Închisorile mele, Lumea prin care am trecut*, Ed. Albatros, București, 1998, p. 139.
13 *Idem*, p. 141.

diști, și acceptarea unui adevăr: „Credința că ar fi existat în anii Primului Război Mondial, în ciuda unor câteva idei divergente, îndeosebi în rândul unor oameni politici, o cvasiunanimitate în jurul «idealului național», în sensul intrării României în conflict împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei. La nivelul elitei intelectuale, o asemenea aserțiune nu se verifică; realitatea se dovedește a fi aceea a unei împărțiri destul de echilibrate între partizanii și adversarii unei asemenea intervenții"[14].

Lucrurile nu decurg pașnic. Nu sunt doar „dezbateri de idei", ci multe poziționări și regrupări (geo)politice și (geo)strategice. Existau chiar și multe manifestări de stradă, spiritele în societate fiind încinse. Despre aceste mari probleme ale presei și ale cotidianului *Ziua* vorbește I.C. Filitti: „Ziarul *Ziua*, care a apărut în favoarea Triplei Alianțe, se vinde tiptil. La Capșa, tineretul nostru a cumpărat un stoc întreg din acest ziar și l-a ars în public. Regele nu e cruțat. Aurul rusesc a cumpărat presa și pe mulți particulari. Alții sunt călăuziți de sentimentalism..."[15]. Ion Rusu-Abrudeanu va cita din rapoartele întocmite de lucrători ai Legației Germaniei la București, dintre cei care se ocupau de îndrumarea jurnaliștilor în misiunea lor de a crea o imagine pozitivă Puterilor Centrale printre români. În 9 (22) iulie 1915 se constata: „Ziarul *Ziua* este satisfăcător. A-l lăsa să cadă ar fi o crimă față de germani"[16].

După cum arată Vasile Th. Cancicov, avocat și om politic rămas în București pe timpul ocupației, înainte de intrarea României în război agitația antantiștilor era prilej pentru unii de a sfida legea și bunul simt, erijându-se în gardieni antigermanofili autoinvestiți. Un astfel de personaj era Vasile Moldoveanu Drumaru. Descris ca aventurier, acesta se întorsese din SUA și își stabilise sediul la hotelul Imperial din București. Conducea un grup de asalt care avea rolul de a împiedica difuzarea publicațiilor considerate de el nedemne de a apărea. Gruparea avea și un nume, căci indivizii își spuneau *gardiști ai demnității naționale*: „Ținta zilnică a ghedeniștilor era împiedicarea de a se vinde pe stradă gazetele nemțofile. Cum apărea un vânzător cu asemenea jurnale, ieșea de la Imperial Garda Demnității Naționale și bătaia era gata. Poliția și publicul formau îndată două tabere, cea dintâi luau partea vânzătorului de gazete, cel de al doilea lua partea «demnității naționale», iar scandalul lua zilnic proporții atât de mari încât

14 Lucian Boia, *„Germanofilii"*, Ed. Humanitas, București, 2009,p. 7.
15 I. C. Filitti, Jurnal, III, în *Revista Istorică*, nr. 3-4, 1991, p. 205.
16 Ion Rusu-Abrudeanu, în *România și Războiul Mondial*, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1921, p. 483.

Parchetul a trebuit într-o zi să intervină şi să aresteze «garda»”[17]. Lucrurile sunt chiar mai complicate. Serviciile secrete străine caută să influenţeze nu doar presa, ci şi pe politicieni. Bun cunoscător al dedesubturilor vremii, Paul Ştefănescu va arăta că, prin manipulare şi provocări, cursul istoriei poate fi ajustat, uneori prin crearea de evenimente. Sunt metode vechi, doar readaptate mereu: „Printre procedeele folosite se număra şi discreditarea adversarilor politici şi prin înfiltrarea la întrunirile politice organizate a unor agenţi provocatori ce fie că răspândeau fiţuici cu conţinut compromiţător, fie că provocau încăierări, astfel ca să intervină în final poliţia. În fine, un alt procedeu folosit de reţeaua lui Günther[18] consta în adâncirea disensiunilor din Partidul Conservator şi determinarea alegerii lui Alexandru Marghiloman la conducerea acestui partid în defavoarea lui Filipescu”[19]. Marghiloman va rămâne în Bucureşti, în timpul ocupaţiei germane, iar în 1918 va fi numit premier[20]. În 1919 nu va fi acuzat, ci va fi adus doar ca martor în Procesul ziariştilor, pe care îi va susţine. Figură controversată, pentru poziţia sa progermană şi pentru preluarea conducerii guvernului român de la Bucureşti în timpul ocupaţiei Puterilor Centrale, Al. Marghiloman a reprezentat însă un element de sprijin pentru multe personalităţi rămase în Capitală. Constantin Bacalbaşa, ziarist de excepţie cu convingeri liberale şi adversar al conservatorilor (dar cu care nu se va sfii să se alieze în anumite contexte...), va nota: „Bărbaţi, femei, tineri, bătrâni liberali şi conservatori, înflăcăraţii războinici de până mai ieri, aleargă să ceară protecţie”[21].

17 Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României*, vol. II, Atelierele societăţii Universul, Bucureşti, 1921, p. 95. Cancicov, un jurist onest, va arăta că acest Drumaru avea o anumită notorietate publică şi că oficialităţile se codeau să ia măsuri făţişe. Cum provocările lui deveniseră de nesuportat, iar o acţiune în justiţie i-ar fi creat o aură de erou, s-au ocupat de el câţiva agenţi ai Siguranţei, care, într-o noapte, i-au dat o bătaie soră cu moartea. Nu s-a potolit!

18 Este vorba de Alfred Günther, specialist german în informaţii. A activat în România ca om de afaceri elveţian, îndeplinid funcţia de director general al societăţii petroliere Steaua română.

19 Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor secrete româneşti*, Ed. Divers-Press, Bucureşti, 1994, pp. 34-35.

20 Venirea la putere a lui Marghiloman la începutul anului 1918 este cumva firească, fiind anticipată de Titu Maiorescu, în 14 (27) august, ziua intrării României în război. Atunci, regele Ferdinand insistase pentru un guvern de uniune naţională sub conducerea premierului I. I. C. Brătianu. Din păcate, sfătuit de Maiorescu, Marghiloman a refuzat. Maiorescu a prevăzut însă dezastrul: „M-am explicat cu Marghiloman ca nu cumva să intre cu Brătianu, dacă armata noastră ar fi bătută, ci numai după retragerea din minister (guvern, n.n.) a lui Brătianu (asta e «nevoia») să vie Marghiloman, cu partidul Conservator la guvern, spre a scăpa ţara cât se mai poate scăpa” (*România şi războiul mondial*, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1999, p. 153).

21 Constantin Bacalbaşa, *Capitala sub ocupaţia duşmanului (1916-1918)*, Editura Alcalay şi Calafeteanu, Bucureşti, 1921, p. 23. C. Bacalbaşa a rămas şi el în Bucureşti pe perioada ocupaţiei străine. A funcţionat ca preşedinte al sindicatului ziariştilor.

Poeme

Andrei Zanca

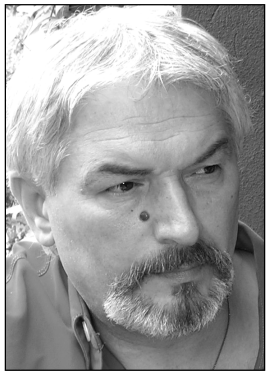

Septembrie

închid ochii ascultând
inflexiunile glasului ei
dincolo de vorbe, şi nimic

nimic nu-mi mai rămâne ascuns

cum dumnezeu dăruindu-ne un câine
spre a ne învăța pe-ndelete iubirea, stingerea
demnă, unduie în lumina ochilor lui

însă ea se uită neliniştită în jur sperând
că-mi va rămâne mereu ascunsă zona
dinspre care se desprinde fiecare
gest, fiecare vorbă, eu

închizând din nou
ochii, ascultând
mai departe

ecoul stins al sufletului ei din glas, durerea
tăinuită an de an, şi-afară un cer de toamnă

senin şi sfâşietor
de adânc. septembrie.
şi-am mai murit cu-n an.

Supraviețuitorii

ploaie rece de iarnă.
zorii înscriu cerul, glasul de bronz
peste terasamente, acoperişuri şi desfrunziri

şi poate e doar freamăt de lumină totul
mărturisirea fiind mereu favoarea unui
supraviețuitor

bântuit şi acum de spaimă la sunetul telefonului
la o bătaie repezită în uşă noaptea, deşi

e atâta mistuire
în viu şi-atâta viu în destrămări, încât oriunde ai fi
te afli într-o catedrală, pesemne

numai astfel putem recunoaşte în altul un chip
ce ne străbate, răgazul înainte de a relua
povestea desprinsă din şoapta celor duşi

şi el continuă mărturisirea
cu o anume oboseală în glas

- ce-i cu adevărat important fiind
mereu dincolo de-o spunere -

unde mai toți şi-au pus mintea în slujba
nebuniei generale

unde, dacă li s-ar propune să aleagă
între împăcarea de sine

şi ghesul de a avea dreptate, mulți ar prefera
să aibă dreptate

oboseala limpezind spunerea, ei
cu toții iubindu-l acum
atât de mult, încât

îl trec deîndată sub uitare şi tăcere

şi el vede că atacul, furia revărsată în jur
sunt doar strigătul de ajutor
al celui privat de tandreţe

unde timpul ispăşitor al limpezirii
bate altfel pentru fiecare

şi continuă mărturisirea şi simte
cum cineva îl ţine acum de mână

îl ajută să treacă prin beznă
şi ei încep deodată să-i suspecteze

glasul, oboseala, însă el continuă, deşi
simte că vocea care îl străbate
    nu mai este a lui

Răspunsul

oraşul nu mai există decât în mintea mea, noaptea
fiind teritoriul concomitenţei

departe de ziduri, departe de zarvă şi rumoare
morţii îmi sunt binevoitori, durerea

mă poartă însă mereu în adânc

risipindu-se peste asfaltul străzilor
voalând ninsorile de atunci peste întinderi

amuţind în acest abis, şi eu în spatele ei
mistuind-o prin compasiune. iertând.

goale străzile. doar câinii mă întâmpină
din spatele gardurilor, foşnetul de toamnă

din frunzişul încă verde, lumina unui ecran.
mulţi s-au dus. unul se târâie în baston.

alții s-au dus de-a binelea şi m-am întrebat
cum mă întrebam întotdeauna - *încotro acum*

iar din tăcerea de sub stelele arzând
s-a desprins încet o frunză
lăsându-se în palma mea
întinsă în bezna
dintre arbori

Călătoria

împărtăşiri neînchipuite

ploua. ploua peste trecători
peste arbori peste biserica stingheră

peste călătoria asta a noastră
ce nu se va termina niciodată.

treceam printre arbori, aproape de locul
unde iarba unduia înspre zid - o uvertură
la crucea din vârf

biserică de vânzare
stătea scris cu litere mari, strâmbe
pe o placă de lemn prinsă de zidul scorojit

am încremenit câteva clipe, apoi copilul a murmurat
oare dumnezeu are adresă ...

nu, am şoptit, *dumnezeu nu are adresă*, şi m-am oprit
deodată înfiorat de un gând: oare noi
avem noi o adresă

de vreme ce vorbim mereu despre viața după
moarte şi mai niciodată de viața
dinainte de naştere?

e întotdeauna doar lumina

rostindu-se prin unul ori altul, şi-atunci
poți invidia lumina, o mai poți trece sub tăcere

ori să ne fie iluzia atât de dragă încât revenim
mereu în ea, aici unde mintea nu poate
crea nici recunoaşte splendoarea?

şi-mi pare că aud din nou
vorbele din urmă ale fratelui trapist Luc
cu puțin înainte exterminării lui: *moartea e dumnezeu*

într-adevăr, doar linistea din mine poate
recunoaşte liniştea din jur. doar lumina, lumina.

Un singur poem

Alexandru Seres

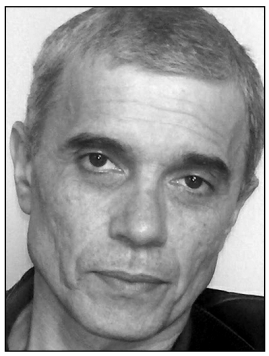

Alt morman de cuvinte

Nimic înseamnă nimic
umbre ale metaforei plutind ca o ceață
encomioane ode erezii
ochelari cu lentile groase guri strâmbe
rostind împiedicat o litanie putredă
şiruri lungi de vorbe împuşcând aerul viol şi venin
o mater dolorosa crema cremelor *iuxta crucem lacrimosa*
cum vrei tu să ne înlănțuim cu o durere
o lacrimă asfixiată un grohăit mecanic
recitând pe patul de moarte *iuxta crucem tecum stare*
slava slăvilor *ut portem christi mortem*
cum vrem noi să ne săpăm singuri o groapă
din care să ieşim triumfători ca din pântecul mamei
nimic înseamnă nimic
viol şi venin un morman de cuvinte
epitalamuri ode erezii
şiruri lungi de vorbe împuşcând aerul
o mater dolorosa crema cremelor
aşa vom sfârşi hoituri pe un pat de bălegar
rostind o litanie putredă

Un singur poem

Miron Blaga

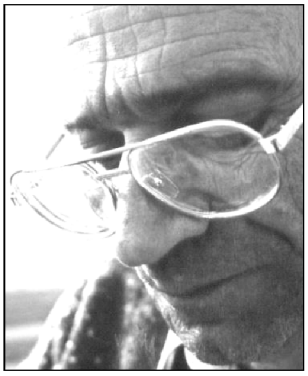

Ultima Carte a Crailor

...A plecat şi Lascul. S-a dus
acolo, sus, printre stele, să îngerească Masa Umbrelor
cu poezele. Sau jos, sub glii, să converseze cu Popel
despre suflet si entelehii. S-a dus
spre Soare-Răsare sau spre Apus,
lăsându-mă singur, aici, pe pământ,
ultragiat de fluturi si vânt, în mijlocul furtunilor.
S-a dus când însera, înnoptându-se,
fluturând batista şi tăcerea de zgură
a învinşilor. S-a dus cu mesteacănul tinereții pe gură
în Necunoscutul, pentru ultima aventură...

...Cândva, pre când lumea era poveste şi vis,
Trei Crai descindeau în Dulcele Târg
din Paradis, făcând furori
printre cuvinte rare, altoiuri de soi si aurori
mai mult sau mai puțin boreale... Poezeau
prin cârciumi, pe sub teii în floare, pe sub castani,
prin cafenele şi cenacluri - erau tineri, bezmetici, obraznici
şi-aveau fiecare
câte 20 de ani!...Erau juni, nebunateci, dar, mai ales,
puneau la cale revolte si revoluții din care, în timp,
nimic nu s-a ales...E-he-hei, e-he-hei, ce vremuri, tovaraşi,
ce lupte la baionetă - şi ce pui de lei!...(De-atunci au trecut, precis,
o mie de ani, cei mai mulți -
întunecați, telelei!)

...Corneliu a plecat primul, cu trandafirul a 28 de primăveri între
dinți. S-a dus
lângă frații lui blânzi, din Darabani, să mucenească versuri
pentru îngeri, surzi și plăvani... Din Fălciul lui Cantemir, acum, a
plecat și Daniel
să prohodească ideile filosofilor contemporani... Până și
Nicolaus Blandus dusu-s-a dus
în exil negru pe Crișul de Sus...Doar minorblagensis
din Remesias, mort printre vii, a mai rămas pe pământ,
stând țintă
cu ochii pe ceas, lăcrămând
fără grai, fără glas... De-acolo, de sus, dintre stele,
Lascul îi face semn că-l așteaptă
să îngerească împreună Masa Umbrelor
cu poezele, iar de jos, de sub glii,
Popel îl invită la o conversație despre violete, flori de tei,
păpădii...

(Oradea, 25 februarie 2014)

Poeme

Melania Cuc

Numele câinelui

Mi-am ademenit prietenii din copilărie.
Am dezlegat în fața lor
Dulăul cernelii.
Scrie!! Le-am poruncit degetelor,
Peniței...
În pagina goală se adună doar
Pașii mei șovăielnici.
Ochii în ochi,
În oglindă,
Luminează felinarele drumului public.
La limesul dintre două lumi
Numele câinelui meu
Și toate personajele importante
De-a lungul verii trecute
Revin acasă
Cu burțile pline de rodii răscoapte.
Liniștea mamelor care au fost
E foarte aproape de locul crimei umane.
Feciorelnică,
Noaptea își zornăie lanțul de aur legat de picior.
Peste câmpul scuipat
Cu semințe de mac asiatic
Conflictul pare a fi inevitabil.
Pe țărmul opus,
Câteva umbre fără de nume
Beau apa sărată
Din pumni.

Apa de flori

O văd cum doarme-n oglinda
Peste care
Măcelarul trage cu roşu de buze
Forma inimii sale.
Aici,
Apa de flori se vinde la negru.
Gri este şi penajul păsării cântătoare.
Numai crizantemele au rămas nevândute
În piața ce-şi pileşte vârful unghiilor
Până la sânge.
Cât de lungi au crescut degetele anotimpurilor,
Şi anii în care am băut şi mâncat
Cu zăbala în gură,
Anii
Mucegăiesc în pungile cu galbeni.
Este atât de palidă imaginea noastră
Şi umblă în veşminte modeste.
Miroase trupul drumului
A trecători grăbiți din cale afară
Şi vin cupeuri fără vizitii
La prăvălia cu obloanele prin care
Ies păsări
Cu aripi jumulite.
Plouă!
Doar plouă peste
Locul acesta strivit
Între patru nasturi
De alamă lustruită cu praful oaselor
Unor îngeri rebeli.

Partida de vânătoare

Lumina vine când te aştepți mai puțin
Şi nu poate fi atinsă cu mâna,
Doar şoptesc
Şi cuvintele
Deja mişcă rostul trupului firav.

Din nămeți
Se aud lătrăturile haitei
Şi vânătorii dau iama în gândurile
Şi în faptele mele strict personale.
Nimic nu mai este cum a fost ieri.
În lumea asta pardosită cu iubiri personale
Eu continui să presar grunji de sare
Pe rană.
Între mine şi timpul-vindecător
Stă scara pe care
Iacob coboară cu pernele morții în brațe.
Şi urmează o altă zi şi o altă noapte
În piața cu becuri neaprinse,
Şi dezlegăm mâinile,
Şi descoperim capul
Dinaintea unui viitor
Care ne face bezele din vârful degetelor
Unor mănuşi de mătase fără culoare.
Despre glorie şi
Despre verticala vertebrei din spinării
Vorbeşte calul căruia îi ofer un făraş cu jăratic.
Mai departe-i infernul.
Povestea aceasta este doar un rest
Din tainul cinei cu care momirăm
Mistreții în poezie.
Carnea de sălbăticiune se vinde fără cântare.

Gladiatorii s-au întors

Ei da, dinspre mărginime spre centru
Pietrele se înşiră singure
În colierul pe care
Şi l-am pregătit într-o zi de duminică.
Este atâta taină între ruinele astea
Încât lumina scrie testamente
Cu clipele care încetinesc paşii
Dinaintea uşii bisericii noastre.
Lângă mine, pe brațul de paie perfect conservate
Doarme primul prunc al Planetei.

Câtă singurătate are clipa
De dinainte
De-a ne cunoaşte unii pe alții!
În grădinile publice,
Merii ridică din umeri
Şi nimic nu ştiu nici eu,
Bunăoară,
Dspre comerțul cu pene de struț african
Şi romul cel mai bun din jamaica.
Dansatoarele din buric au osânză pe şolduri.
Gladiatorii s-au întors dintre morții tineri
Şi pasc
Iarba presată
În pagini de biblii nedescifrate.
Totul este un alt rând
De pahare băute până la fund,
De bricege până-n prăsele
Înfipte în pâinea
Jumătate sudoare
Jumătate făină de grâu.

Poeme

Monica Rodica Iacob

Psalm

Iubirea e chiar iarba
Pe care nu îndrăznim să păşim,
Să nu profanăm călcâiele Tale, Doamne,
Din care încă mai sângerezi.

Întreaga viață

Precum o capsulă spațială trimisă în cosmos
Mama este o misiune
Între cer şi pământ
Ea umblă cuviincios ca în plină zi
A învățat sa păşească pe nesimțite, desculță,
Ea îndură cu tălpile goale zăpada
Să înmoaie norii
Apoi ca un condor pluteşte pe cer
Şi aşteaptă
Ca încet să se adune
În cochilia sa tot mai strânsă:
O capsulă spațială trimisă în cosmos
precum un sacrificiu luminos.

***

Hai, zâmbeşte!
Zâmbeşte din toate cicatricile

Ce se scorojesc de pe buzele scămoşate
Ca nişte fluturi.

În apa rece ca gheața precum gerul sfărâmicios peste tencuială

Când genunchii se încovoaie
Vopsesc călcâiele în roz, coapsele în muguri verzi
Iar seara sub jetul de sub duş
Îmbrățişez părțile moi
Scurg o altă zi
Jilavă, lutoasă, îndârjită,
Peste zâmbetul uscat desprins din colțul buzei,
Peste insomniile incolore ce anunță aceleaşi dimineți,
În care sorb cafeaua în singurătate.

Chiar şi aşa e bine
Mai prind o nouă zi.

Casa mea încetul-cu-încetul se macină

Casa a devenit un corset
Încetul cu încetul alunec pe luciul mobilei
Precum pielea ce se freacă de pânza şi strânsoarea corsetului,
Din frecarea noastră zilnică se desprinde praful epidermei
Un fel de praf alb
Ce se aşează (iarăşi) pe mobile, pe covor, pe geam
Apoi devine cenuşiu,
Înot în acest praf
Trebuie să deschid de urgență uşa!
Am învățat să mă strecor prin gaura cheii
Ca o umbră
Pe lângă ziduri cenuşii
Pe lângă tic-tac-urile amiezii
Pe lângă tomberoanele verzi 'năclăite dinspre gang
Să fug spre ieşire
În piață
Cât mai repede,
S-ar putea ca peste câteva ore să se lase întunericul.

Poeme

Adelina Dozescu

Premiul Revistei *Familia*
la concursul de creație literară
de la Cicârlău, Maramureş,
decembrie 2014

absenți

tristețea asta vorbeşte despre
firele de păr prinse ca într- un curcubeu
uşile închise în urma paşilor
ploile tur- retur
stațiile de tramvai
noi în căutarea a nu ştiu ce

dăm drumul la gaz
oamenii fac coadă la semințe
noi desfiletăm becuri
uşile sunt tot mai înguste
tristețea asta vorbeşte
noii în noi

flash-uri

în locul în care am făcut primii paşi
creşte o shaormerie
doi bătrâni în expectativă
pe bancă
un copil scapă pe jos o portocală
de -a buşilea
oamenii mă calcă pe cap
stânga dreapta grăbiți
nimeni
nu întreabă copilul
unde şi-a julit genunchii

li se scurge ketchup-ul
aşteaptă la coadă
plantați ca niște cruci

***

Strigă-mă pe numele Loser,
să creadă lumea că-s american şi dețin money
Numără-mi păcatele de la (mio)card în jos-
în fața iubirii mă voi scuza că n-am cash
De treci pe la aortă,
sparge două vase sangvine în cinstea mea-
sângele e cea mai fină băutură,
Eu mă voi ascunde după
ochelarii de (re)vedere Gucci
şi blugul cut
Nu mă treziți voi din letargie nici cu 50 Cent...

Delir

îngerul meu s-a apucat de negoț,
mă închiriază pe post de sperietoare -
dau cu dragostea de toți pereții
pot să cumpăr alt chilipir

sufletul l-am uitat pe oglinda de la baie-
mă simt mai uşoară cu 9 grame
fărâma de Dumnezeu îmi pleacă la plimbare
nimerind în sacoşa unui bătrânel

tot ce-i alb mă irită-
îmi vine să-mi foştomocesc
înaripatul miştocar şi să-l
arunc la coş
aş rămâne singură -
o păpuşă în fața oglinzii cameleon

iau două chibrituri şi le aprind în
dreptul inimii -
mi-e atât de frig,
pun pe foc icoana fotografia mamei
cămaşa ta
degeaba

Confort paisible, Sisif!

Stau în genunchi pe gresia de la baie, mestecând winterfresh
(Săruturile tale au gustul unei ciocolate amărui,
ce-o alintam «kent» când m-am lăsat de fumat)
pe fiecare centimetru de piele am construit o cameră,
Sentimentele ne urmăresc la tv în cea cu jacuzzi
jos în stânga e apartamentul prezidențial
Unde tu mă saluți de noapte bună în fiecare seară
şi-mi citeşti o poveste cu "je t'aime",
apoi adormim îmbătați de vinul roşu
(Péché, je ne crois pas au Père Noel...)
În trecut, era un beci în care tata depozita murăturile mamei
Dau drumu la duş,
Apa trece prin pori ca prin ferestrele sparte,
urcând până la etaj(mi s-a spart o țeavă)
Țip la tine (la noi) să te ascunzi în cartea cu
"je t'aime"...
Degeaba...
Pluteşte doar o sticlă de vin,
pe care o beau pe post de somnifer...

Joc

Dumnezeu stă în sfera mea -
Îl învârt printre degete
Mama e plecată la târg
să vândă mileuri în formă de inimă
Îmi iau 2 somnifere -
porția de inexistență pentru
o zi ...

Adorm cu cerul la cap
şi-mi trimit Godul la culcare
Lumea moare în reprize de 8 ore
Moartea moare şi ea...
În visele mele inimile
se croşetează singure.

sans doute

fericirea altora relevă neajunsurile tale
pe retină oamenii se maimuțăresc
sparg timpanele cu veselia lor
dacă ceva are sens
e autismul
în jurul tău fericiții ar fi nişte tribali ce-şi expun prada
dănțuind a pagubă

quand les paroles sont inutiles

ca să cunoşti cu adevărat singurătatea
trebuie să fii prieten cu şobolanii
plictisul tău nu îmbracă niciodată o haină nouă
şezi în letargie fară să-ți pese ca în
duminica fericitului
fiecare se iubeşte cu fiecare-promo
la prezervative sau cartele telefonice

***

singurătatea pute a durere
îți vine să-ți smulgi oamenii
din piept să-i pui să danseze...

Criterion

Dana Sala

Ovidiu Cotruş şi nodul gordian al criticii

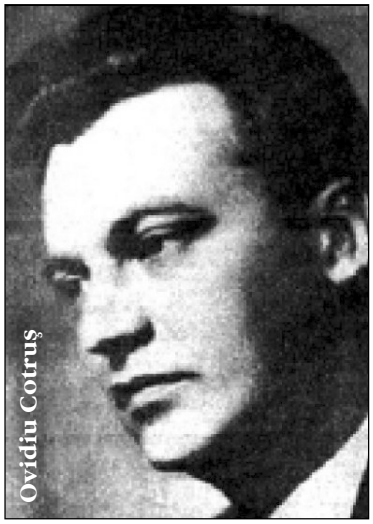

„Criticul e omul care ştie să asculte opera, s-o lase să i se dezvăluie în funcţie de normele ei interioare, nu în funcţie de trăirile sale subiective sau de conţinuturile prealabile ale conştiinţei sale. Nu poate fi critic cel ce nu e capabil de «emoţii impersonale»".[1]

Născut pe 24 februarie 1926, Ovidiu Cotruş ar fi împlinit anul acesta 89 de ani. Între anii 1965 şi 1972, Ovidiu Cotruş are o consistentă contribuţie la relansarea revistei „Familia", deşi numele său nu apare în caseta redacţională. În septembrie 1965, adică în primul număr al seriei noi, Ovidiu Cotruş publică eseul *Samuel Beckett şi problema fericirii*. Sub redacţia lui Alexandru Andriţoiu, cerchiştii refugiaţi aici creează o oază în care se poate respira literatură adevărată. E vorba despre Nicolae Balotă, Radu Enescu, Ovidiu Cotruş iar ulterior, după mai multe numere, apare şi semnătura lui I. Negoiţescu. Rubrica de cronică literară, pe un format specific, îi revine lui Gheorghe Gricurcu, care realizează, fără nicio concesie, una din cele mai valoroase selecţii de apariţii editoriale româneşti. Dumitru Chirilă se dedică criticii de teatru încă din primul număr al „Familiei" reînfiinţate. Din savuroasele răspunsuri de la poşta redacţiei se poate deduce o intransigenţă junimistă. Valoarea, nu politeţea, deschide sau închide uşile colaborării la revistă.

Momentul venirii la revista „Familia" împarte activitatea lui Ovidiu Cotruş în două etape biografice, cea formării, adică a studenţiei şi a anilor

1 Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 15.

în care a fost deţinut politic şi cea a operei propriu-zise, culminând cu debutul în volum. Este „fiul redobândit al Oradiei”[2], după cum îl numeşte Cornel Regman. Născut la Oradea, fiul lui Sabin Cotruş, profesor de geografie, şi al Claudiei (născută Popa), nepotul lui Aron Cotruş, în casa căruia locuieşte când unchiul se află în exil, Ovidiu Cotruş este elev la Liceul „Gojdu”, apoi la „Moise Nicoară” în Arad[3]. Primul său debut este în 1943, la şaptesprezece ani, în revista *Societatea de mâine* din Arad. Debutul adevărat[4] este chiar în „Revista Cercului Literar”, unde semnează poezii şi pagini de critică cu pseudonimul Ovidiu Sabin.

Student la filosofie (1944-1948) în Cluj, îşi urmează profesorii la Sibiu. Astfel, în perioada de refugiu sibian a Universităţii clujene, pătrunde în gruparea Cercului Literar de la Sibiu ca „cea mai tânără achiziţie”[5]. De pe acum, tânărul Cotruş scrie poezii avându-l drept model pe Paul Claudel şi asimilează nu cărţi, ci literaturi. Profesorii Lucian Blaga, D. D. Roşca, Liviu Rusu sunt cei care îşi vor pune definitiv amprenta asupra apetitului său metafizic ieşit din comun.

Abia prin revista „Familia”, Ovidiu Cotruş va avea şansa să fructifice această formaţie strălucită pe care a absorbit-o în anii de tinereţe, în ambianţa şi în fervoarea Cercului Literar de la Sibiu. La 39 de ani îşi începe activitatea constantă de critic literar. Spectacolul ideilor este de-a dreptul incandescent, însă criticul cu o formaţie filosofică solidă caută altceva, caută un model al criticii mai apropiat de cel matematic. În acest sens, ideea cercului hermeneutic îi pare reprezentabilă sub forma unui model geometric al cercului, în altă accepţie decât cea dată de Georges Poulet (căruia, de altfel, Ovidiu Cotruş îi ia un interviu, publicat în „Familia”, nr. 7, iulie 1971). Pentru Georges Poulet, există mai ales cercuri concentrice având acelaşi nucleu (tematic), expansiunea cercului se poate suprapune, în una din accepţii, peste cea a conştiinţei eului. Pentru Cotruş, cercul este un model abstract şi nu unul metaforic. Formaţia filosofică a ...cerchistului îi impune anumite precauţii. Cotruş adoptă în critică, mai degrabă, metoda de a trasa un cerc decât modelul cercului. În interiorul cercului, infinitatea situării (recte, a interpretării) nu este periclitată, dar trasarea exactă a

2 Cornel Regman, *Ovidiu Cotruş*, în *România Literară*, nr. 37, 15 septembrie 1977, p. 11.
3 Gelu Ionescu şi Nicolae Manolescu, *Ovidiu Cotruş* în *Dicţionarul Scriitorilor Români, A-C,* coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, p. 691.
4 „adevăratul meu debut scriitoricesc”după cum îl numeşte în interviul pe care i l-a acordat lui Nicolae Prelipceanu, vezi Ovidiu Cotruş, *Dialoguri*, Bucureşti, Cartea Românească, 1999, ediţie îngrijită de Cornel Ungureanu, p.243.
5 Cornel Regman, art. cit., p. 11.

cercului ține de adecvare. Adecvarea conștiinței critice la realitatea obiectului estetic, deviza lui Cotruş, înseamnă căutarea acelui punct care poate susține vârful compasului. Există puțini critici care s-au putut menține în zona generalizărilor pure. Nicolae Manolescu constată: „Hermeneutica lui Cotruş se scaldă într-o baie de cultură. Cotruş ni se dezvăluie în *Meditații critice* ca un critic de o remarcabilă proprietate a gândirii şi expresiei, din categoria criticilor ieşiți din pulpana unor filosofi”[6]. Pe urmele lui Maiorescu, teoreticianul Ovidiu Cotruş încearcă şi reuşeşte această menținere prin disocierile pe care le face la intersecția criticii literare cu estetica. Modelul teoretic al cercului geometric ca reprezentare a celui hermeneutic este pus în practică în cartea despre Mateiu I. Caragiale. Acest model poate cuprinde şi elementele inefabile pe care le decelează Cotruş în mitologia personală a lui Mateiu Caragiale, („patima nopții”, „amurgul stemelor”), dar şi păstrarea riguroasă a criteriilor criticii şi organizarea lor într-o arhitectură suficient de deschisă. „Important e să ne mişcăm pe una din nenumăratele raze care unesc cercul cu circumferința, şi nu să o luăm razna – din dorința singularizării spectaculoase – pe poteci lăturalnice, unde să ne fie stăpâne, după spusa lui Mateiu, «doar capriciul şi fantezia»”[7]. Modelul geometric contrazice impetuozitatea prezenței criticului, pentru cei care l-au cunoscut. Eliade se arată fermecat de memoria lui Cotruş, când cei doi au ocazia să stea de vorbă în 1972, iar Cotruş îi ia un interviu. Mărturia lui Radu Enescu e concludentă în privința acestui contrast între personalitatea creatoare a lui Cotruş şi exactitatea cuvântului scris. După cum spunea Radu Enescu, opera lui Cotruş are o „parcimonie elaborată”, „o austeritate calmă, echilibrată, străină de izbucniri tumultoase sau de speculații riscante”, persoana lui în schimb „«şi-a facut o sfântă lege din risipă», din perpetua dăruire, spirit incandescent şi mobil, de o continuă efervescență lăuntrică, de o mare bogăție interioară, cu virtuți contagioase, inteligență dotată cu un apetit al ideilor îndrăznețe şi o capacitate de asociere ieşite din comun.”[8]

Intervalul dintre 1965 şi 1972 (când Cotruş face parte din redacția „Familia”) este cel mai sensibil decisiv pentru reconfigurarea unei identități proprii a criticii româneşti (după hiatusul din anii '50). În *Incursiuni*[9], în paginile dedicate lui Cotruş, Ion Simuț îi restituie locul ce i se cuvine în cadrul *Cercului Literar de la Sibiu,* având în vizor nu numai comentariul

6 N. Manolescu în Ovidiu Cotruş, art. cit în DSR, A-C, p. 693.
7 Ovidiu Cotruş, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, colecția Universitas. (Bun de tipar 21.VI.1977). p. 13.
8 Radu Enescu, în *Familia* nr. 9, septembrie, 1977.
9 Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Editura Cogito, 1994, pp.95-103.

operei critice, ci şi poziţionarea tipului de critică practicat de Cotruş în raport cu colegii cerchişti şi cu unele modele ale criticilor francezi.

Un interval pe care îl străbate biografic de la 39 la 51 de ani, timpul creaţiei nu este pentru Ovidiu Cotruş decât un straniu interludiu, un răstimp deopotrivă al lansării, al apogeului şi al apropierii sfârşitului. Moartea cerchistului survine pe 12 septembrie 1977, la câteva zile după apariţia cărţii sale *Opera lui Mateiu I. Caragiale,* întâmpinată elogios. Omul şi opera, singura carte publicată în timpul vieţii, se identifică total şi prin acest „destin postum"[10]. După cum zicea Radu Enescu în cronica apărută exact în numărul 9 (septembrie) 1977 al revistei Familia, Cotruş este omul unei singure opere antume, care „valorează cât o bibliotecă. Despre ea se poate spune, cu cuvintele lui Tucidide, Ktêma eis aei [11]!"

Ovidiu Cotruş locuieşte la Timişoara împreună cu soţia lui, Delia Cotruş. Locuinţa le este supravegheată. Despre tinereţea sa nu se pomeneşte nicăieri nici un rând (în cărţile sau revistele publicate în ţară înainte de '89), ca şi cum n-ar fi existat sau ca şi cum ar fi un subiect tabu.

Ceva din optimismul lui Cotruş alungă ideea unei insistenţe pe sfârşit şi ne împinge spre un exerciţiu de imaginaţie în care îi percepem prezenţa ca pe o sărbătoare. Dacă anul acesta şi-ar fi sărbătorit cei cincizeci de ani trecuţi de la prezenţa sa la revista Familia, seria nouă din 1965, cu siguranţă ne-ar fi surprins cu vitalitatea-i specifică. Dar, mult decât în cazul altor personalităţi ale criticii româneşti din epocă, destinul lui Ovidiu Cotruş a fost un destin de sacrificiu.

Închipuindu-ne că l-am fi putut sărbători în prezenţa şi nu în absenţa sa înţelegem că a fost vorba de o alegere. A avut tăria de a nu se compromite moral. Frumuseţea alegerii rămâne întreagă, rolul nedrept al istoriei nu mai are aceeaşi putere acaparatoare.

Pentru Ovidiu Cotruş, anul debutului în volum, 1977, s-a dovedit a fi anul morţii.

După o tinereţe furată pentru „cel cu viaţa răpită de o istorie, de o foarte precisă istorie"[12], petrecută în detenţie politică între 1950 şi 1964, sănătatea îi este zdruncinată ireversibil.

Cartea lui Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti,* este dedicată memoriei lui Ovidiu Cotruş: „Memoriei lui Ovidiu Cotruş, fără de care aceste rânduri nu ar fi fost cu putinţă". Putem vedea aici un semn sigur al rezistenţei anticomuniste a criticului de la revista „Familia".

10 Cornel Ungureanu, *În loc de prefaţă* la Ovidiu Cotruş, *Dialoguri*, pp. 5-6.
11 Radu Enescu, art. cit.
12 Monica Lovinescu, *Seismograme. Unde scurte II*, Humanitas, 1993, p. 240.

***

Ediţiile operei postume a lui Cotruş se datorează prietenilor săi: Ştefan Augustin Doinaş pentru *Meditaţii critice*, Cornel Ungureanu pentru *Dialoguri*, respectiv pentru *Titu Maiorescu şi cultura română*. Volumul cuprinzând opera lui Cotruş din reviste apare în 1983 şi are imediat ecouri dintre cele mai elogioase. Doinaş preferă o organizare tematică pentru a reliefa o arhitectură surprinzător de riguroasă, greu de bănuit la cineva cu o personalitate atât de spontană. Abia la volumele de după revoluţia din decembrie, editate de Cornel Ungureanu, se poate spune adevărul despre atitudinea anticomunistă a lui Cotruş, despre neabdicarea de la ea.

Critica nu este un domeniu lipsit de contradicţii. Deci, „conform etimologiei cuvântului, criticul este un judecător" (*Meditaţii critice*, p. 489). Totuşi, criticul literar e cel mai în măsură să găsească o lectură adecvată a operei. „Criticul nu e decât un cititor, supus sugestiilor operei, care învaţă de fiecare dată să citească şi transmite învăţătura primită celorlalţi cititori. (...) Condiţia ideală a atitudinii critice pretinde punerea în paranteză a tuturor tipurilor de lectură deduse din modelele pre-existente operei interpretate. Chiar dacă o atare aspiraţie apare utopică, voinţa realizării ei va asigura un maximum de adecvare posibilă a conştiinţei critice la realitatea obiectului estetic."[13]

Cotruş atrage atenţia asupra lecturii inadecvate: cea în care criticul creează puncte de vedere noi în raport cu o operă, în loc de a descoperi „noi unghiuri de adecvare a inteligenţei critice la natura reală a obiectului estetic". O operă care nu se deschide criticului, în sens heideggerian, a fost obturată de un ecran al conceptelor prin care criticul va privi propriul său chip convins că aşa arată opera. A îndepărta narcisismul[14] din critică e o operaţie realizabilă în viziunea lui Cotruş. Nu trebuie decât să îndepărtezi ecranul de concepte pre-existente lecturii, care acţionează inevitabil ca o suprafaţă de reflexie. Punerea între paranteze, *epoche*, este o astfel de metodă. De exemplu, opera lui Mateiu I. Caragiale nu poate fi intuită corect dacă se aplică lectura pre-învăţată pe textele lui Rebreanu sau Camil Petrescu. Opera lui Mateiu trebuie văzută, descifrată în raport cu proiectul ei intenţional.

Pare simplu, dar o astfel de atitudine putea să vină numai din partea unui teoretician cu solide cunoştinţe de estetică, gata să facă cele mai fine

13 Ovidiu Cotruş, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, p. 17.
14 Vezi şi Ion Simut, *op. cit.* , p.97. „(...)opera există în mod obiectiv, sensul şi semnificaţiile iradiază din ea spre noi, iar nu invers."

distincții şi să aducă limpezime în zonele conceptuale de maximă confuzie. Iar latura psihologică a contactului cu opera nu este şi nu trebuie suprimată. Însă a confunda acest plan cu judecata critică duce la o veşnică aporie. Atunci ecranul va fi constituit nu din conceptele pre-înmagazinate ale criticului ci va fi constituit din reacțiile sale psihologice. Soluția e maioresciana emoție impersonală.

Există un nod gordian al criticii româneşti în privința raportului subiectivitate-obiectivitate. Fără subiectivitate, critica se asfixiază. Subiectivitatea deschide calea impresionismului, vezi Călinescu. Prea multă subiectivitate strică. Atunci, teoretic, poate fi critic oricine (chiar dacă o specială facultate de gust singularizează criticul între alte specii de cititor sau de interpret). Un singur critic a reuşit la noi, până acum, să dezlege, în loc să taie cu nerăbdare acest nod gordian. Numele lui este Ovidiu Cotruş. Demonstrația sa a fost atât de simplă, de limpede, încât a părut cel mai natural lucru din lume. Însă modelul propus în critică de Ovidiu Cotruş nu poate fi imitat, trebuie să ajungi la el prin cunoaştere.

Proza

Clelia Ifrim

Pasărea de zăpadă

Privind păsările cum mănâncă pe copertina acoperită de zăpadă, de sub fereastra bucătăriei, mi-am dat seama că eu însămi sunt o pasăre. Transformarea este simplă. O rostogolire de la dreapta spre stânga pe scândurile unei scene de teatru. Am făcut de multe ori această mişcare, la modul cel mai pur virtual, atunci când scriam teatru. Este lucrul pe care îl scriu cel mai uşor. Poate şi pentru faptul ca pe la vreo nouă ani am scris teatru. Nu poezie. Teatru. Nu-mi amintesc ce anume, nici nu are importanţă, ce a rămas este demn de amintire până în ziua de astăzi, adică o pătură verde pusă drept cortină pe o sârmă de rufe între gard şi un nuc verde. Eram în curtea ultimei case de pe strada noastră, împreună cu alţi copii. După gard era un firicel de apă, care trecea prin curtea grădinăresei. Dincolo, nu mai ştiu ce era. Nu trecusem niciodată prin curtea ei, să cobor până la apa lacului, sau să merg până în pădurea din apropiere. Mergeam pe şoseaua principală, care venea din oraş.

Privind păsările de sub fereastra bucătăriei, am înţeles că pot juca rolul lor, sau măcar rolul uneia dintre ele, şi pot mânca pâine amestecată cu zăpadă.

Mintea lucrează la ţesătura imaginii şi a textului. Este albă ca o mierlă moartă. Adică s-a eliberat de orice realitate. Fac o rostogolire de la stânga la dreapta, pe scena unui teatru mic, cu scena din scânduri rupte. Am crescut într-o casă care avea pământ pe jos. Nu aveam duşumele din scânduri. Foarte dragă îmi era rogojina de paie.

Fac o mişcarea simplă, obişnuită, ca şi cum te-ai întoarce de pe-o parte pe alta în timpul somnului. Somnul are alt fel de timp. Liber. Sau poate fi procurat, cumpărat, la liber. Iubita şi frumoasa mea mamă spunea atunci când cumpăra ceva ce nu se găsea în mod obişnuit, am găsit la liber.

Mintea este albă ca o mierlă înghețată. Are în mijlocul ei un strop auriu. O acuarelă albă în care pui un ochi galben. Zăpada este o acuarelă albă.

Ieri mergeam la o prietenă, la spital. Ninsese de trei zile fără oprire. În dreptul caselor, oamenii dăduseră zăpada şi se mergea relativ uşor.

Să zicem. Să acceptăm că era o zi frumoasă, pentru că ninsoarea era cu adevărat frumoasă. Cu o zi în urmă, fusesem la biserica unde merg de obicei în fiecare duminică. Este o biserică fostă mânăstire de călugări, unde slujbele s-au ținut neîntrerupt mai bine de peste 450 de ani. Când am ieşit după terminarea slujbei, ningea şi mai tare. O femeie care mergea alături de mine a spus, ce frumos ninge !

Ningea liniştit, cu fulgi mari. O mierlă albă aştepta la porțile cerului.

La ieşirea din curtea bisericii, la celălalt capăt al drumului, femeia care toamna mătura frunzele căzute, sau iarna dădea zăpada din curtea bisericii, îşi mutase locul de lângă troița unde stătea de obicei, lângă zidul noului complex social din curtea bisericii. Stătea într-un fel, adăpostită sub streaşină. Ca rândunele, deşi nu era primăvară. Era o iarnă bogată, cu multă zăpadă. Când am trecut pe lângă ea, a spus, mai mult pentru sine, sau pentru mierla albă de la porțile cerului, Doamne, nu se mai opreşte zăpada! Avea în loc de mănuşi două pungi de plastic, legate la încheietura mâinilor cu un fir de sfoară.

Ați încercat vreodată să țineți o pasăre de zăpadă în mână? Vă spun eu, pentru că eu am încercat. La sfârşitul acestei pagini din Cartea de Oaspeți vă spun un poem scurt, la liber, cum spunea iubita şi frumoasa mea mamă. Acum vă spun doar primele trei versuri, care de fapt sunt un haiku. Celelate două versuri, care fac un răspuns, un poem tanka, am să vi le spun la sfârşit.

Un astfel de poem este o acuarelă albă, ca o mierlă înghețată.

Frig al iernii,
te-aş lua în mâinile mele calde
dar vei muri!

Să ne întoarcem la femeia care stătea sub streaşină şi se ruga, Doamne, opreşte zăpada! Avea mâinile şi picioarele înfăşurate în pungi de plastic. Pungile de la mâini erau transparente. Dădea zăpada care se aşternea necontenit pe marginea ferestrei de sub streaşina unde se adăpostise. Pusese câteva firimituri din pâinea pe care o primise, pe marginea ferestrei. Câteva vrăbii ciuguleau zorite printre porumbei. Femeia povestea păsărilor despre fata ei care lucra undeva, dincolo de zăpadă, într-o seară de

roşii. Nu mai ştia nimic de ea. Ultima dată îi scrisese că este foarte bolnavă şi că nu are bani de întoarcere acasă.

Femeia de sub streaşină nu ştia ce înseamnă cuvântul badante şi nici o acuarelă albă. Nu era rândunică. Primăvara, rândunelele care nu se mai întorc acasă ştiu ce înseamnă o acuarelă albă. Oceanul albastru pe care îl traversează, devine alb atunci când ele cad moarte de oboseală pe puntea vreunui vapor. Sunt multe, foarte multe, şi un bătrân marinar în haine de doc albastru le culege şi le pune într-un coş împletit de el din frânghii de corăbii. La prima escală coboară şi le îngroapă în nisipul cald.

Femeia care se adăpostise sub streaşina complexului social nu era nici mierlă, ca să ştie ce înseamnă o acuarelă albă. Şi dacă ar fi fost o mierlă sau rândunică, şi ar fi ştiut ce înseamnă o acuarelă albă, ce ar fi făcut? Am văzut o pasăre înghețată şi ieri mergând la o prietenă la spital. Nu am putut trece mai departe. Era în drumul meu şi m-am oprit o clipă să vorbesc cu ea. Era o mierlă înghețată. Stătea deasupra unui morman de zăpadă neatinsă. Aş fi vrut să rămân acolo cu ea. Aripa stângă era prinsă în zăpadă. Numai vârful. Tot timpul am vorbit cu ea. Nu ştiu ce i-am spus. Nu ştiu. I-am scos aripa înghețată din zăpadă şi am aşezat-o din nou pe zăpada neatinsă. Nu-mi amintesc să fi ținut vreodată ceva atât de uşor! Niciodată! Nu avea nicio greutate ! Am aşezat-o uşor pe zăpada neatinsă şi nici măcar o miime de milimetru, picioarele ei nu s-au scufundat în zăpadă. Nu mai avea nicio greutate. Era ca şi cum aş fi pus-o pe o oglindă. Ținea capul uşor aplecat pe partea stângă. Tot timpul am vorbit cu ea. Era mai uşoară decât zăpada, deşi avea corpul întreg, cu aripi, cu cioc, cu gheruțe, cu tot ce se poate vedea. Era din toate cele ale pământului, dar nu mai avea nicio greutate.

Cât cântăreşte o mierlă vie? Dacă ar fi fost vie, ar fi lăsat urme în zăpada neatinsă. O legendă japoneză spune ca primele ideograme au fost făcute după urmele păsărilor lăsate în zăpadă. Şi pe copertina de sub fereastra bucătăriei, păsările care vin să mănânce orez sau grâu, sau pâine cu zăpadă, lasă urme. Îmi place să le privesc. Unoeri ninge şi zăpada le acoperă. Cerul devine o acuarelă albă. Numai dacă ştii toate acestea, poți să descifrezi ideogramele lăsate de păsările de iarnă. Păsările mai bătrâne se scufunda mai mult în zăpadă şi lasă urme mai adânci. Cele mai tinere şi mai uşoare se scufundă ca o crenguță de brad uşor. Dar toate se desprind de zăpadă şi zboară departe.

I-am povestit toate acestea mierlei pe care o întâlnisem în drumul meu. Ținea în continuare capul uşor aplecat spre partea stângă, ca şi cum m-ar fi ascultat tăcută. Nu mai avea nici o greutate. Dacă ar fi fost vie, ar fi

lăsat urme în zăpada neatinsă. Măcar o miime dintr-o miime de milimetru, s-ar fi scufundat uşor ca un tipar alb. O ideogramă albă pe o acuarelă albă.

Dar mierla nu mai era vie. Murise înghețată. Sufletul nu mai era în ea.

I-am făcut semnul crucii deasupra căpşorului uşor aplecat spre partea stângă, ca şi cum m-ar fi ascultat în continuare, ca şi cum ar fi fost de acord cu ce-i spuneam. Ca şi cum nu o mai interesa nimic. Nu mai ştiu ce i-am spus. M-am desprins cu greu de ea şi am lăsat-o acolo, deasupra zăpezii neatinse, necântărind nici măcar cât o foiță de argint dintr-o oglindă.

Începuse să bată vântul şi să spulbere zăpada. Am plecat mai departe. N-am întors capul. Mă rugam ca vântul să o ia pe aripile lui şi să o ducă acolo unde vroia ea. Avea un trup atât de uşor, fără nicio greutate, încât putea să-şi ajungă sufletul din urmă şi sĺ plece împreună, mai departe, în călătorie.

Frig al iernii,
te-aş lua în mâinile mele calde
dar vei muri din cauza aceasta!
Ia-mă, spune frigul,
în timp ce se înserează.

(Fragment din romanul
în lucru *Cartea de Oaspeți*)

Atelier doctoral

Sabina Marcu

Activitatea culturală şi politică a lui George Bălăiță în anii '80

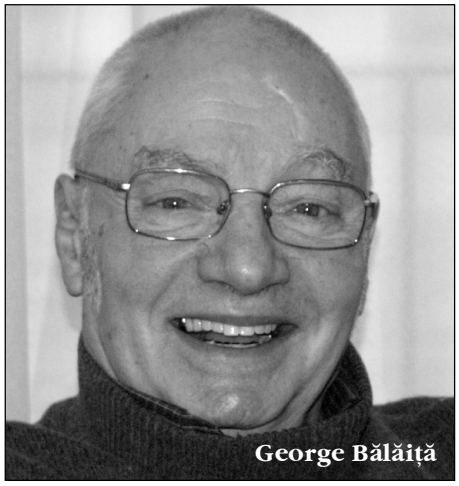
George Bălăiță

Deceniul al nouălea, petrecut în cvasi-totalitate în Bucureşti, din prisma funcțiilor administrative deținute şi a contactului apropiat cu mediul politic şi social de prim nivel, îl va face pe scriitorul Bălăiță să resimtă mult mai pregnant decât înainte regimul comunist şi dimensiunile lui, pe care îl va caracteriza drept: „focul care părea veşnic", „blestemat secol", „experimental nenorocit", „infern", „comedie neagră", „lumea care părea să nu se mai termine niciodată".

Scriitorul fixează în prozele scrise în această perioadă şi publicate în deceniul următor, principalele repere ale comunismului din noile ipostaze profesionale în care se va afla de-a lungul perioadei. În *Domino* realizează o diagnoză a vieții în comunism pe principalele ei niveluri (politic, social, uman) în care încearcă să scoată în lumină şi performanțele produse în această perioadă represivă: „a fost, şi ce a trebuit să rămână, a rămas şi rămâne. Atâta matematică, literatură, fizică, muzică, arte frumoase, câți matematicieni, scriitori, fizicieni, compozitori, pictori, sculptori. Cine a avut putere să gândească şi să facă a gândit şi a făcut. Cu ce preț? Numai acela ştie.".

Pe de altă parte, scriitorul afirmă că a resimțit în aceşti ani regimul comunist drept „lipsit cu desăvârşire la toate nivelele de autodeterminare morală", inducând în populație teama ca stare permanentă. Bălăiță sintetizează într-o frază că „ adevărata realiate comunistă (n.n.), numai într-un roman se poate reconstitui". În perioada în care va lucra la C.C, afirmă că „puterea era o iluzie, fiindcă nimeni nu o avea cu adevărat", iar individul tratat doar ca reprezentat al unui colectiv („Unanimitatea, simptom al unei grave maladii de turmă, devine lege într-un stat totalitar").

Plecarea la Bucureşti a provincialului Bălăiță, pentru o carieră administrativă, poartă aerul unei evadări din provincie şi se produce în anul 1979, odată cu primirea propunerii de a deveni secretar al Uniunii Scriitorilor, la propunerea directorului din acea vreme, George Macovescu. Deşi nu putem decela în opera sa sau în mărturisiri vreun „complex al periferiei", poate şi datorită faptului că perioada comunistă i-a conturat o identitate proprie,

opusă percepţiei negative pe care interbelicul i-o imprimase în favoarea Centrului revoluţionar şi avangardist, deceniul 1978-1990 a presupus trecerea, cel puţin aparentă (la nivel de publicare) a scrisului (despre care însă va mărturisi că nu l-a părăsit niciodată) într-o lumină secundă, în umbra unor funcţii administrative importante pe care le va deţine în acest interval. O motivaţie suplimentară gestului plecării ar putea fi şi dorinţa de ieşire dintr-un mediu „prea liniştiti", cum îl descrie adesea în mărturisiri.

Schimbarea oraşului nu va produce mari modificări în biografia interioară a scriitorului, după cum el însuşi mărturiseşte: „Nu s-a petrecut nimic special. Atâta doar că în tipul foarte emotiv care sunt am descoperit un altul mai rece, capabil, spre marea mea mirare nici până astăzi stinsă, să comunice pe multe registre" (după cum îi mărturiseşte lui Ion Simuţ într-un interviu).

Motivaţiile acestei propuneri de a intra la USR sunt puse pe seama reputaţiei pe care George Bălăiţă şi-o crease în cei 15 ani de carieră literară, „sub argumentul „*Lumii în două zile* şi al dosarului bunicel" va explica el mai târziu într-un interviu. Evoluţia în cadrul Uniunii este una foarte rapidă, se va consolida într-un răstimp scurt, fiind inclus şi în Biroul de conducere al instituţiei. În mărturisirile sale făcute de-a lungul timpului, autorul *Lumii în două zile* va rememora cadrul contextual al numirii sale în leadership-ul prestigioasei instituţii marcat de competiţii subsidiare acerbe, interese de grup, recomandări şi huiduieli. Primul an departe de familie va însemna o existenţă seminomadă de lup singuratic, „amic cu toată lumea şi cu nimeni", cu o navetă bilunară la Bacău, stat în diverse chirii, o anumită eficienţă a scrisului, căci „nopţile scriam pe rupte, fără să vreau să ajung undeva" şi o autoizolare faţă de boema bucureşteană care nu îl mai atrăgea pe „domesticul" scriitor.

Din această ipostază administrativă la Uniunea Scriitorilor care i-a permis cunoaşterea vieţii culturale şi în ceea ce priveşte actul lecurii în comunism, ca finalitate din punctul de vedere al pragmaticii literare, George Bălăiţă face un elogiu cititorului din societatea comunistă, avid de lectură: „vremurile acelea ideale pentru literatură (când românul dă buzna în librărie şi luptă acolo, nu-i aşa, din răsputeri să apuce măcar un exemplar din placheta de versuri a debutantului necunoscut)".

Explicate de cele mai multe ori printr-un concurs de împrejurări sau prin hazard existenţial, funcţiile administrative ocupate vor constitui trepte consecutive în ierarhia socială şi „administrativă", în acelaşi an Bălăiţă fiind ales membru supleant în Comitetul Central, funcţie pentru care au mai fost propuşi Constantin Chiriţă şi Ion Hobana. Pe lângă uzanţa devenită regulă ca printre membrii să fie şi scriitori, precum mai înainte Eugen Barbu, Nicolae Breban, s-a adăugat încă un factor favorizant pentru George Bălăiţă, care l-a propulsat în această sferă politico-administrativă a timpului, şi anume, clişeul „băiatului bun, chiar şi talentat, de la Bacău" (în interviul acordat lui Agopian) şi cu un „dosar bunicel": „cum mi s-a întâmplat mie această chestie e greu de crezut că i se poate întâmpla cumva, lăsând la o parte faptul că pe vremea în care eram eu acolo, Comitetul Central era un rahat, nimic;

el a funcționat, probabil, măcar parțial, în primii ani, când cei din vechea generație credeau în ceea ce fac. Probabil atunci era el implicat în mersul politic, când am venit eu nu mai era nimic."

Acestă experiență îi va revela proaspătului supleant satisfacția unei puteri în stare latentă pe care respectivele funcții sociale le ofereau la momentul respectiv: „descopeream în mine încă un necunoscut, un străin în stare să se bucure de putere, fără să o vrea numaidecât". Deşi la momentul respectiv, după cum avea să mărturisească autorul, Comitetul Central nu mai reprezenta precum în deceniul anterior, un organ care să funcționeze în spiritul interesului de partid, ci devenise o instituție *de facto*, fără nicio putere, o structură în care predomina clientelismul, interesele de grup, şantajul, puterea fiind în mâinile unui singur om. Nota care imprimă răspunsurile scriitorului băcăuan pe acest subiect este un amalgam râs amar cu reproş, înțelegere şi ruşine, scena din care îşi extrage seva tragicomicul şi ludicul care infuzează operele sale. Totuşi, în niciuna dintre mărturisirile sale, George Bălăiță nu pledează pentru ştergerea acestui moment din istoria sa personală şi nici pentru aureolizarea cu iz nostalgic a respectivei perioade, el încercând să evidențieze eroarea în a judeca perioada comunistă şi oamenii ei pe de-a-ntregul. Dimpotrivă, în ciuda unui inerent sentiment de ruşine („ruşinea rămâne!" sublinia într-un interviu scriitorul), poziția sa este una echilibrată, care recupereză elementele utile, de valoare ale acelei dimensiuni a istoriei şi culturii româneşti: „În C.C.-ul cunoscut de mine erau, fără îndoială, oameni capabili, aşi, unii, în meseria lor, conducători de mari unități industriale sau agricole, medici, profesori, artişti. Nu mai amintesc caracuda. Puteai alege. Dar laolaltă făceau (făceam) o adunătură jalnică de umbre fără stăpân, o pastă fără creier", după cum îi mărturiseşte lui Agopian într-un interviu.

Referindu-se la impactul produs de intrarea sa în C.C., scriitorul va menționa pe de o parte reacțiile celor devotați partidului, care îşi doreau temeinic să ocupe rândurile Comitetului, pe de altă parte felicitările breslei scriitoriceşti, respectiv încântarea vocilor de la Europa Liberă care anunța intrarea în aparatul de conducere a unor scriitori adevărați.

Noul statul îl va ajuta să beneficieze de anumite privilegii oferite de regim *deservenților* săi, precum Bursa de studii la Iowa University, din 1980, la care erau invitate personalități ale vieții culturale, scriitori (printre care Ana Blandiana), din mai multe țări: „la vremea aceea erau foarte mulți studenți din toată lumea pentru prima oară: polonezi, japonezi; am stabilit relații aflându-ne într-un colegiu important, în care primele cincizeci de locuri erau ocupate de copii din familii foarte bogate şi atunci au dat burse şi celor din statele comuniste". Experiența se regăseşte reflectată într-una dintre prozele din volumul publicat trei ani mai târziu, *Nopțile unui provincial*, sub titlul *O dimineață banală în America.* Periplul american oferit unor tineri literați i-a permis scriitorului cunoaşterea mult aşteptată a lumii occidentale, prima ieşire din spațiul ermetic est-european (o ieşire anterioară în Bulgaria, cu Uniunea Scriitorilor a fost prima ieşire în afara frontierelor statului) şi contactul cu alte culturi, cu scri-

itori proveniți din toate colțurile lumii. Cu acest prilej, autorul îşi va consolida deprinderile de limba engleză, aventura învățării acestei limbi fiind de asemenea amintită într-un articol din însemnările sale memorialistice.

Paginile imprimate de biografismul aceastei prime experiențe străine descriu o Americă în siajul lui Santayana, scriitor descoperit tardiv de Bălăiță, dar stimulator, pentru opera prozatorului român: „America celor 107 zile există în mine, eu încerc să exist în ea! Încă o dată aşadar: când piloții încep manevrele pentru aterizare pe Kennedy uiți tot ce ştii despre America (ceva se poate ține totuşi minte: *Simfonia a IX-a* de Dvorak; Gershwin: *Un american la Paris*). Încerci să crezi că te dai jos din tren la Slobozia sau Baia Mare. Plonjezi apoi în Lumea Nouă (...). Când Dumnezeu a făcut America, el a folosit metoda lui James Joyce. I-a ieşit un roman extraordinar al cărui subiect nu poate fi povestit. O carte inimitabilă, cu un milion de imitatori, greu de judecat în valoare absolută, dar care îşi înghite cititorul precum chitul pe Iona" (în interviul acordat lui Petre Fati). În timpul sejurului în micul oraş de treizeci de mii de locuitori, scriitorul înregistrează în scris emoțiile şi semnificațiile acestei experiențe, precum mai înainte, în excursia din Vietnam.

Diferențele de civilizație îi stârnesc curiozitatea scriitorului care încearcă să asimilieze instinctiv („primul meu ghid în America a fost instinctul") cât mai mult din perioada americană, să înțeleagă modul de funcționare al sistemului capitalist şi lumea occidentală, liberă şi diferită față de Europa comunistă, la care se raportează cu entuziasmul cuceritorului unui vis împlinit: „Eram în stare de o ispravă nemaipomenită. Eram cu talpa în *block-starter* (subl. text). Începea cursa. Trebuie să existe o Americă a mea!". Totul devine motiv de cunoaştere şi de notație în caietele-jurnal care îl însoțesc: cartierul May Flower în care „se locuieşte în case *mici* şi plăcut colorate, pierdute în vegetație aproape idilică, *go to the movie*....", poziția geografică a orăşelului care „stă înfipt ca într-o frigare pe firul unei ape mici, o gârlă pe care plutesc rațe şi gâşte domestice", autostrada – „cureluşa de asfalt, patroana drumurilor americane, una dintre acelea care taie, leagă, străbat continentul de la Atlantic la Pacific". Experiența, din prisma inducerii viziunii, confirmă imaginea scribului din călătoria în Asia: nevoia de a scrie, de a nota, de a înțelege prin scris, călătoria devenind aşadar stimul al viziunii artistice şi al scrisului pentru un călător obsedat de nevoia notației, cunoaşterii prin scris: „Funcționa, din câte am dedus, un singur motor, e drept de vreo două mii de cai putere: curiozitatea. O singură ispită: să casc gura. Şi să scot creion, hârtie, să notez, să scriu şi să descriu totul. Tot ce simțurile mele iau în primire". Proza memorialistiocă *O dimineață banală în America* are la bază notațiile din timpul călătoriei şi reflexiile post-sejur, la o distanță de opt ani, fiind scrisă în 1988 şi completată cu rememorări: „Nu vreau să folosesc maşina de scris când revăd America. Scriu numai cu creionul sau cu penița bătrânească, tot de lemn, cerneală chinezească, un albastru fumuriu".

În acelaşi an, aventura de funcționar public a scriitorului se va încununa cu un nou succes în planul funcțiilor ocupate, Bălăiță devenind, după moar-

tea neaşteptată a lui Marin Preda, directorul prodigioasei edituri Cartea Românească, „aventură intelectuală şi administrativă" care va dura timp de nouă ani, până la căderea comunismului, când, considerând încheiată misiunea managerială şi de *protector* al literaturii de valoare, autorul îşi va prezenta demisia.

După cum îi mărturiseşte lui C. Stănescu, „E un loc pe care îl uit cu iubire. Nu l-am vrut, există martori, şi nu numai dintre cei oarecum apropiaţi. Dimpotrivă, împrejurările au făcut să nu mai pot da înapoi. Partea de aventură intelectuală, câtă a fost mi-a plăcut chiar mult. Cea administrativă mi-a dat un plus de experienţă, era surprinzător să constat că într-un domeniu care-mi fusese complet străin puteam găsi brusc soluţii. Monotone, deşi pline de neprevăzut, aproape ca o călătorie în Mato Groso au fost nenumăratele contacte umane, sute de oameni, mii de întâlniri în mii de zile."

Provocările induse de deţinerea unei astfel de funcţii în perioada totalitară, devenită tot mai convulsivă în ultima decadă comunistă, când cenzura redevine funcţională, vor atrage atît simpatia şi prietenia scriitorilor pe care îi va publica, cât şi aversiunea altora ale căror volume nu au fost publicate (Bujor Nedelcovici).

Contribuţia sa la Cartea Românească este reflectată de scoaterea sub tipar a unor opere de marcă pentru generaţia optzecistă, motivat de poziţia *protejată* de „supleant": „am reuşit să tipăresc autori buni şi foarte buni, altfel fără nicio şansă de publicare. Mă lăsau în pace, poate cu gândul că o să-mi rup gâtul. Nu s-a rupt!". Pe de altă parte, Bălăiţă nu ezită să-şi recunoască meritele de director exemplificând premiile obţinute de volumele editate la Cartea Românească în perioada respectivă şi de elogiile cu care acestea erau primite în spaţiul public, inclusiv de la microfonul de la Europa Liberă, în timp ce „directorul era judecat ca un despot aspru, vândut regimului ş.a.m.d.".

Printre apariţiile editoriale de marcă din anii 80 la Cartea Românească, un loc aparte îl ocupă antologia de proză a scriitorilor optzecişti, *Desant*, publicată în 1983, primă emblemă de promovare a noii generaţii, apariţie elogiată de *Europa Liberă*, constituind una dintre marile satisfacţii ale scriitorului din aventura de la editură.

Considerând că bunul-simţ, competenţa profesională şi păstrarea firescului sunt atributele muncii de editor-manager, George Bălăiţă afirmă că deşi s-a aflat în lupta cu „ambiţii nemăsurate" a pledat pentru păstrarea normalităţii – „tot efortul meu la Cartea Românească a fost, în împrejurări nefireşti să păstrez pe cât cu putinţă firescul" – şi a „convingerii că literatura bună poate însemna în vremuri grele o oarecare rezervă de energie".

Fără a renunţa la scris, în această perioadă 1981-1983, scriitorul va publica tablete în ziarul *România Liberă*, la rubrica „Timbru", ce vor fi reunite în volumul de proză scurtă tipărit în 1983, *Nopţile unui provincial*, la Editura Junimea din Iaşi, care reuneşte două părţi, prima cuprinzând foi de jurnal, notaţii, mărturisiri eseistice, dispuse sub forma unui jurnal, intitulat „Rondul de noapte", iar cea de-a doua, păstrează numele rubricii de tablete de la *România liberă*, „Timbru". S-a scris cu îndreptăţire că acest volum divulgă o parte din procedeele artistice utiliza-

te de Bălăiță, deschizând poarta spre atelierul artistului.

Doi ani mai târziu, romanul său de referință, *Lumea în două zile* este reeditat pentru întâia oară la Editura Eminescu, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Această perioadă de director al Editurii Cartea Românească facilitează şi traducerile operei în mai multe limbi europene, Bălăiță având convigerea, mărturisită *post factum*, a importanței traducerilor pentru promovarea unui scriitor.

În ceea ce priveşte viața culturală a epocii în perioada anilor 1980, George Bălăiță, deşi nu se declară un artist care să fi frecventat boema bucureşteană în ciuda relațiilor bune pe care le cultivase cu scriitorii optzecişti (pe care i-a promovat în *Desant*), afirmă că la momentul respectiv existau cenacluri care permiteau difuzarea ideilor literare.

Către finalul anilor 80, regimul devine din ce în ce mai ostil scriitorilor, reinstituirea cenzuirii şi periplul sinuos al publicării devin simtomele unei vieți culturale semi-paralizate: paranoia „duşmanului de clasă" manifestată la nivel politico-social parazitează şi sfera culturală, cărțile devenind din ce în ce mai greu de publicat: „Tăcerea mea îndelungată ca autor şi cărțile celorlalți tipărite din ce în ce mai greu la Cartea Românească au însemnat de fapt iluzia normalității. Trebuie să spun: eram apropape singur. În ultimii ani, când şi cărțile mediocre deveneau problematice (risipă de timp şi energie ca să-i convingi că romanul „ăsta" poate să apară. Greu. Şi după ce apărea, urma partea a doua a procesului: cum a putut să apară o asemenea carte? Şi dă-i!)".

Anul 1987 îi va aduce un nou premiu scriitorului, de o însemnatate mai degrabă spirituală, decât literară, din partea redacției „Ateneu", cu prilejul celei de-a patra ediții a Reuniunilor cultural-educative şi literare ale revistei: premiul George Bacovia pentru beletristică.

Evenimentele din 1989 îl determină pe scriitor să-şi dea demisia, în cadrul şedinței din 21 decembrie 1989, deşi Consiliul cere să îşi mențină funcția. Consideră însă că misiunea sa la Editură s-a încheiat.

În majoritatea interviurilor care abordează subiectul comunismului şi al funcțiilor deținute de Bălăiță în comunism, scriitorul le răspunde păstrând echilibrul faptelor; o atitudine de reproş demn transpare din răspunsurile sale şi este, de altfel, mărturisită nedisimulat, fără a face din penitență un spectacol gratuit: „În orice caz, tot ce mi-aş reproşa la anii mei, când ştiu câte ceva despre mine (foarte puțin), oriunde şi oricând aş fi trăit: egoismul, o anumită anormală desprindere de realitate în *favoarea* (subt.text) imaginației, candoarea ca formă oarecum cretină a sincerității, sarcasmul pe neaşteptate deviat în cinism, ba chiar, în unele momente - cum scrie Veta – dintre cele mai fericite ale vieții mele, chiar şi farmecul personal".

În sinteză, George Bălăiță rezuma viața petrecută în comunism astfel: „Am fost acolo. Am avut acest privilegiu, o experiență care nu poate fi dată oricui. Doar celor care ştiu să rabde, să reziste, să se întrupeze din lacrimă şi cenuşă".

Teodor Pîcă
EPISTOLAR

Domnul Lazăr Cârjan, cunoscut ca un pasionat al manuscriselor, epistolelor, documentelor de felurite tipuri aparţinând scriitorilor, artiştilor, creatorilor în genere, a avut bunăvoinţa să ofere „Familiei" un set de scrisori ale poetului şi traducătorului Teodor Pîcă. Revista noastră îşi „deschide cu bucurie coloanele" acestor mărturii de viaţă şi literatură şi, foarte probabil, o va face şi în alte numere viitoare. (**i. m.**)

INEDITE (I)

I. Scrisori către mama poetului

1.
Dragă măicuţă,

Leonard a bătut? Leonard a bătut
un miliţian?
Am rămas cu gura căscată.
Ascultă-mă cu atenţie:
Leonard nu poate să bată pe nimeni
în afară de:
un copil,
o femeie slabă şi toantă, care
n-are la îndemînă un retevei
şi pe tine, mama lui, care,
femeie bătrână şi singură, nu vrei şi nu
poţi să-l reclami.

Să fim, deci, înțeleşi:
Leonard nu a bătut nici un fel
de miliţian. Pentru a bate un miliţian
trebue să fii investit cu tinerețe, forță,
abilitate şi, mai ales, trebue să nu te
vadă nimeni.
Niciuna dintre condiţii Leonardul
nostru nu o îndeplineşte.
Deci, el a fost bătut de un miliţian
care l-a băgat şi la puşcărie.
Şi dacă i s-au dat 10 luni de detenţie,
înseamnă că insultele, injuriile, chilomanul
pe care l-a făcut, au depăşit limitele
în cuprinsul cărora s-ar mai fi putut
acorda înțelegere şi circumstanțe atenuante.
Ştiu că se petrec destul de des abuzuri
de funcţie şi putere, dar, cunoscându-l
pe fratele meu, tac şi zic: aşa e, domnule!
Zic, pe de altă parte: păcat.
Mi-ai scris că a lucrat ceva, că a luat
un nu ştiu ce premiu pentru o machetă,
aici, la Bucureşti, dar prea vag am
înțeles despre ce a fost sau este vorba.
Ar trebui să-mi scrii mai detaliat, sau
detailat.
Despre haine...
Am priceput.
Doar n-o să te apuci să faci
împrumuturi pentru asta.
Un costum de haine îi cumpăr eu.
Pentru pantofi îți voi trimite bani, ca
să şi-i ia pe măsură.
Doamne, Doamne, mamă dragă, nu
arunc cu piatra eu, primul, dar mi
se pare că băiatul ăsta nu e teafăr
nici măcar atunci când stă acasă şi
lucrează meticulos şi cinstit şi gândeşte
aparent frumos. El, lui însuşi, îşi
scapă printre degete, îşi alunecă – şi
de acolo-ncolo cine mai răspunde?

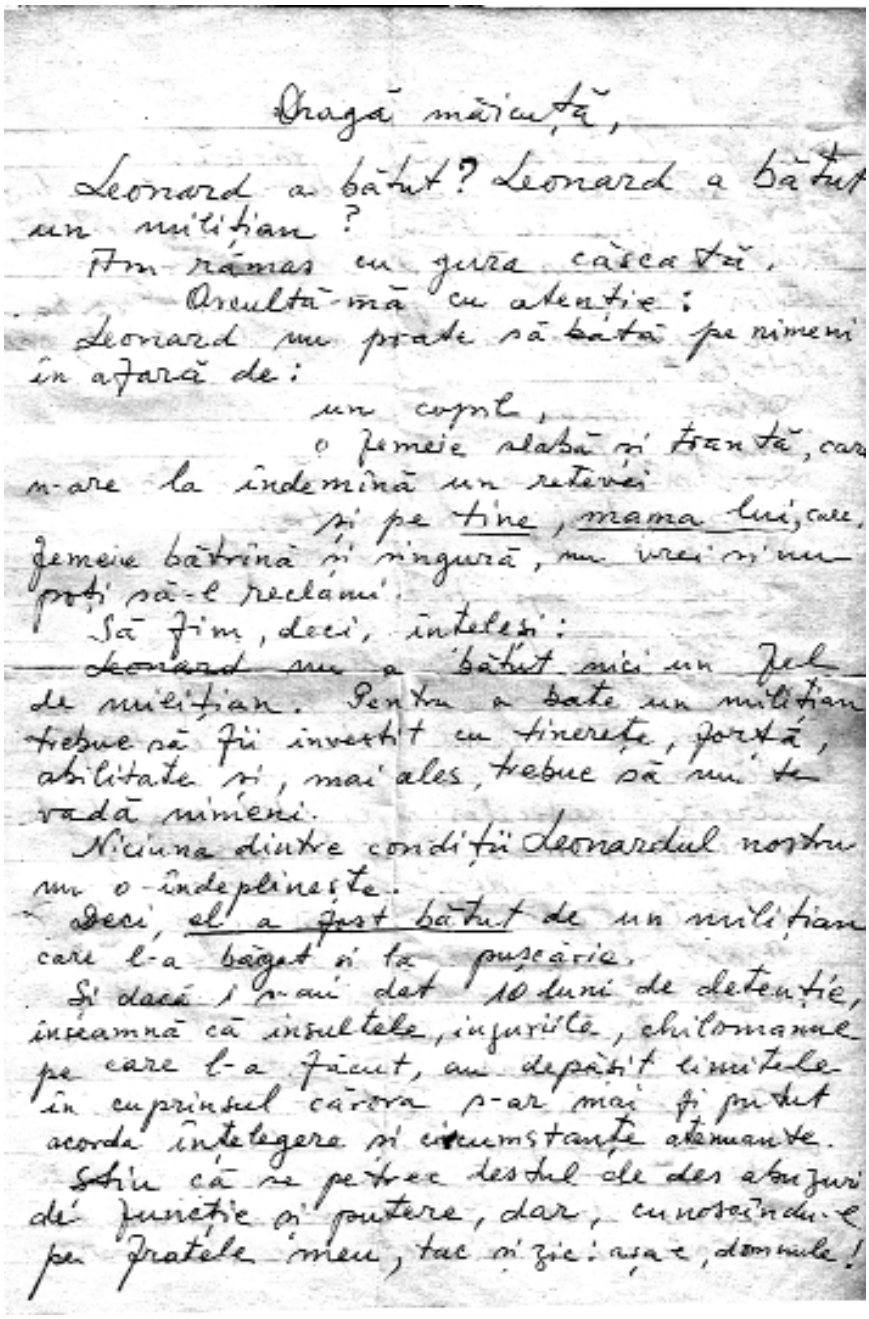

Dragă măicuță,

Leonard a bătut? Leonard a bătut un milițian?

Am rămas cu gura căscată.

Ascultă-mă cu atenție:

Leonard nu poate să bată pe nimeni în afară de:

un copil,

o femeie slabă și frantă, care n-are la îndemână un retevei

și pe tine, mama lui, care, femeie bătrînă și singură, nu vrei și nu poți să-l reclami.

Să fim, deci, înțelși:

Leonard nu a bătut nici un fel de milițian. Pentru a bate un milițian trebue să fii investit cu tinerețe, poftă, abilitate și, mai ales, trebue să nu te vadă nimeni.

Nicăuna dintre condiții Leonardul nostru nu o îndeplinește.

Deci, el a fost bătut de un milițian care l-a băgat și la pușcărie.

Și dacă i s-au dat 10 luni de detenție, înseamnă că insultele, injuriile, chilomanele pe care l-a făcut, au depășit limitele în cuprinsul cărora s-ar mai fi putut acorda înțelegere și circumstanțe atenuante.

Știu că se petrece destul de des abuzuri de funcție și putere, dar, cunoscîndu-l pe fratele meu, tac și zic: așa e, domnule!

Zic, pe de altă parte: păcat.
Mi-ai scris că a lucrat ceva, că a luat un nu știu ce premiu pentru o machetă, aici, la București, dar prea vag am înțeles despre ce a fost sau este vorba.
Ar trebui să-mi scrii mai detaliat, sau detaliat.
Despre haine...
Am priceput.
Doar n-o dă de apuci tu să faci împrumuturi pentru astea.
Un costum de haine îi cumpăr eu.
Pentru pantofi îți voi trimite bani, ca să și-i ia pe măsură.
Doamne, Doamne, mamă dragă, nu arunc cu piatra în primul, dar mi se pare că băiatul ăsta nu e tea pâr mîn măcar atunci cînd stă acasă și lucrează meticulos și cinstit și gândește aparent frumos. El, lui însuși își scapă printre degete, își alunecă-și de acolo-nicolo cine mai răspunde?
Dragă mamă, vreau neapărat să intru într-o mică dar precisă conversație cu Titi, fratele, alt frate al meu, de la Mediaș.
Te rog din suflet să-mi spui adresa lui, să mi-o scrii.
Și să știi că fratele meu Constantin îmi-e drag. Poate tocmai pentru că e fratele meu mai mare, de la care

Dragă mamă, vreau neapărat să intru
într-o mică dar precisă conversație
cu Titi, fratele, alt frate al meu,
de la Mediaş.
Te rog din suflet să-mi spui
adresa lui, să mi-o scrii.
Şi să ştii că fratele meu Constantin
mi-e drag. Poate tocmai pentru că
e fratele meu mai mare, de la care
încă n-am învățat nimic.
Vreau să-i fac o vizită.
Am avut nenumărate ocazii să i-o
fac, dar n-am ştiut adresa.
Vrei să mi-o spui? Spune-mi-o!
Dacă voi fi prin Ardeal de sărbă-
tori, aş vrea să trec pe la voi,
pe la fiecare.

(nesemnată şi nedatată)

2.
Dragă doamnă Angela Pîcă,

M-a cam enervat epistola dumitale. Acele-
aşi vorbe, aceleaşi invective, aceleaşi acuzații,
aceleaşi vechi pretenții la linişte, care numai
ție ți se cuvine. Cetită de la cap la coadă şi
de la coadă la cap, scrisoarea ta te conține
numai pe tine înghiontită, năpăstuită, nedreptă-
țită şi, mai ales, la cei 70 de ani ai tăi,
lipsită de linişte. Dacă tragem o linie sub
cei 70 de ani ai tăi şi adunăm tot ce ai făcut
pînă acum ca să-ți asiguri liniştea, vom obține
un zero atît de mare, cît să ajungă pentru un
mileniu de trai alandala. Ai trei fii şi cu niciunul
nu te împaci cum s-ar cuveni.

Să fie toți trei nişte nebuni? I-ai cules
cumva de pe malul şanțului şi n-ai făcut
nimic pentru ei să fie aşa cum sînt?

Pe fiecare dintre ei îl faci vinovat de cîte o
năpastă ce s-a abătut asupra ta. Numai tu

pluteşti imaculată pe deasupra responsabilităților.
Te felicit pentru capacitatea ta de a nu avea
remuşcări de niciun fel. Dece uiți toate amă-
nuntele trecutului care au dus la situația de
azi, dece trăieşti numai nefericirea clipei prezente
şi nu te gîndeşti deloc la greşelile de ieri.
Ştiu, după moartea tatei ai rămas femee singură
şi nepricepută, cu trei băieți, nici copii,
nici bărbați. Dar dacă ai fost nepricepută
să-ți aşezi viața cum s-ar fi cuvenit, ai
fost, în schimb, foarte dibace în a ți-o spul-
bera. N-ai avut niciodată nici un dram de în-
țelegere pentru copiii tăi şi interesele lor.

(nesemnată şi nedatată)

3.
Stimată cucoană,

Leonard a trecut prin Sinaia. L-am întîl-
nit la gară, unde el sosise de cu noapte.
Era treaz. I-am dat, aşa cum ți-o fi scris,
o scurtă de vînt, pe care o cumpărasem pentru
mine şi cu care poate trece iarna. Scurta era
ne îmbrăcată, chiar cu eticheta pe ea. Dacă se
va dovedi, totuşi, prea subțire, îi voi da un
palton. Zilele trecute am vorbit cu el la telefon.
Locueşte în casa mea. Se pare că şi-a bătut
lucrarea la maşină şi că va întreprinde ceva. Eu
îi doresc spor şi succes şi dacă-mi va sta în
putință îl voi mai ajuta şi în alt fel. E destul
de răvăşit sufleteşte şi are mare nevoie de sprijin,
atît moral, cît şi material, mai ales acum cînd şi
mă-sa se străduieşte să-l lase pe drumuri, pentru
a-şi asigura liniştea. Nu mă duce capul pînă acolo,
încît să-mi imaginez cam cum o fi arătînd la chip
acea linişte a unei mame care-şi ştie copilul fără
adăpost. De altfel tu reclami cu multă severi-
tate dragostea şi respectul filial, ce ți se cuvin,
uitînd, aşa cum ai uitat totdeauna, dragostea
şi grija maternă care este mai presus de toate la om,

la femee. Şi asta pînă la moarte, nu doar pînă
ce puii fac aripi şi o apucă fiecare care-ncotro,
în grija Domnului, ca la animale.
Şi apoi să ştii că omului nu-i cresc aripile
la o anumită vârstă, ca păsărilor şi să mai ştii
că sînt oameni cărora nu le cresc niciodată. Mai
sînt şi dintre aceia cărora aripile li se taie din
prostie ori cu rea credință de către alții. Deaceea
oamenii întregi au instinc[t]ul familial. Răspunzătoare pentru transmiterea şi desvoltarea prin educație a acestui instinct, la urmaşi, este mama.
Cloşca trebue să cotcodăcească într-un anuit fel,
chiar drastic, pentru a-şi deprinde puii să vină
sub aripa ei. Cocoşul are altă treabă. El cîntă pe
garduri şi numai la primejdie sare în poiată
să-şi apere găinile şi puii.
Dacă scrutezi bine şi cinstit ultimii treizeci
de ani, nu numai că n-ai făcut nimic pentru a-ți
avea apro[a]pe pe cei trei fii, dar, dimpotrivă, te-ai
purtat întotdeauna în asemenea fel încît să zădărniceşti
înțelegerea şi apropierea. Dacă aş avea timp de
pierdut, ți-aş putea face un rechizitoriu de
cinci mii de pagini, început cu vremea cînd am deschis
şi eu ochii începînd să înțeleg lucrurile, adică acum
treizeci şi vreo trei de ani şi terminînd cu ultima ta
scrisoare pe care abia am cetit-o. Nimic din ceeace
ți-aş aminti, nu ar fi de natură a te îndreptăți
să soliciți dragoste şi înțelegere filială sau linişte.
Fiecare om are dreptul la linişte, mai ales la bătrînețe. Unii şi-o găsesc în ei înşişi, în înțelepciune, alții
în împrejurări prielnice de viață. Şi unii şi ceilalți au
făcut ceva în viață pentru a-şi binemerita liniştea.
Dar dacă vreunul lucrează, conştient sau nu, zeci de
ani în şir împotriva liniştii sale viitoare, acela
ar trebui să aibă măcar bunul simț să n-o pretindă.
Ai trei băieți, copii, cum vrei să le zici şi cu
niciunul nu te împaci. Să fie chiar toți trei
nebuni de legat iar tu între ei, năpăstuită, înghiontită, nedreptățită? Nu cumva i-ai cules de pe
marginea vreunui şanț prin care se scurgeau lături-

le balamucului? Gîndeşte-te bine. Sînt trei şi din toţi – niciunul pe gustul tău. Le pretinzi sentimente omeneşti de familie?

Ce viaţă de familie au cunoscut în casa în care i-ai crescut?

Îţi aminteşti blestemele, în genunchi, la icoană aruncate soţului tău, dacă nu în fiecare zi, cel puţin de 6 ori pe săptămînă? Dar pe cele adresate copiilor tăi?

Ce fel de făptură e aceea care se închide sistematic într-o cameră, de unde-şi drăcuie soţul pînă ce acela, sensibil peste măsură la drăcuieli, fiind oltean, sparge uşa şi o stîlceşte în bătăi sub privirile îngrozite a trei copii, care niciodată nu i-au dat dreptate, deşi adeseori îi luau apărarea, mîncînd bătaie în locul ei.

Numai amintirea acelor scene, cînd urlai de se auzea peste şapte străzi, cu toate că altminteri doreai să treci drept doamnă şi asta numai pentrucă n-aveai niciun dram de disponibilitate pentru viaţa de familie liniştită, într-atît încît încă de pe atunci credeam că-ţi făcea plăcere să fii bătută. Azi sînt sigur.

E cam tîrziu să-ţi spun toate acestea acum, cînd tu te şi gîndeşti că nu voi putea veni la înmormîntarea ta, pentrucă n-am haine. Scrie-mi din timp despre ce fel de haine e vorba.Ai preferinţe vestimentare, chiar şi pentru clipa cînd vei fi dusă pe tărîmul celălalt, de unde, după cum ştii, am venit cu toţii pe lume în curul gol? Nu sunt foarte convins că vei pleca acolo înaintea mea, dar, dacă totuşi aceasta se va întâmpla, îţi promit că voi veni la eveniment îmbrăcat în ţoalele cu care eu însumi nu peste mult timp te voi urma.

Pe Titi şi pe Leonard îi voi preveni să nu fie de faţă la priveghi, pentru a evita scena penibilă pe care o descrii în scrisoarea ce o am alături. N-aş vrea nici eu să te văd ridicîndu-te din cosciug şi rupîndu-le în cap bunătate de scaune de stejar, frumos capitonate.

Ia ascultă mamă! De unde dracu ai atîta venin
în suflet şi-n minte? Cum paştele mă-si ai trecut
prin viața asta? Ce-ai învățat din toate tăvălelile
de tot felul pe care le-ai pătimit? Chiar nimic?, nimic?
Nu poți înțelege nimic? Nu poți ierta nimic? Nu
poți uita nimic?La vîrsta ta? Chiar aşa, nici
un strop de înțelepciune sau măcar de bună cuviință?
N-ai simțit niciodată plăcerea de a fi înțelegător
şi bun? Nu-ți intră în cap că mîine-poimîine cu
toții o să fim țărînă. Crezi că e suficient să te
înscrii la o asociație pentru înmormîntări, pentru
a fi dusă la groapă cu decență şi părere
de rău? Crezi că, atîta timp cît vei mai trăi, trebue
să continui a face rău altora, fiului tău chiar,
pentru a-ți asigura liniştea, o linişte efemeră
cînd liniştea ce[a] mare şi adevărată se obține pe gratis,
fără efort şi, din păcate, atîta de repede?

Iată zeci de întrebări cărora nu mă-ncumet
să le caut răspuns. Nu te rog nici pe tine să
încerci.
Ai, însă, grijă, că sub mîna ta se află un
copil, nepoata ta. Dacă-i vei învenina sufletul
înverşunînd-o împotriva tatălui ei cu otrăvuri
de soiul celor trimise mie în scrisoare ultimă,
atunci îți vei face un duşman în plus, care-ți
va păstra multă vreme amintire urîtă.
Dacă au trecut aproape trei sferturi de secol
peste tine şi n-ai învățat încă să ierți şi
mai ales să înțelegi iertînd, fă bine şi
nu te mai ocupa de formarea unui suflet
nevinovat.
Ai mai făcut-o cu trei înainte, cu propriii
tăi copii şi rezultatele se văd.
Deci: ori o iei de la-nceput cu dragoste şi frumu-
sețe tinerească, ori debarasează-te de sarcina
pe care ți-ai luat-o şi nu îmbîcsi
mintea copilului cu naftalina crinolinelor tale
mereu visate şi niciodată avute.
Deasemenea, mie să nu-mi mai scrii, decît

dacă-mi dai veşti îmbucurătoare, sau dacă ai nevoie de mine.

Sărut mîna
T.

4.
Dragă şi drăguță
şi frumoasă şi mamă,

Păi tot eu îți scriu, deşi
mi s-ar fi cuvenit din partea
ta măcar un semn de viață.
Ştiu eu dece mi s-ar fi cuvenit?
În orice caz, Liliana a trecut pe
la mine în vacanța ei de iarnă,
a trecut însoțită de Maria Şeitan,
a stat vre-un ceas şi ceva, a plecat,
a promis că revine înainte de
întoarcerea acasă – şi n-a
mai venit.

(nesemnată şi nedatată)

II. Scrisoare către Zaharia Stancu

Mult stimate domnule Zaharia Stancu,

Nu rezultă de nicăieri, dacă mă gândesc la viața dumneavoastră, atît cît ne e cunoscută, că ați fi agonisit şi pus deoparte ceva care să vă asigure o bătrînețe liniştită. Probabil că nu v-ați gîndit la bătrînețe niciodată, ori n-ați simțit-o apropiindu-se, ori ați luat-o drept o glumă. Bătrînii bătrîni vă pot invidia pentru asta. Şi totuşi regret că scriesoarea mea vă va nelinişti, pentrucă tocmai eu n-am în niciun fel dreptul să o fac. Aş fi fost bucuros, bunăoară, să vă trimit o ilustrată acolorată frumos, de oriunde, cu două-trei vorbe de sănătate.
Aş fi trist dacă ați interpreta spusele mele de

Mult stimate domnule Zaharia Stancu,

Nu rezultă de nicăieri, dacă mă gîndesc la viața dumneavoastră, atît cît mă e cunoscută, că ați fi agonisit și pus deoparte ceva care să vă asigure o bătrînețe liniștită. Probabil că nu v-ați gîndit la bătrînețe niciodată, ori m-ați simțit-o apropiindu-se, ori ați luat-o drept o glumă. Bătrînii bătrîni vă pot invidia pentru asta. Și totuși regret că mărturisirea mea vă va neliniști, pentru că tocmai eu n-am în nician fel dreptul să o fac. Aș fi fost bucuros, bunăoară, să vă trimit o ilustrată colorată frumos, de oriunde, cu două-trei vorbe de sănătate.

Aș fi trist dacă ați interpreta spusele mele de mai sus ca pe un fel ocolit de a vă cuveni bani-mînța, cu atît mai mult, cu cît, în cele ce urmează nu vă voi cere nimic.

Oricît m-aș feri de vorbe mari și frumoase, sînt obligat să vă amintesc că sînteți singurul om, care, în ultimii 20 de ani, mi-a întins dezinteresat o mînă a cărei strîngere eficientă o voi simți toată viața. Și cînd zic singurul, nu exagerez deloc și înțeleg prin cuvînt exact ceeace el semnifică: singurul.

Vă rog să mă credeți, deci, că n-am deloc dorința să vă amărăsc și cu toate astea o fac, plîngîndu-mă împotriva unui funcționar al Fondului Literar, pentru că altceva n-am cui.

E vorba de Sancu Traian.

Cînd a venit soția mea la dumneavoastră

mai sus ca pe un fel ocolit de a vă cuceri bună-
voința, cu atît mai mult, cu cît, în cele ce urmează
nu vă voi cere nimic.
Oricît m-aş feri de vorbe mari şi frumoase, sînt
obligat să vă amintesc că sînteți singurul om, care,
în ultimii 20 de ani, mi-a întins dezinteresat o mînă
a cărei strîngere eficientă o voi simți toată viața.
Şi cînd zic singurul, nu exagerez deloc şi înțeleg prin
cuvînt exact ceeace el semnifică: singurul.
Vă rog să mă credeți, deci, că n-am deloc dorința
să vă amărăsc şi cu toate astea o fac, plîngîndu-mă
împotriva unui funcționar al Fondului Literar,
pentrucă altcuiva n-am cui.
E vorba de Iancu Traian.
Cînd a venit soția mea la dumneavoastră
şi v-a explicat că sînt în nevoie, internat într-un
sanatoriu, bolnav, ați avut amabilitatea să-mi
acordați un ajutor (sau împrumut, nu ştiu) de 2000 lei.
Femeea a luat cererea cu aprobarea dumneavoastră
şi a trecut spre casierie pe filiera obişnuită,
ajungînd la director. Acesta, pe un ton pe care-l
deduc din lacrimile indignate ale nevestei care
mi-a relatat faptul, pentru modul meu dezmă-
țat de viață, pentru lipsa mea de activitate, care
m-au adus în starea în care mă aflu. Adică,
în loc să o întrebe omeneşte de sănătatea mea,
eventual de a ei, pentrucă şi ea e bolnavă, să (sic)
pornit să-mi improvizeze un rechizitoriu a[l]cătuit din:
bețiv, leneş, recalcitrant şi celelalte din aceeaşi tărîță.
Iubite domnule Zaharia Stancu, am 43 de ani, dintre
care, din felurite şi ciudate motive, vreo 20 am
petrecut printre tot felul de zmintiți, ticăloşi şi
borfaşi, m-am zbătut prin toate apele vieții,
care mai era viață numai pentrucă respiram şi
mă mişcam prin ea, dar atîta sărăcie de inimă
şi minte, n-am mai întîlnit niciodată.
Femeea cu care vorbea era nevasta mea şi,
din toată lumea asta mare, ea singură ştia
înmiit mai bine decît Iancu Traian, cît de
bețiv, leneş şi desmățat sînt. Ea era mai în drept

să-mi judece nimicnicia, decît acel berbec bălan, gras, cu botul roz, care tremură înaintea dumneavoastră şi face pe Jupiter tonans în faţa unei femei amărîte.
Sub nasul lui stă dosarul meu de pensionare încă ne rezolvat din luna martie. Acolo se arată că am tradus 8 romane, am tipărit un volum de versuri originale, am mai tradus un volum de poezii şi că am acum un contract cu editura „Univers", pentru traducerea unui alt volum de versuri, al cărui termen de predare e luna decembrie a acestui an. L-aş pune pe Iancu Traian să copieze numai, cu mîna, ceeace am lucrat eu în cîţiva ani şi după aceea i-aş permite să aprecieze dimensiunile lenei mele.
Acea muncă am făcut-o adesea prin crîşme şi parcuri, mai rar în bibliotecă, unde nu se poate nici fuma şi nici bea, pentrucă, pînă ce dumneavoastră nu mi-aţi dat patru pereti, eu n-am avut , timp de 20 de ani, unde pune capul jos, în înţelesul cel mai abject al acestei expresii.
Nu mă îndoiesc că relatările nevestei mele sunt adevărate, pentrucă ele sunt confirmate de un gest pe care Iancu Traian l-a făcut, vrînd să arate că nu [s]e află acolo, numai pentrucă cineva, oricum, tot trebue să fie director, ci pentru a-şi etala vocaţia de pedagog, tăind în carne vie şi reeducînd astfel un decăzut. El a trecut peste acordul dumneavoastră, a înjumătăţit suma aprobată, pe care apoi a împărţit-o arbitrar în două (600 ajutor, 400 împrumut, sau invers) şi numai după aceea, tunînd blesteme împotriva mea, a semnat.
Dacă eu aş fi fost de faţă la scena aceea, acum Iancu ar avea depusă la dumneavoastră o cerere sau o plîngere împotriva mea. Dealtfel, mă îndoiesc că elanul său puritan s-ar fi desfăşurat aidoma, în toate amănuntele lui, sau dacă, prin absurd, lucrul s-ar fi întîmplat, desnodămîntul ar fi fost ceva mai spectaculos.
Două comisii medicale m-au propus, independent

una de alta, pentru o pensionare temporară.
(Ştiu că tot datorită dumneavoastră forma aceasta de ajutor este posibilă acum pentru scriitori). Dar din martie şi pînă acum pensia nu mi s-a fixat şi ea nu se acordă retroactiv, astfel că am trăit de atunci din 843 lei lunar, plus expediente de tipul cererii mult disputate de Iancu şi cîteva poezii publicate în „România Literară", plătite la tariful cunoscut.
Vă rog să mă credeţi că, în chiar ipoteza că aş avea inteligenţa lui Iancu Traian, spiritul său chivernisit, tot mi-ar mai trebui ceva bani, ca să mă descurc omeneşte şi să [mă] mai şi înzdrăvenesc.
E adevărat că tratamentul e gratuit, dar această gratuitate este adesea mai costisitoare decît cea mai pipărată tarifare. Chiar şi zîmbetul profesional cel mai sterilizat, de care uneori ai multă nevoie, trebuie plătit.
Nu trebuie să vă explic şi să vă conving.
Ştiţi viaţa mai bine ca mine.
Într-un cuvânt – nu mă simt bine.
Şi pe deasupra – înţelepciunea ţeapănă a lui Iancu Traian.
Acest vătaf de hîrţoage şi apostile, ar trebui dojenit.
Vă salut cu mult respect şi bucuros pe dumneavoastră,

Teodor Pîcă

P. S.
Berbecul a fost întotdeauna, la popoarele idolatre, obiect de cult, folosit, e drept, ca animal de sacrificiu pe altare. Împodobit cu epitetele mele, - bălan, gras şi cu botul roz, - poate trezi chiar simpatie şi compasiune.
Eu am uzat de el, însă, numai pentrucă loveşte cu capul, adică cu partea sa cea mai tare.
Alt p.s.

V-am promis la început că nu vă cer nimic.
Nu mă rabdă inima:
lăsați-l pe Iancu Traian să citească scrisoarea
asta și imprimați-i pe bandă reacția, dacă o
filmare nu va fi cu putință.
Mai spuneți-i, vă rog, că scrisoarea va rămîne
spre cercetare istoriografilor viitorului, chiar
dacă ea nu va fi inclusă în dosarul dumneavoas-
tră de corespondență, întrucît ciorna se află
la
Teodor Pîcă

(Scrisoarea nu este datată. Din cîte mi-a spus doamna Mariana Oprean Pîcă, nu a fost expediată. Pîcă s-a răcorit, în stilul său, și a renunțat. Cu trei ani în urmă, - dacă luăm în calcul că a scris această scrisoare la 43 de ani, deci în 1971, - la 17 ianuarie 1968, același Zaharia Stancu îi aprobase 2000 lei, iar Iancu Traian menționase pe cerere: „17/I.1968 Din ordinul [subliniere cu trei linii de stilou] tov. Preşedinte Z Stancu aprob ordonanțarea sumei de mai sus Iancu". Am găsit, la un anticar de suflet, trei cereri ale poetului către Comitetul Fondului Literar.)

III. Scrisori către Gheorghe Astaloş

1.
Iubite al meu Gheorghe,

Îți amintești, poate, povestea unui ou de
lebădă, clocit, la un loc cu ouăle sale, de
o gîscă. Şi cum, din găoace, la timpul potrivit
a ieşit primul. Cum printre ceilalți, pufoşi
ca aurul, el era stingher şi umilit. Cum marea
lui dorință era să le semene şi să fie şi el
pui de gîscă. Bătrîna clocitoare însăşi îl privea
cu milă şi uimire: putuse ea da naştere
unui asemenea neajutorat, ciudat, urît? Şi cu
dragoste, totuşi. Iar el dorea din toată
inima îndurerată să fie nimic altceva
decît ce erau ceilalți – gîscă. Au trecut
însă lunile şi nişte puteri secrete l-au

îmboldit să dea din aripi şi să se smulgă
de sub tutela cîrdului şi a apei. La început
nu i-a venit să creadă şi a dat numai un
ocol pe deasupra, aşezîndu-se apoi la loc
printre surate, ca o scuză. Printre suratele
uluite. Dar după ce s-a mai ridicat o dată
şi încă una, puiul umil a descoperit că e
altceva. Şi nu orice. Lebădă. Planînd
din ce în ce mai sus, un găinaţ a
lepădat în baltă şi s-a dus. Unde? La
treaba şi destinul lui. Dar găinaţul nu
trebuia să-l cace, pentrucă, fără mama
gîscă, n-ar fi răzbit el niciodată din
găoace.
În ce măsură vorbesc serios?
Cătă dreptate am?
Cîtă ironie pun:
Judecă singur, într-o seară, după un chil de bojoleu.
Dragul meu prieten, şi iubit coleg de secol,
Teodor nu poate fi epatat cu zece idei
ciugulite din zece părţi. Teodor al tău se naşte
în fiecare zi din sedimentele unei culturi arhaice,
care a avut ghinionul de a nu poseda alfabet
şi nici timp. Dar Teodor scormoneşte, caută şi
iscă!
Ai grije cum vorbeşti despre limba romînă,
pe care o cunoşti foarte aproximativ.
Zece greşeli gramaticale, grave, pe două
pagini de scrisoare, aduc nota trei, dată
de cea mai indulgentă profesoară, prietenă
bună cu mama elevului (clasa a patra).
E adevărat că globalitatea nu ne mai
îngăduie şi ne răpeşte. Dar totuşi.
Şi celelalte.
Citez:
„Sonetele sînt bune, mai il ne faut pas
exagere". (Sic!)
Deşi „scriitorii romîni nu vorbesc limbi
occidentale" (am citat) nici unul n-ar uita
să adauge un r, atunci cînd vrea să

facă infinitivul verbului a exagera, într-o
locuție ca mai sus citată.
Dar lasă asta. Chestia e, că ce ai vrut tu
să spui? Sonetele sînt bune? Şi dece să nu
exagerăm? Care sînt bune? Ale mele, sau în general?
Să nu exgerăm cu ale mele?, ori în general
cu sonetul?
Fii atent! Omul acela care vrea să facă
o antologie a sonetului contemporan, are un
nemaipomenit simț al timpului, sau,
cum îi zicem noi, al istoriei. Dacă procedează
deliberat, e un om tare deştept, dacă prin
intuiție – cu atît mai bine.
Te citez din nou:
„sper să-mi oferi prilejul de ați (sic!) ex-
plica mai pe larg toate aceste principii estetice."
(Nu te mira că am pus sic-ul acela. Atenție!:
între a şi ți se pune linie, de cînd mă ştiu).
Şi acum gata. M-am calmat. Dacă
vrei să-mi mai scrii (cu doi i, nu numai
cu unul, cum scri tu), nu-ți mai împăna
fraza cu franțuzisme, că sînt sătul d-ale mele.
Evident că sînt doritor să dau o raită
pe la Paris, unde bine-nțeles vom vorbi
şi despre globalitate, noțiune care mă
obsedează intensif. (sic!)
Iar mă enervez:
„Vei vedea şi vei înțelege că poezia este
apanajul primarului proferată cu credință mai
ales în țările subdezvoltate." Te recunoşti?
Citeşte cu voce tare, de trei ori, fraza citată!
De unde pizda mă-ti ai mai scos, şi din
ce grotă, inepția asta?! Gheorghe!, te
cunosc, te ştiu. Eşti un copil frumos şi, ca om,
eşti chiar poet. Măcar cînd îmi scrii mie,
lasă găinăriile la o parte.
Iar îmi vine:
Ce dracu ți-a căşunat pe arhaisme? Le
cunoşti tu? Habar nu le ai! Vorbeşte
dacă vrei, te rog chiar, despre aşezarea

1

Iubite al meu Gheorghe,

Îți amintești, poate, povestea unui om de lebădă, clocit, la un loc cu ouăle pale, de o găscă. Și cum, din găoace, la timpul potrivit a ieșit puiul. Cum, printre ceilalți, puiș ca aceștia, el era stingher și umilit. Cum marea lui dorință era să le rămână și să fie și el pui de găscă. Bătrîna cloșcă îmi-l privea cu milă și uimire: ~~cum~~ putea da martore unui asemenea neajutorat, cîndat, urît? Și cu dreptate, ~~totuși~~. Iar el dorea din toată inima îndurerată să fie nimic altceva decît ce erau ceilalți — găscă. Au trecut însă lunile și niște puteri secrete l-au ~~îndemnat~~ pă din aripi și să se smulgă de sub tutela cîrdului și a apei. La început nu i-a venit să creadă și a dat numai un ocol pe deasupra, așezîndu-se apoi la loc printre surate, ca o pasăre. Printre suratele ulunite. Dar după ce s-a mai ridicat o dată și încă una, puiul umil a descoperit că e altceva. Și nu orice. Lebădă. Plimbînd din ce în ce mai sus, un găinaț a lepădat în baltă și s-a dus. Unde? Nu-i treaba și destinul lui. Dar găinațul nu trebuia să-l case, pentru că, fără mama găscă, n-ar fi răzbit el niciodată ~~pe~~ din găoace.

În ce măsură vorbesc pe rîs?
Cîtă dreptate am?
Cîtă ironie pun?
Judecă singur, într-o seară, după

FAMILIA - 150

glorioasă a cuvântului vechi într-un loc
nou, scuturat de praf, adăugit, înțelept.
Altceva.
Dacă domnul acela are nevoie de sonete,
n-ar fi rău să-mi comunice cîte. Eu am
mai publicat vreo 20 în ultimii doi ani.
Dintre ele, unele sînt chiar peste măsură
de frumoase. Să aleg şi eu. Să ştiu cîte.
Nu voi da decît din cele publicate, adică
trecute prin cenzura bunului meu simț.
Şi ce vorbă e asta?: „revista de informa-
litate". Gheorghe, te-ai zăpăcit de tot, ori eu
am crescut, în ultimii ani, în jos, „care
revistă este cea mai bună din lume de acest
gen". Acest gen de lume, probabil.
Nu, nu, despre globalitatea deschisă
vom vorbi chiar la fața locului.
Ador „grațioasele ravagii printre oameni de
specialitate". Cum trebue să mă-mbrac
în ziua ori seara cînd mă voi prezenta acelor
specialişti? Vreau să-mi asezonez garderoba
din plecare.
Zău că ar fi păcat să nu zîmbesc şi eu
măcar o dată în inima Parisului!

(nesemnată şi nedatată, probabil neterminată)

2.
Dragul meu,
Nu intenționez ca, prin această scrisoare,
să pun piatra fundamentală a unei corespon-
dențe vaste cu tine, întinsă peste atîtea gra-
nițe. Despre cum e Franța, cum sunt francezii
şi mai ales, cum e francezele, îmi vei spune
atunci cînd te vei întoarce. Îți voi scrie, deci,
cît mai scurt despre mine şi despre ce mă
doare. Cum ştii, m-am îmbolnăvit; cum nu
ştii, încă nu m-am vindecat. Mă aflu în sana-
toriul „Izvor", Sinaia. Aici am linişte şi, începînd
cu noiembrie 71, stau singur într-o rezervă,
deci mă pot ocupa de traducerea volumului de

versuri din ruseşte, pe care trebue să-l predau
Editurii „Univers" în iulie, cel mai tîrziu. Am
început deasemenea să scriu un roman mai gros
decît toţi „Cei trei muşchetari", luaţi la un loc.
Mai public şi poezii din cînd în cînd.
Am, cum zic, la Sinaia, linişte şi aier,
condiţii necesare unei vindecări rapide.
Mai trebuiesc însă şi medicamente. Şi nu-mi
trebuesc medicamentele obişnuite, care se folosesc
în mod curent. Bacilul lui Koch
(nici nu mai ştiu cum dracu-l cheamă), a devenit
de o rezistenţă încăpăţînată, care-i duce pe
bolnavi pînă la disperare. Exact ceeace s-a
întîmplat cu gonococul, cum bine ştii. Există
însă medicamente noi, bactericide (nu bacterio-
statice, cum sînt cele clasice) care la noi
sînt rare şi se dau numai în cazuri speciale.
Eu nu sînt un caz special şi totuşi am o
poftă grozavă să ucid, să nimicesc, distrug,
desfiinţez, OMOR bacili. Şi n-am cu ce.
În Franţa şi prin alte ţări medicamentele
respective există, dar se pare că scumpe. Nu
le ştiu preţul şi nici nu cunosc substanţia-
litatea bursei tale, dar...
Ieri, 26 ian., s-a ţinut, în sfîrşit, şedinţă la
Fond pentru stabilirea pensiei mele (dosarul
fiind, zăcînd depus din martie). Nu ştiu cît
anume s-a stabilit, dar propuneri au fost
două: una pentru 2000 şi alta pentru 2500.
Mi s-a fixat, deci, o pensie de minimun 2000,
ori maximum 2500 (asta din cauză că nu sunt
decît membru al Fondului, nu şi al Uniunii).
Voi putea, totuşi, să plătesc mamei tale, aici,
banii pe care-i vei da tu acolo. Eventual în
rate. Pot, deasemenea, să ţi-i înmînez personal,
cînd vei reveni în ţară.
Am vorbit cu medicii care mă au în grije
şi m-au asigurat că, dacă aş avea 200 pastile
a 3 mg de Rifampicină, în trei luni de aici încoli,
m-aş putea vindeca radical şi aş putea, eventual,

s-o iau dela-nceput, ca şi cum nimic nu s-ar
fi întîmplat. Tot cu acelaşi rezultat aş putea
folosi, în locul rifampicinei, Tibutol (Etanbutol)
400 tablete a 400 mg (sau, dacă tabletele sînt mai mici, un
număr
care să totalizeze 160.000 mg, adică 160 gr) aceasta fiind
doza ce mi s-ar cuveni.
Dragul meu, nu vreau, nu caut să te-nduioşez.
Păstrează-ţi lacrimile pentru amor, numai pentru
amor, dar ţin să te încredinţez că, după
un an şi o lună de zăcere în spital, înghiţind
în fiecare zi cîte cel puţin 30 nasturi de tot felul
şi care mai de care, după ce, de-a-lungul a
400 de dimineţi mi-am arătat bucile unei femei
ca să mi le-mpungă, după ce în tot acest timp
n-am fost bîntuit decît de obsesia bolii, a nepu-
tinţei şi chiar a morţii nedemne (aici văd destule),
după ce..., după ce..., crede-mă, am ajuns la ca-
pătul puterilor, pentru că a continua tratamentul
cu antibioticele clasice, înseamnă a mai rămîne
în spital cel puţin încă un an, urmînd să-l
fac acasă, după aceea (e drept, mai domol) alţi
vreo doi ani. Am, deci, în faţă un vraf de-ntuneric
pe care nu ştiu cum să-l tai în două fără
un brînci şi o sculă farmaceutică dibace.
Nu înţeleg să plec din sanatoriu înainte de
a mă vindeca absolut, dar absolut complet.
Corlaciu, ca de altfel marea, zdrobitoarea majori-
tate a bolnavilor t.b.c., n-a mai răbdat, a
plecat şi din cauza asta nu se mai vindeca
niciodată. Poate s-o ducă, e drept, mult, foarte
mult, dar o va duce tîrăş. Chiar dacă va muri
de guturai sau de lepra cosmică, el va fi totuşi
un ofticos care a murit de acele boli. Eu
nu vreau aşa. Eu vreau să mor sănătos. Vreau să-mi
scrii în necrolog: „Iată, tovarăşi, a murit, în sfîrşit,
un om sănătos. Sănătos, tovarăşi, datorită mie!"
Astfel că, dragă prietene, fă-te nu luntre şi
punte ci viaduct suspendat peste ţări, spărgător atomic de
ghiaţă. Trimite copilului, că se stinge.

Te sărut nebacilar!
T Pîcă

P.S – uri
1. - Dacă poți să-mi faci rost, chiar dacă nu de întrega doză – scrie-mi.
2.- Dacă nu poți, deasemenea scrie-mi. (Ai fi făcut-o, desigur, dacă mi-ai fi cunoscut adresa).
3.- Dintre cele două antibiotice, îl prefer pe primul. E mult mai puternic şi se ia în două prize a cîte o pastilă pe zi, ceeace e minunat, pentru că nu mai pot înghiți grăunțe cu pumnul. Sînt prea multe celelalte şi foarte toxice din care cauză am început să le şi cam vărs, îndată după înghițire.
4.Să nu confunzi RIFAMPICINA cu RIFAMICINA (care e un alt antibiotic, însă nespecific).
5.- Repet, ca pe o chestiune foarte serioasă, plata integrală şi pe loc a medicamentului, aici, ție sau mamei tale.
6.- Învață pe brînci franțuzeşte. E unul dintre puținele lucruri minunate pe care le poți şi trebue să le faci acolo.
8.- Bucură-te, deci, şi fă-o. Sînt, crede-mă, unul dintre f. puținii care, în afară de maică-ta, nevastă-ta şi ai tăi, se bucură pentru tine.

Ura!
T.

Alt P.S.
Nu cred că e cazul să-ți vorbesc de recunoştința mea viitoare sau chiar prezentă, care simt că mă năpădeşte de pe acum, îmboldindu-mă la plecăciuni, pentru... Nici să-ți amintesc paginile din Istoria Literaturii Romîne şi Universale, care se vor ocupa de aspectele personalității tale, în legătură cu gestul prin care „ai readus la..."

Valentin Chifor

Mircea Morariu

Mircea Morariu

Criticul de teatru Mircea Morariu s-a născut la 28 februarie 1958, în Cugir, jud. Alba. A absolvit Liceul real-umanist din Cugir (1973-1977) şi Facultatea de filologie din Cluj-Napoca (1977-1981), specializarea Limbă şi literatură franceză – Limbă şi literatură română. Doctor în filologie (1994) cu teza *L'effet de spectacle de Diderot à Ionesco* (conducător ştiinţific – prof. univ. dr. Maria Vodă Căpuşan). Profesor universitar la Facultatea de Litere a Universităţii din Oradea. Secretar literar al Teatrului de Stat Oradea (1996-2001). Deţinător al premiilor revistei *Tribuna* (1996), Premiului Samarineanu al revistei *Familia* (2001), Premiului UNITER pentru critică teatrală (2009), Diplomei de onoare a Ministerului Culturii şi Patrimoniului Naţional (2010). Membru în juriul de nominalizări al premiilor UNITER şi al unor concursuri şi festivaluri de teatru. Colaborări la : *Contemporanul, România literară, Steaua, Tribuna, Rampa, Familia*, *Scena*, *Euphorion, Cultura*, colaborator permanent la revistei *Teatrul azi.* Membru al Secţiei române a *Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru* (A.I.C.T.).

***

În preajma lui Dumitru Chirilă, prestigiosul cronicar teatral al revistei *Familia*, M. Morariu se impune repede spre sfârşitul anilor '80 când recenzează carte de teatru, apoi la *Noua Gazeta de Vest* (anii '90) unde semnează rubrica *Telespectator*, analiză a televizualului românesc şi străin, la incidenţa cu politica (preocupare constantă a criticului) şi cultura. Semnătura sa reţine atenţia publicului prin stilul casant, profunzime analitică, ironie şi profesionalism ireproşabil. Critic exigent, lucid, Mircea Morariu scrie cronică de teatru cu conştiinţa efemerităţii ei, similară perisabilităţii spectacolului teatral despre care dă seama. În fapt el s-a dedicat timp de un sfert de veac practicării acestui gen, de a cărui valoare nu se îndoieşte, desigur. În revistele de profil (*Teatrul azi, Scena*), dar şi în *Familia* (titularul rubricilor *Cronica de teatru* şi *Cartea de teatru*), M. Morariu a publicat mii de cronici. El recurge atât la formatul jurnalistic al speţei (restrictiv, limitat la verdicte) cât şi la cel eseistic, înlesnind contextualizări, inserarea în paradigme culturale mai generoase, asociaţii comparatiste etc. Urmare a unei selecţii severe care a eliminat textele sale de începător, cronicarul a reunit între coperţi doar o parte a cronicilor sale, abdicînd (gest benefic!) de la jurământul făcut cândva de a le lăsa doar în reviste. Editorial, ele au oferit, până în prezent, substanţa a trei volume. Unul adună exclusiv cronicile despre creaţia teatrală, de teoretician, eseist şi creator de literatură de ficţiune a regizorului Mihai Măniuţiu (*Mihai Măniuţiu - ipostaze esenţiale*, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2008). Volumul reface traiectoria artistică, ipostazele devenirii incomodului regizor român (anii 1996-2007), printre puţinii care au articulat un program teatral întemeiat pe un eşafodaj filosofic, estetic, moral, politic, detectabil în montările din Shakespeare (*Antoniu şi Cleopatra, Îmblânzirea scorpiei, Macbeth, Richard III*), Beckett, Camus sau Ionesco, în revalorizarea literaturii dramatice a Antichităţii, în realizarea *Trilogiei evreieşti*, a versiunilor inedite din Caragiale etc. Mircea Morariu, comentator sagace, pune în lumină virtuţile novatorului regizor, mereu deschis experimentelor stilistice, creator capabil să răscolească conştiinţa spectatorului prin copleşitoarele sale "ceremonialuri teatrale", dar nu va ezita să amendeze ulterior nereuşita, diminuarea creativităţii sale într-o rescriere contemporană a *Hecubei*, bunăoară. Antologarea cronicilor dramatice publicate formează materia a trei volume dense, aproape 1000 de pagini (*2009. Un an teatral aşa cum l-am văzut*, 2009; *Spectator cu bilet de favoare. 2010 - Un an teatral aşa cum l-am văzut*, 2011; *Geografii teatrale. 2011*, *Un an teatral aşa cum l-am văzut*, 2012), amplă panoramă a vieţii teatrale din ţară (de la Arad, Brăila, Buzău, Bucureşti, Cluj-Napoca, Craiova, Ploieşti, Braşov, Baia Mare la Iaşi, Miercurea Ciuc, Oradea,

Piatra Neamț, Reșița, Târgu-Mureș, Satu Mare, Sfântu Gheorghe, Sibiu, Odorheiul Secuiesc, Timișoara) dar și a unor spectacole străine (din Berlin, München, Italia, Ucraina) văzute pe scenele noastre, nu mai puțin impactul unor manifestări de cultură teatrală de anvergură europeană precum Festivalul *Shakespeare* de la Craiova. Mircea Morariu a adunat între coperți și cronicile de carte de teatru publicate între anii 2006-2008 în reviste specializate ori de cultură, un volum recapitulativ nu neapărat de sinteză (*Teatrul și cărțile lui*, 2009). Cum cronica de carte de teatru e mai durabilă decât cronica teatrală, acest demers editorial are o solidă motivație, referând aplicat, competent despre volume de teatru, de la dramaturgi străini (Luigi Pirandello, S. Beckett, M. Kundera, Valčre Novarina, Jean-Luc Lagarce etc.) la autori români (I. Vulcan, Matei Vișniec, Vlad Zografi, Ștefan Caraman, Valentin Nicolau, Dan Mihu etc.) dar și despre varii cărți de critică, istorie și teorie teatrală. In generosul panoptic critic al lui Morariu e comentată ediția Floricăi Ichim din însemnările teatrale ale lui Camil Petrescu, un volum de convorbiri cu E. Ionesco, dar și exegezele dedicate acestuia (monografia lui Matei Călinescu, eseurile lui E. Simion sau Marian Victor Buciu), volume ale reputatului eseist și teoretician al fenomenului teatral mondial George Banu (*Scena supravegheată – De la Shakespeare la Genet*; *Dincolo de rol sau Actorul nesupus, Iubire și neiubire de teatru, Nocturne* etc.) sau ale unor regizori (Mihai Măniuțiu). Cronicarul nu ignoră nici cărțile memorialistice semnate de Andrei Șerban, Valeriu Moisescu, Mihai Mălaimare, Victor Rebengiuc etc.), biografiile-eseuri despre Aureliu Manea sau Teofil Vâlcu (semnate de Justin Ceuca, respectiv Ștefan Oprea). Majoritatea textelor din volum comentează cărți de teatru ale unor colegi de breaslă, cronicari, teatrologi din generații diferite: Victor Parhon, Cristina Dumitrescu, Miruna Runcan, Ana Maria Narti, Sorin Crișan, eseul despre Caragiale al Ioanei Pârvulescu (*În Țara Miticilor*), volume de Sebastian-Vlad Popa, Răzvan Ionescu, Constantin Cubleșan, Anca Măniuțiu, Octavian Simu, Mariana Voicu, Cristina Modreanu, Iulia Popovici, Claudiu Groza, Mariana Davidova, Miklós Bács, Robert Cohen etc. Cronicile despre cărțile de teatru devin invitații de lectură, cale mediată, apel de a frecventa teatrul, „ținutul histrioniei", evanescent, inefabil, fascinant. De utilitatea cronicii de teatru s-a convins Morariu însuși în procesul redactării biografiei artistice a uneia dintre marile actrițe din a doua jumătate a secolului XX, Gina Patrichi (1936-1994). *Carte cu Gina Patrichi* (2008) recompune un amplu *puzzle* care restituie dinamica spectacolului teatral cu perioade faste (1965-1970), dar și eclipsele decise de intruziunea politicului, în particular evoluțiile și devenirea unui monstru sacru, actrița unică Gina Patrichi, comparabilă cu Anna Magnani, Annie Girardot, Jeanne Moreau,

Giulietta Masina sau Julie Christie. Biograful înregistrează cu acurateţe tot, evită excesul de parafrază în favoarea excerptelor bogate din critica de specialitate, prin recurs la cărţi cu caracter autobiografic (un volum al fratelui artistei, acelea semnate de Valeriu Moisescu, Andrei Şerban, Mihai Măniuţiu etc.), însemnări din jurnalul actriţei dar şi câteva tulburătoare evocări scrise special, la cererea autorului, precum textele provenind de la actori (Răzvan Ionescu, Irina Petrescu, Emilia Dobrin) sau regizori (Mihai Măniuţiu, Cătălina Buzoianu). Personalitatea magică a actriţei se conturează convingător din faza debutului la Galaţi (etapa reteatralizării teatrului românesc, reinterpretarea scenică a comediei caragialiene), şansa de a lucra sub directoratul miraculos al lui Liviu Ciulei la Teatrul "Lucia Sturdza - Bulandra" (Gina l-a slujit trei decenii), colaborarea cu regizori importanţi precum Valeriu Moisescu, Vlad Mugur, Crin Teodorescu, Lucian Pintilie, Radu Penciulescu, Ion Cojar, Mihai Măniuţiu etc., confirmarea vocaţiei sale interpretative de excepţie, seria succeselor acestei actriţe a revelaţiilor inclusiv în turneele din străinătate, la Paris sau Edinburgh. Cartea evocă implicit spectacolele montate de mari regizori, relevă virtuţile personalităţii creatoare a Ginei Patrichi, recitalurile ei actoriceşti, bogăţia paletei interpretative chiar pe pretexte dramatice minore, show-urile ei inteligente pe partituri stilistice felurite, de la Caragiale, Gorki, Saroyan la Goldoni, Ionesco sau Foster, ca interpretă ideală a dramaturgiei ibseniene, a celei cehoviene, stăpânirea momentelor paroxistice, incandescenţa trăirilor în Shakespeare (*Antoniu şi Cleopatra*, *Hamlet, Macbeth*), posesoare a unui inconfundabil stil de interpretare etc. Nu mai puţin succesele ei în teatrul radiofonic (160 de premiere, favorizate de timbrul special, vibraţia magnetică a vocii), la televiziune, pe marele ecran (roluri de compoziţie în 20 de producţii în regia lui Ciulei, Daneliuc, Gabrea, Mihu, Gulea, Urşianu, Oprişescu etc.). Autorul desfăşoară sub ochii cititorului întreaga horbotă a elogiilor cu care actriţa a fost întâmpinată de cei mai exigenţi critici teatrali. Cartea *Cu Ion Caramitru de la Hamlet la Hamlet şi mai departe*, 2009 are o structura diferită, fiind un lung dialog, timp de 7 zile cu Preşedintele UNITER-ului, menit să refacă traseul carierei artistice şi politice a actorului, oferind concomitent o imagine personalizată a istoriei ţării între 1942 şi 2009. Volumul nu este un simplu interviu, speţă clasică a gazetăriei, ci un incitant schimb de idei, opinii între prestigiosul actor profesionist şi criticul de teatru, demers întemeiat pe rigoare (valoarea documentară a cărţii este certă), respect intelectual, ton deferent, obiectivitate, judecăţi valorice, polemism, ca între convivi egali. Cu o bună cunoaştere a vieţii teatrale, a eşichierului politic, M. Morariu ştie stârni, isca interlocutorul (limbut îşi rezervă uneori rolul de avocat al diavolului, îl contrazice) încât convorbiri-

le refac etapele unei biografii artistice de excepție, cu avataruri (brutala intruziune a politicului în familia cu ascendență aromână a viitorului actor), „De la Hamlet la Hamlet" (de la spectacolul studențesc din 1963 la Hamletul triumfal din 1985 - nominalizat de englezi - „şi mai departe" (implicarea politică, elucidarea unora dintre „enigmele" Revoluției, cariera sa peste hotare etc.). Cititorul poate cunoaşte arcanele carierei sale la Teatrul „Bulandra" îndeosebi, deschiderea internațională (turneele la Paris, Florența, Edinburgh, Berlin, Dublin), colaborarea cu mari regizori, ipostaza de „rostitor de versuri", succesele de critică şi public, confirmare a profesionalismului şi magnetismului scenic, organizarea dinamicei uniuni de creație - UNITERUL (Galele onorate de G. Depardieu, V. Redgrave, G. Banu, A. Şerban, Esrig, Penciulescu etc.), cariera cinematografică peste hotare, ipostaza sa regizorală, directoratul la Teatrul Național, implicarea în evenimentele din 1989, demnitatea publică, ministeriatul său la Cultură (restructurarea Comisiei Naționale a Monumentelor, restaurarea Coloanei fără sfârşit sub patronaj UNESCO), stabilirea contactelor cu mari personalități – Cioran, Celibidache, Ionesco, Richard Eyre, Costa –Gavras. Nimic nu e ignorat, problemele familiale, filmografia (conlucrarea cu actori precum Tom Cruise, Jeremy Irons, Alec Guinness etc.), teatrul de televiziune, aderențele politice (membru PNȚcd, monarhismul, ca opozant al puterii de esență comunistoidă) etc. Convorbirile prilejuiesc evocarea colegilor de breaslă (T. Caragiu, V. Rebengiuc, G. Constantin, Şt. Iordache, V. Ogăşanu, Ovidiu Iuliu Moldovan, M. Mihuț, V. Seciu, Gina Patrichi, Marin Moraru, I. Tomoroveanu, S. Popovici etc.), oferă istorioare, întâmplări varii, întemeiat pe informații din memoria arhivelor, cronici teatrale, interviuri, cărți semnate de Paul Ricoeur, T. Todorov, Matei Călinescu, Sanda Stolojan, Gelu Ionescu, Eugen Negrici până la V. Tismăneanu sau A. Cioroianu etc. O formulă oarecum similară volumului dedicat lui Ion Caramitru are şi cartea despre o actriță cu o contribuție prețioasă pentru istoria modernă a teatrului românesc, o vedetă, o mare stea, Mariana Mihuț (*Cu şi despre Mariana Mihuț*, 2011). Criticul reconstituie cu acribie din dialoguri, interviuri, cărți de cronici traseul carierei de excepție a actriței, om-orchestră, perfect stăpână pe nuanțe, tonuri, semitonuri, capabilă de un joc de natură aproape religioasă, oferind o impresie de spiritualitate, cum o califică Andrei Şerban. M. Morariu recompune profilul briant al interpretei a cărei biografie s-a identificat cu teatrul, posesoare a calităților de mare tragediană, prezență copleşitoare, de o combustie fenomenală (critica, mari regizori au acoperit-o cu cascade de elogii). Cartea degajă cu pregnanță consecvența unui crez artistic, lecția de modestie, discreție, luciditate, rigoare şi realism în maniera M. Mihuț de a se autoaprecia, străină de nar-

cisism, autoamăgire. Cititorul are şansa de a cunoaşte faţa nevăzută a lucrurilor, mecanismul „facerii" unor spectacole, munca sub bagheta regizorală a lui Lucian Pintilie (principala şcoala de teatru de care a beneficiat), Liviu Ciulei, Andrei Şerban, Cătălina Buzoianu, Yuriy Kordonskiy. Actriţa a conlucrat şi cu Mihai Dimiu, Sanda Manu (în *Luna dezmoşteniţilor*), Moni Ghelerter (în *Pygmalion*), Ioan Taub (în *Micii burghezi*), Valeriu Moisescu, Mihai Măniuţiu, Felix Alexa (în *Vizita bătrânei doamne*, dar şi în *Moartea unui comis voiajor*), Silviu Purcărete (în Goldoni, *Teatrul comic*), prezenţi la Milano la bicentenarul Goldoni, Sanaev (în spectacolul complex *Îngropaţi-mă pe după plintă*) etc. Interpretă cu un palmares impresionant, a acoperit partituri din Shakespeare (*Furtuna*, *Lear*), Cehov (*Unchiul Vanea*), E. O ` Neill, Blaga, Caragiale, Gogol, Brecht, Shaw, Gorki, Dürrenmatt, Miller, Camus, D. R .Popescu etc., inclusiv în televiziune, teatru radiofonic, film (în *Ciuta* - Victor Ioan Popa, regia Geo Saizescu), *Pădurea spânzuraţilor* (regia lui L. Ciulei), *De ce trag clopotele, Mitică ?*, regia lui L. Pintilie, film arestat, supus prohibiţiei ideologice. Cartea dă seama despre spectacole - eveniment: *Meşterul Manole* (regia Dinu Cernescu), *Revizorul* (regia Lucian Pintilie) - reprezentaţie cenzurată, *Lear* (regia Andrei Şerban), restituie profilul unei mari instituţii de profil precum Teatrul „Lucia Sturdza-Bulandra", ne oferă în fapt o panoramă a istoriei teatrului românesc în ansamblu. Dialogul dintre critic şi actriţă „scrie" şi alte personalităţi glorioase ale scenei - Emil Botta, Clody Bertola, Toma Caragiu, Fory Etterle, Silviu Stănculescu, Victor Rebengiuc, parte a „monstrului sacru bicefal Victor Rebengiuc - Mariana Mihuţ", Gina Patrichi, Valeria Seciu, Ştefan Bănică, George Constantin etc. De altfel, sistem de vase comunicante, fluxul documentar-informativ, comentariile din volumele - biografii artistice ale lui Mircea Morariu despre Ion Caramitru, Gina Patrichi, Mariana Mihuţ comunică, îşi răspund, pe linia unor subtile, elocvente corespondenţe, augmentând fericit perspectiva despre o artă efemeră, înnobilată însă scriptural prin cărţile pe care i le-a dedicat, egale cu conservarea memoriei teatrului (*scripta manent*, preceptul antic îşi reconfirmă mereu forţa). Scrise *con amore* cărţile despre Gina Patrichi, Ion Caramitru şi Mariana Mihuţ sunt omagii autentice, investigaţii nuanţate, volume despre teatrul românesc în ansamblu, pe cale de consecinţă despre istoria ţării prin apel la textele de specialitate, concomitent sagace critică a criticii teatrale (întreaga elită a teatrologiei, cronicii de teatru trece prin pagini - George Banu,Valentin Silvestru, Ileana Berlogea, N. Carandino, Mircea Ghiţulescu, Mira Iosif, Cristina Modreanu, Radu Popescu, Marian Popescu, Florica Ichim, Alice Georgescu, Marina Constantinescu, Dumitru Chirilă, Miruna Runcan, Victor Parhon, Ion Cocora, Ileana Popovici, Constantin Pa-

raschivescu etc.). Cronicar dramatic *par excellence*, dar şi remarcabil analist, Morariu oferă explorări percutante, comentator al situaţiei politice (unul din cei mai profunzi şi harnici comentatori ai cărţilor unor istorici, politologi, filosofi, al exegezelor dedicate stalinismului românesc: V. Tismăneanu, prof. englez Dennis Deletant, L. Boia, Adrian Cioroianu, al acelora despre cele două totalitarisme ale veacului XX - nazismul şi comunismul - Stéphane Courtois, coordonatorul *Cărţii negre a comunismului*, dar şi al unor volume memorialistice, mereu avizat şi judecând din perspectiva democraţiei). Rubrica sa *Explorări* din revista *Familia* oferă analize de cărţi politice, literare, majoritatea din/despre bogata bibliotecă antitotalitaristă - atitudinea sa e net anticomunistă. Cronicarul dramatic nu se dezminte, el percepe realitatea politică prin prisma teatralităţii: partidul comunist, iniţial personaj secund, cu rol episodic în dramaturgia vieţii politice româneşti, va dobândi ulterior un rol principal. Totalitarismul a fost „o punere în scenă gigantică", cu o sintagmă a romancierului Vasili Grossman, iar lumea întreagă devine un teatru (în Parlamentul României se joacă o piesă proastă etc.). Mircea Morariu este incontestabil unul din cei mai severi critici de teatru din ţară, posesor al unui condei acid, gust infailibil, locuit stilistic de un autentic demon polemic. Cronicarul nu agreează ambiguitatea limbajului metaforic, îşi exprimă tranşant opiniile, chiar dacă-şi atrage inimiciţii, nu-şi ascunde dezamăgirile, deploră eşecurile, reprezentările de serviciu, neantizează inadecvarea, improvizaţia, rutina, pericolul manierizării, superficialitatea. Criticul trece constant proba discernământului, obiectivităţii, face dovada onestităţii profesionale, abordează spectacolul de teatru ca fapt de cultură, nu suferă de patriotism local (e ilustrativă prezentarea stagiunilor teatrale orădene dintre 1985-2001 în monografia *Teatrul românesc la Oradea*). Cel mai prolific cronicar dramatic al ţării (scrie şi cîte cinci cronici în acelaşi număr din *Familia*, dar publică şi în revistele de profil), reputat pentru exigenţa sa profesională („profesionist al obiecţiei", se autodefineşte odată), Mircea Morariu este un critic temut, preţuit. El crede în teatru, iubeşte teatrul, i s-a dedicat efectiv, implicat in intimitatea spectacolului, râvnind şi reuşind să fie un cititor-artist prob, apreciat ca atare de mişcarea teatrală naţională pentru discursul său critic individualizat, invitat pentru colaborări şi dincolo de fruntarii.

Opera:

Sur l'effet de spectacle, 2002; *L'effet de spectacle de Diderot à Ionesco*, 2003; *Le discours littéraire dans la France du XVII-e siècle*, 2003; *Signe visual chez Mallarmé*, 2005; *Le théâtre française au XVII-e siècle*, 2005; *Mihai Măniuţiu - ipostaze esenţiale*, Cluj- Napoca, Casa

Cărții de Ştiință, 2008; *Carte cu Gina Patrichi*, Bucureşti, Fundația Culturală "Camil Petrescu". Revista "Teatrul azi" (supliment), 2008; ed. a II-a, 2009; *Teatrul şi cărțile lui*, Editura Universității din Oradea, 2009; *Cu Ion Caramitru de la Hamlet la Hamlet şi mai departe*, 2009; *2009 - Un an teatral aşa cum l-am văzut*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2010; *Spectator cu bilet de favoare. 2010 - Un an teatral aşa cum l-am văzut*, Editura Universității din Oradea, 2011; *Cu şi despre Mariana Mihuț*, Fundația Culturală Camil Petrescu, Bucureşti, 2011; *Geografii teatrale. 2011 Un an teatral aşa cum l-am văzut*, Ed. Universității din Oradea/Ed. Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 2012; *Teatru şi hărți*, Ed. Universității din Oradea, 2013 .

În volume colective: *Teatrul românesc la Oradea*, Biblioteca Revistei Familia, 2001; Simona Chițan, Mihaela Michailov, *Victor Rebengiuc. Omul şi actorul*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008; *Teatrul de artă, o tradiție modernă*, 2010; *Das rumänische Theater nach 1989*, Frank &Timme, Verlag für wissenchaftiche Literatur, 2011; *Aproape de scenă*, *George Banu. Eseuri şi mărturii*, Iulian Boldea, Ştefana Pop-Curşeu (coordonatori), Ed. Curtea Veche, 2013.

Ediții îngrijite: Dumitru Chirilă, *Teatru- fragmente dintr-o istorie trăită*, Ediție îngrijită şi Cuvânt înainte de Mircea Morariu, Biblioteca Revistei Familia, 2005

Referințe critice:

Mihaela Mârțu, în Convorbiri literare, martie 2003; Mihaela Mârțu, în Cronica, aprilie 2004; Oltița Cântec, în Cronica, martie 2004; Sanda Tivadar, în Familia, aprilie, 2004; Doina Papp (Radio România, mai 2004, Luceafărul de dimineață, mai 2010, Radio România Cultural, iulie 2010); Florin Ardelean, *Dogmă şi opinie. Istoria presei orădene, 1998-1995*, Ed. Univ. din Oradea, 2007; Ştefan Oprea, (în Dacia literară, 2008; în Convorbiri literare, mai 2009; în Teatrul azi, nr.7-8-9, 2009; în Teatrul azi, nr.11-12, 2010); Adrian Cioroianu, în Dilematica, nr.12, 2009; Ovidiu Pecican în Tribuna, nr.179, 2010; Carmen Mihalache, (în Ateneu, nr.7-8, 2008, nr.7-8, 2009); Dan Boicea, în Adevărul literar şi artistic, 4 august, 2010; Dan C. Mihăilescu, Omul care aduce cartea, PROTV, mai, iunie 2010.

(din volumul colectiv
Istoria literaturii române din Bihor,
în pregătire)

Lecturi după lecturi

Mircea Popa

Cartea de uraniu a lui Paşcu Balaci

Paşcu Balaci

Dupa ce a testat gustul publicului pentru o romantică şi insolită poveste de dragoste dintre soldatul sovietic de la Ştei şi iubita sa moscovită (*Scrisorile secrete ale tovarăşului Ivan din Ştei către iubita sa din Moscova*, Editura Biblioteca Revistei Familia, 2013) poetul Paşcu Balaci descoperă valenţele nebănuite pe care un fapt cu caracter militar-economic – cum a fost exploatarea miniera de la Ştei - Bihor – le poate proiecta ca realitate simbolică şi ficţională în paginile unei cărţi mai ample în care emblematica metalului cu resurse distructive le-a putut crea într-un spaţiu românesc al Edenului primordial, cum a fost valea etnografica şi folclorică a Beiuşului.

Cartea concepută de el la modul savant - cărturăresc este o *utopie neagră*, un fel de coborâre în infern pe urmele lui Bacovia, cel care a acreditat pentru întâia oară în lume valoarea estetica a unui metal – plumbul – construind în jurul lui un ţesut fabulatoriu cu valenţe filosofico-poetice cu mari resurse existenţiale. Imaginaţia vastă şi nepotolită a lui Paşcu Balaci se fixează cu maximum de concreteţe în acest spaţiu halucinatoriu, combinaţie subtilă de *gulag sovietic*, de *lagăr de concentrare* şi *epopee minerească*, dar şi de *aspiraţie spre reîmprospătare materiala* a omului simplu din zona Beiuşului, dornic de a-şi vedea consolidată starea economică a familiei.

Schema mobilă a poemului beneficiază de câţiva stâlpi de susţinere evidenţi, prin care materia poetic–proiectivă este reconfirmată în plan poetico-jurnalistic de strategiile de lectură ale poetului, pus să expliciteze fenomenul prin intervenţii prozastice de oarecare regularitate şi simetrie în economia cărţii. Acestea sunt: *Spre zarişţea de lumină, Falsa blândeţe a Munţilor Apuseni, Un El Dorado al Europei Centrale şi de sud- est, Cel puţin de trei ori... A patra oară ...va fi Gold Corporation din Canada?, Zăcământul de aer,* şi au rolul de a susţine, prin informaţiile aduse, spectrul negru al lumii de infern proiectate de poet. Pentru el, *Cartea de uraniu* este şi un *Manual special pentru intrarea în şut,* dar şi istoria unei exploatări (ca odinioară *Arhanghelii* lui Ion Agarbiceanu) şi a unui fenomen social cu repercursiuni europene, dar

şi mondiale care a schimbat la un moment dat echilibrul nuclear al planetei, intervenind în jocul mortal de înarmare al celor două mari puteri: Statele Unite şi Rusia. Începutul ni-l relatează chiar poetul în prima sa intervenţie explicativă :

„Cert e că în toamna anului 1952, sovieticii vin în satul Ştei, pe care-l vor preschimba în scurt timp în oraşul cu străzi largi şi drepte de astăzi din care se evidenţiază bulevardul Lenin cu toate imobilele impozante din centru. În 1 ianuarie 1952, deja se înfiinţase societatea mixtă sovieto–română (Sovromkwarţit) şi, din anul următor, începe o exploatare fără precedent în istoria României", ca, până la părăsirea exploatării în anul 1960, ei ar fi cărat de la noi 24.000 tone de uraniu în valoare de 1.680.000.000 dolari sau, aşa după cum scriu documentele de partid, 17.288 tone uraniu metal, valorand 3,82 miliarde lei, ceea ce reprezinta o rezervă energetic de 100 de ani pentru 1000 de ani producţie energetică la nivelul anului 1964.

A face din această adevarată catastrofă ecologică, socială şi economică *centrul* unei cărţi de natură poetică, ţine de sistemul imaginativ extrem de viu şi mobil al lui Paşcu Balaci care a dovedit că şi în alte situaţii (călătorii estice şi vestice) e în stare să convertească faptul diurn şi evenimenţial rutiniant în prestaţie poetică proaspătă şi exuberantă.

Cartea de uraniu a lui Paşcu Balaci e o carte a tristeţii şi apocalipsei imaginarului uman din zona Beiuşului, prins în plasa acestei ecuaţii fără ieşire: a-ţi dărui sănătatea pentru bani, a-ţi ruina viitorul şi sistemul imunitar. Puterea distrugătoare a metalului care mai poartă şi numele de *aurul greu* vine din puterea nebănuită a combinaţiilor sale structurale, putând oferi omului, fie prosperitate, fie moarte, după cum aflăm din versurile poetului: „E iad şi rai deopotrivă-n piatră,/ Distrugere, dar şi putere blândă,/Trăgaci al generalilor ce latră" (*Uraniu - aur nou*). Interesant e faptul că poetul ştie totul despre acest metal, atât din punct de vedere chimic, cât şi ca istoric al cercetării lui şi elemente ale acestui drum istoric (cu referiri la savanţii Kurceatov, Kapiţa şi Zaharov, adică la cei care au contribuit la făurirea bombei atomice sovietice şi la experimentarea ei, dar şi la cercetătorii anteriori), intră ca elemente compoziţionale în poezie. Ba, mai mult, el deschide periplul poetic al cărţii sale, cu o plasare mitologică a fenomenului, sub forma simbolului mărului de aur din Edenul adamic, când Eva a depăşit starea de întreţinută biblică prin muşcătura mărului cunoaşterii al cărui cotor ar fi ajuns în muntele Băiţei, transformat într-un ciorchine mirific: „În România, locul cel mai straniu / Îl întâlnim sub muntele Băiţei:/ În calde grote, ca sub vrejul viţei,/ Se-ntind ciorchini de *aur şi uraniu*". Atâta doar ca această bogăţie ascunde un adevărat *miraj letal*, pe care oamenii, plantele şi animalele îl vor resimţi multă vreme: „În raniţi - dinamita concentrată :/ Când rusul dă-n Băiţa c-un toiag, / Din milenar uranic sarcofag /Ţâşneşte apa morţii –ntunecată. /Şi intră-n mină şerbii ce-au schimbat /Brădia de secară-nmiresmată, / Mălaiul cu bobuţul bulbucat,/ Pe-o leafă mare, dar cu boli umflată,/ De nici nu le mai este sătul sat,/De când Generalissimul li-e tată... (*Novîi Berlin*).

Paşcu Balaci are capacitatea de a crea stări dramatice din asocieri para-

doxale, situații istorice, de a face raportări necesare la istorie și catastrofe umane care nu și-au găsit încă rezolvare. Marii conducători și luptători pentru pace de la Kremlin, tătucul Stalin și Nichita Hrușciov rămân simple unelte ale diavolului, mesageri ai răului universal, de care depind soarta lumii și viitorul omenirii. Latura antirăzboinică, antidemocratică, antiumanitară a domniei sovietice comuniste în Est își găsește în poetul bihorean un aspru denunțător și acuzator, latura polemică, pamfletară și acuzatoare a acestei poezii, fiind principala ei calitate. Apoi, putem afirma cu toată certitudinea că o altă dimensiune a acestei poezii stă în aspectul ei reprobator la adresa crimelor contra umanității, la dezvăluirile aduse pe linia denunțării metodelor staliniste din „pușcăriile comuniste", din așa zisele „lagăre ale morții", de zone calamitate și contaminate nuclear, chiar dacă ele sunt drapate cu iscusință sub alte denumiri oficiale. Aceste „abatoare umane", „sanatorii ale morții" constituie o lume ascunsă și bine camuflată despre care s-a vorbit foarte puțin până acum, dar pe care poezia lui Pașcu Balaci o repune pe tapet, o aduce în cea mai necesară și strictă actualitate.

Poezia lui Pașcu Balaci poate fi judecată și printr-o grilă de lectură cu substrat mult mai profund, prin care respiră trimiteri la orizontul bachelardian și durandian al semnificației și al simbolurilor malefice purificatoare. În timp ce Bacovia apelează la plumbul uranian ca la un simbol al tristeților, morții și cufundării în neant, Pașcu Balaci instituie aici o întreagă rețea de semne ale crepusculului, amenințării și finitudinii lumii, cu trimiteri la metalul monstruos, purtător de moarte și distrugere a vieții, imagini deșertice de apocalipsă, boală, secetă, uscăciune, plâns universal, peste care plutește aripa sinistră și purtătoare de semne a corbului lui Alan Edgar Poe, sau „pasărea cu clonț de rubin " a lui Labiș și Blaga: „Cloceşte într-un cuib de minereuri/ Pasărea neagră, oarbă, insipidă:În galerii, mormane de deșeuri/ Se-nalță-n românească piramidă:/ un faraon din Est, prin defileuri,/ Luat-a pradă multă și morbidă ...."(*Descompunere).*

Cartea sa se constituie astfel ca un cenotaf pentru vieți dispărute, ca un monument funerar celor morți, a numeroaselor victime ale exploatării de aici. Nu cunosc istorici sau geologi care s-au aplecat asupra fenomenului cu atâta dăruire, competență și strălucire lirică precum Pașcu Balaci. Forma repetitivă a unor catrene, a unor sintagme și conexiuni istorice e prea lungă pentru a fi epuizată aici, dar forța expresivă și metaforică încorporată e vizibilă. Aș cita în acest sens poemul intitulat *Așezări cu mineri,* care trăiește prin capacitatea ei excepțională de aglutinare toponimică, sugerând ideea de continuum și veșnicie arhaică, înfruntând efemerul și accidentalul.

Așezată sub semnul miraculosului metalifer, poezia lui Pașcu Balaci dobândește alura unei noi geneze a bucuriei omului de a învinge natura și stihiile ei, preamărind omul și puterea lui de renaștere

Lecturi după lecturi

Lucian Scurtu

Exerciții de înseninare

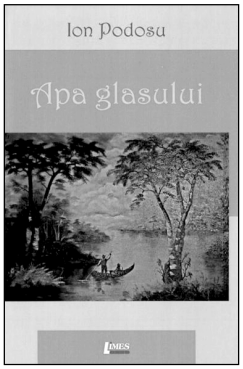

Ion Podosu
Apa glasului,
Editura Limes, 2011

Clujeanul Ion Podosu este un poet cunoscut, autor al mai multor cărți de poezie, dar și de critică literară: *„Universul prozei lui Vasile Voiculescu* (2007) și *„Ion Vinea – un melancolic al avangardei românești* (2010).

Târziu mi-a parvenit volumul de poeme *„Apa glasului"*, cu o amplă și generoasă prefață a lui Radu Sergiu Ruba, din care aflăm că poetul și-a pierdut vederea în preajma vârstei de șapte ani, că a urmat cursurile Facultății de Filologie (secția română-spaniolă) a Universității din Cluj și că *„lua parte cu frenezie la mișcarea echinoxistă, în plin avânt, remarcându-se la cenaclul revistei, în care își va face debutul publicistic și poetic (1977)"*.

Poetul este un rătăcitor *„în jos, pe Lethe"*, după cum singur recunoaște, dar și un suav visător în căutarea unui topos hiperboreean al împăcării de sine, lăsându-se sedus cu bună știință de limita evanescentă care separă viața de moarte, dezamăgit de neputința insignifiantului muritor în fața finitudinii: *„În jos, pe Lethe, sunt mulți naufragiați./ În agonia undei îmi văd corabia/ plutind/ și mateloți făcându-mi semne de pe punte./ Se schimbă-n lume timpul./ Și noi meniri răsar./ Până și Caron, de pe un mal pe altul,/ își poartă luntrea,/ pornit în căutarea mea pe valuri"*.

Maniheismul existențial este conștient asumat, aureolat fiind de o reflexivitate blândă, calmă, într-o gestică senină (*„un cântec străbate,/ în toate lucrurile,/ ce ne înconjoară"*), nesupusă unor imperative care i-ar eluda semnificația. Calmul bunului simț și freneziile înduioșătoare stau alături în poezia lui Ion Podosu, un duios incurabil, bulversat, dar și stimulat, de mulțimea interogațiilor al căror răspuns este fără echivoc: *panta rhei*.

Poetul pare un *Argus* al lumii și nelumii din jurul său, atent la evoluția și involuția microuniversului său uman și spiritual, sesizându-i lucid, dar și, uneori, acid, plenitudinea malformațiilor, amintind parcă de superbul vers al concitadinei sale, Marta Petreu: *„Mintea mea vede prin lucruri și produce ima-*

gini”. Simbol recurent, apa devine în viziunea poetului substitutul vocii lirice, în suave *„exerciții de înseninare”*, sau *„de aducere-aminte”*, sau *„de uitare totală”*, cum le numește într-un text numit *„Exerciții”*: *„Exerciții de înseninare/ sau poate de-nfrigurare/ se va numi ultimul tău poem./ Exerciții de-aducere-aminte/ sau de uitare totală,/ se va numi ultimul meu poem./ Și așa,/ într-o mie și una de exerciții,/ numai păsările/ vor rămâne constante/ în zborul lor peste tropice/ și înapoi”*.Poetul pare a fi altădată un Don Quijote postmodern, mereu în căutarea unei utopii care să-i atenueze neliniștile și să-i tempereze angoasele, însoțit de propria-i umbră și învăluit de propriile-i himere, în dialogul său imaginar pe malurile Styxului cu un luntraș dispus a-i satisface ultima dorință care, transpusă în poezie, are o rezonanță cu totul aparte: *„Atunci Styxul cel galben/ curge mai leneș ca oricând,/ iar eu îi strig lui Charon/ de pe maluri: „Împinge mai la vale/ luntrea umbrei mele/ și-n râu, către vărsare,/ aruncă strălucirea-i!”*.

Adrian Gagiu

Cum îşi auzea Beethoven simfoniile

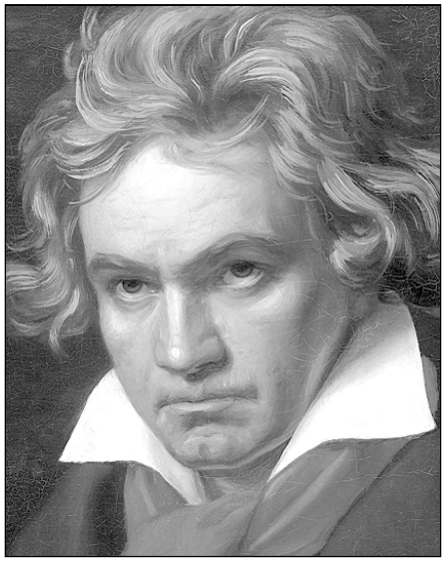

Noi nu auzim simfoniile lui Beethoven aşa cum le auzea el, şi asta nu numai fiindcă avem auzul neafectat, ci şi pentru că mediul pentru care le-a conceput era mult diferit de mediul de concert de azi. Recenzia lui John Spitzer („*Beethoven's Acoustics*"/ „Acustica lui Beethoven", în *Beethoven Forum*, vol. 12, nr. 2, din 2005) la excepţionalul volum al lui Stefan Weinzierl „*Beethovens Konzerträume: Raumakustik und symphonische Aufführungspraxis auf der Schwelle zum modernem Konzertwesen*" („Sălile de concert ale lui Beethoven: acustică spaţială şi practică interpretativă simfonică pe pragul către viaţa concertistică modernă"), Frankfurt 2002, furnizează date concrete extrem de utile în acest sens. Sala de concert fiind cutia de rezonanţă a orchestrei şi contribuind decisiv la rezultanta sonoră a interpretării, comportarea şi caracteristice ei sunt de maximă importanţă pentru orice muzică.

Înainte de a le trece în revistă şi de a le comenta, cu speranţa de a le face accesibile şi pentru eventualii interpreţi români care ar putea ţine cont de ele vreodată pentru a reda mai fidel concepţia compozitorului (după unii, cel mai mare simfonist al lumii), să amintim în treacăt că Beethoven nu a surzit complet şi peste noapte, ci acuitatea auditivă i-a scăzut treptat începând de pe la 25-26 de ani, ajungând la zero abia pe la 48-50 de ani (cu câteva foarte rare momente ulterioare în care mai percepea câte un sunet foarte strident), fenomen însoţit de un *tinnitus* supărător (sau sursă pentru sonorităţi neobişnuite în compoziţiile lui, cum au speculat unii comentatori moderni). Primele afectate au fost frecvenţele acute, ceea ce i-a făcut pe unii să coreleze acest fapt cu tendinţa lui către sonorităţi „întunecate" în unele lucrări sau către distanţa enormă între re-

gistre în ultima perioadă creatoare. El a continuat să-şi dirijeze lucrările şi să apară ca pianist până pe la vârsta de 43-45 de ani (de obicei cu rezultate contradictorii, iar concertul cu Simfonia a IX-a, când el avea 53 de ani şi a făcut mai mult act de prezenţă, a fost practic dirijat de altcineva). Faptul că înainte de începutul bolii a avut un auz extrem de fin şi că imaginaţia sonoră fenomenală nu l-a părăsit niciodată, coroborat cu activitatea lui concertistică timp de încă vreo 20 de ani de la debutul simptomelor ne îndreptăţeşte să luăm în serios condiţiile în care s-a desfăşurat practica lui interpretativă.

Stefan Weinzierl a studiat documentele primare referitoare la 244 de interpretări a 35 de lucrări şi caracteristicile acustice ale celor 14 săli vieneze în care Beethoven şi-a dirijat lucrările orchestrale sau în care acestea au fost interpretate în timpul vieţii lui, precum şi, pentru comparaţie, săli moderne faimoase, ce datează din secolele XIX-XX şi în care se cântă în prezent în maniera modernă. În unele cazuri, vechile săli au fost distruse sau remodelate, dar cercetarea s-a ghidat după dimensiuni, descrieri contemporane, materialele de construcţie cunoscute şi analogii cu săli similare. Măsurătorile au fost procesate cu un soft (EASE, *Electro-Acoustic Simulator for Engineers*) utilizat de inginerii de sunet pentru a estima proprietăţile acustice ale sălilor pe care le pregătesc pentru concerte. Pe scurt, concluzia acestor cercetări e că sălile lui Beethoven sunt mai mici şi mai „zgomotoase" decât cele moderne: fiind mai mici, sunetul are un impact imediat mult mai mare asupra ascultătorului, fiind întărit şi de sunetele reflectate de suprafeţele netede, gen ipsos şi sticlă, iar publicul ocupa o suprafaţă mai mică decât în cazul sălilor moderne. De altfel, şi Berlioz a consemnat de mult că într-o sală mai mică muzica are un impact sonor incomparabil mai mare asupra ascultătorului şi când e cântată de un ansamblu mai mic, chiar şi faţă de un ansamblu mai mare care cântă într-o sală mai mare, dar în care sunetele se împrăştie şi se diluează.

În plus, cercetătorul a demonstrat că sălile lui Beethoven difereau şi în privinţa altor parametri acustici, cum ar fi proporţia frecvenţelor grave, ceea ce sugerează că ascultătorii de atunci au avut o experienţă destul de diferită la audierea compoziţiilor orchestrale ale lui Beethoven. Sălile de azi sunt amenajate de obicei astfel încât proporţia timbrală a orchestrei să fie de obicei cam la fel indiferent dacă sala e plină sau goală, dar în sălile lui Beethoven publicul, prin suprafeţele poroase ale hainelor, absorbea mai mult frecvenţele acute, astfel că în rezultanta sonoră se auzeau mai proeminent frecvenţele grave comparativ cu ce se aude în sălile „egalitariste" şi „aseptice" de azi. Pentru a preîntâmpina obiecţii post-moderne cum că sălile lui erau folosite empiric, neexistând ingineria de sunet de azi, e de re-

marcat că el s-a pronunţat asupra Aulei Mari a Universităţii din Viena (una dintre sălile de epocă studiate de Weinzierl, în care Beethoven a dirijat premiera absolută a Simfoniei a VII-a), spunând că e „cea mai avantajoasă" pentru acea muzică. Mai mult, proporţia sunetelor reflectate de pereţi şi ajungând astfel la ascultător din lateral era mai mare în sălile lui Beethoven, dând mai mult impresia că orchestra „umple sala" decât în cazul sălilor moderne.

Timpul de reverberaţie şi claritatea acoperă o gamă mult mai largă de valori în sălile lui, fiind deci mai puţin relevante pentru o comparaţie cu aceiaşi parametri ai sălilor de azi. Dar aici pot interveni alţi factori, mai ales proporţiile diferite ale compartimentelor orchestrei faţă de cele din prezent, precum şi modul diferit de articulare a frazelor muzicale şi de emisie a sunetului, documentat de nenumărate tratate interpretative şi recenzii din epocă. Astfel, aserţiunile unora că simfoniile lui Beethoven şi Schumann sună uneori neclar sau că unele elemente tematice nu se aud la suflători fiindcă Beethoven a uitat să orchestreze clar, fiind surd, iar Schumann nici nu ştia, fiind pianist, îşi dovedesc stupiditatea încă o dată (pasajele respective sună foarte clar în interpretările orchestrelor care cunosc şi aplică stilul şi practicile epocii: *Orchestre Révolutionnaire et Romantique*, *Anima Eterna*, *Hanover Band*, *Orchestre des Champs-Élysées* şi altele).

În concluzie, cercetarea lui Weinzierl demonstrează că sălile pentru care Beethoven şi-a conceput lucrările cu orchestră (simfonii, concerte, uverturi, cantate) sunau mai tare şi cu basul mai pronunţat, iar muzica îl învăluia mai mult şi mai de aproape pe auditor. Evident, Beethoven nu şi-a conceput muzica *in abstracto*, ci ca să fie cântată, şi în multe privinţe era mult mai pragmatic decât imaginea lui mitizată de romanţioşi necunoscători. Alţi cercetători, citaţi în studiul respectiv, demonstrează la rândul lor că şi sălile din Londra, Paris şi Berlin în care s-au cântat lucrări orchestrale de Beethoven pe vremea lui aveau caracteristici acustice similare. Studiul lui Weinzierl asupra acusticii sălilor de concert din clasicism nu e singular, dar e mult mai documentat şi modelat matematic. În lumina concluziilor sale, reacţiile consemnate ale unor ascultători din epocă şi mai ales ale romanticilor care avuseseră timp să se familiarizeze cu aceste compoziţii nu ni se mai par atât de exagerate când vorbesc de impresii similare cu cele generate de fenomene ale naturii, de tunete, cascade, lumini orbitoare etc. Contrastele bruşte, accentele, vigoarea neobişnuită, violenţa şi entuziasmul nebun ale acestei muzici frapează şi azi când e ascultată în interpretări corecte stilistic (nu pot să uit cât de nouă şi şocantă mi s-a părut arhi-cântata Simfonie a V-a când am auzit-o prima dată în interpretarea Orchestrei

Secolului al XVIII-lea, *Orkest van de Achttiende Eeuw,* dirijată de regretatul Frans Brüggen). În marile săli de concerte de azi, muzica lui Beethoven are inevitabil mai puțină forță și mai puțină „prezență" decât în sălile și cu orchestrele cu care el era obișnuit și pentru care a conceput-o. Chiar dacă instrumentele moderne produc un volum sonor mai mare decât cele din clasicism, efectul acesta e anulat de acustica sălilor moderne dacă orchestra nu e mărită până la 1000 de membri, cum estimează Weinzierl, ceea ce ar fi absurd și nepractic și, în plus, timbrul și acuratețea unor astfel de grupe enorme de instrumente s-ar modifica într-un mod nu foarte artistic.

Există și săli contemporane cu caracteristici acustice similare celor beethoveniene (alte săli din epocă, teatre mici, săli pentru recitaluri camerale), dar ele au capacități de cel mult 1000 de locuri, ceea ce le face destul de nerentabile pentru stagiuni de concerte cu orchestre puternice. Soluția cea mai simplă la nivel individual, propusă de Spitzer, rămân înregistrările cu orchestre ce cântă conform stilului: un sistem audio bun, căști sau monitoare bune, volumul mai ridicat, proporția basilor se poate crește cu un buton, iar programe ce simulează răspunsul acustic al multor săli reale sau imaginare sunt în prezent la dispoziția oricărui „audiofil". Sau subvenționarea unei orchestre bune și fidele stilului, într-o sală de proporții adecvate (cultura bună a necesitat întotdeauna bani, nu i-a produs ca în cazul fabricilor de pseudo-cultură, iar câștigul pe care îl aduce e pe alt plan).

Încă o dată, nu e vorba de istoricism „de amorul artei", ci de fidelitate față de concepția autorului (să mai remarcăm în treacăt că în țările mai civilizate muzicologia și istoria muzicii sunt științe, nu păreri, iar interpreții serioși țin cont de ele, fiind în slujba adevărului artistic, nu a propriei originalități cu orice preț, așa-zis post-modernă și „după ureche"). Mulți dintre noi au încă așteptări auditive deformate de deceniile de interpretări orchestrale edulcorate, nivelate, greoaie, înfundate, în care sunetul siropos (cu vibrato generalizat și prea amplu) al prea multor corzi acoperă totul, ca în muzica filmelor americane din anii 1930-1940. Beethoven nu s-a format așa, evident, ci chiar contrar acestor tendințe, *sound*-ul lui semăna prin analogie mai degrabă cu cel al concertelor de *heavy metal* decât cu al lui Karajan, dar dacă-l cântăm și noi cum voia el și cum îl cântă interpreții cu adevărat fideli și serioși s-ar putea să nu prea mai putem dormita la repetiții și concerte. Vorba lui Furtwängler, când a fost acuzat că dirijează mereu aceleași lucrări, mai ales de Beethoven (deși marele dirijor încă nici nu apucase curentul de autenticitate stilistică în interpretare): „Pentru mine nu sunt mereu aceleași lucrări".

Caiete Silvane

De la apariția primului număr al noii serii a *Caietelor Silvane*, în februarie 2005, au trecut fix 10 ani. Momentul aniversar e marcat în numărul 121, din februarie 2015, al revistei conduse de Daniel Săuca și Viorel Mureșan. Editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, cu sprijinul generos al Consiliului Județean Sălaj și al Primăriei și a Consiliului Local al Municipiului Zalău, revista a reușit de-a lungul acestor ani să se impună ca o publicație valoroasă, promovând atât valori locale, cât și naționale. Revista *Familia* salută cu acest prilej primul deceniu de activitate al colegilor sălăjeni, cu urări de viață lungă, cu personalități de prim rang în rândul colaboratorilor săi!

ORIZONT

În zadar am căutat în numărul pe luna ianuarie al revistei *Orizont* vreun articol dedicat poetului nostru nepereche, stârniți de frumoasa fotografie de pe copertă și de titlul *Mihai Eminescu – 165 de ani de la naștere*. Revista se limitează să marcheze aniversarea doar simbolic – să nu cumva să i se reproșeze omisiunea. De ce ne simțim obligați, în fiecare an, să-l omagiem pe poet, indiferent dacă avem sau nu ceva de spus, e o întrebare care ne depășește. Altfel, găsim destule lucruri interesante de citit în acest număr al *Orizontului*, chiar dacă, pe alocuri, unele neglijențe redacționale ne-au făcut să ridicăm sprâncenele a mirare. (Cu foarte puține excepții, revistele noastre literare sunt pline de literați cu capul în nori, care n-au habar de cum trebuie redactată o revistă; nemaivorbind că, deși lucrează în presă – literară, ce-i drept, dar tot presă, n-au nici cele mai elementare noțiuni de jurnalism.) Astfel, interviul cu Paul Bailey, de-altfel interesant și bine realizat, e trântit în pagină fără să ni se spună cu ce ocazie a fost realizat – cu toate că un șapou introductiv, cu câteva cuvinte despre cel intervievat, ar fi fost mai mult decât nimerit. Putem doar presupune că prilejul pentru realizarea interviului a fost cea de-a III-a ediție a Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara, care a avut loc în octombrie și de la care, de-altfel, ni se oferă și o poză. Am mai fi citit poate și ancheta revistei, realizată de Lucian Alexiu, dacă titlul acesteia, *Ce personaje (reale sau imaginare) v-ar stimula apetitul pamfletar?*, nu ne-ar fi indus cumva gândul că avem de-a face cu una dintre acele anchete realizate doar pentru că revista are o rubrică cu acest nume. Am mai remarcat în acest număr și o cronică a lui Mircea Mihăieș despre romanul lui Gabriel Chifu *Punct și de la capăt*. Citind-o, am avut impresia că autorul cărții e cel puțin vreun James Joyce român, astfel că nu ne putem stăpâni impulsul de a reproduce un citat revelator: „Identificăm, la o primă lectură, un procedeu de compoziție

narativă anti-proustian şi o confruntare implicită cu forţele generatoare ale memoriei. Într-adevăr, nu timpul (fie el şi pierdut) e esenţial, ci anularea lui. Nu vom ajunge în punctul zero al naraţiunii decât dacă l-am devorat, asemeni unor Cronos improvizaţi, adică după ce i-am suprimat capacitatea de a opaciza, de a dilua, de a distruge. Abia atunci vom putea ieşi la suprafaţă, împreună cu personajele, şi aproxima adevărul."

România literară

În numărul 7, Nicolae Manolescu consemnează momentul împlinirii a 160 de ani de la apariţia *României literare* a lui Vasile Alecsandri – cu care, de altfel, revista de faţă nu are nimic în comun, cum nu are nici cu ipostazele ei din perioada interbelică, în ciuda unor aşa-zise „constante" invocate de critic drept argument pentru a vorbi de „un spirit al *României literare* de la origini până în prezent". Articolul *România literară – 160* trece în revistă aceste ipostaze, constituindu-se într-o interesantă pagină de istorie a presei literare româneşti, Nicolae Manolescu referindu-se în cele din urmă şi la istoria contemporană a revistei pe care o conduce: „În ce ne priveşte pe Gabriel Chifu şi pe mine, am încercat să menţinem un nivel ridicat al textelor publicate, selectându-le cu spirit critic, fără a «închide» revista, din contra, publicând scriitori de toate vârstele şi, nu puţini, tineri sau foarte tineri, unii debutanţi, din toate colţurile ţării; am evitat derivele naţionaliste şi, în general, orice fel de derivă ideologică, promovând spiritul naţional în sensul de la Alecsandri, nu de la Cezar Petrescu, ca şi europenismul care îl obseda pe Al. Ivasiuc în plin delir izolaţionist ceauşist." O constatare cu uşor iz polemic, desigur, având în vedere recentele contestări venite din partea unor literaţi nemulţumiţi de acordarea premiului naţional „Mihai Eminescu" lui Gabriel Chifu. Din partea noastră, ce-ar mai rămâne de spus? Eventual că *România literară* este, fără niciun dubiu, cea mai bună revistă de gen din România - şi pentru a-i fi recunoscută această calitate nu are nevoie de adaosul unei false vechimi.

(Al. S.)

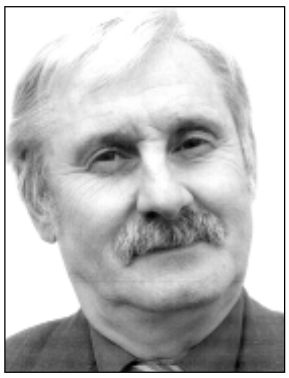

ANDREI ZANCA

Împărtăşiri neînchipuite

a început să plouă imediat
ce am intrat în România

nici nu m-am mirat, era de aşteptat
întotdeauna aşa mi-am început călătoria

printre arborii rari, odinioară
păduri, printre dealurile transilvane,
cum n-am mai văzut pe afară

o primă impresie, de milioane:
pretutindeni plăci de lemn scrise stângaci
cu „*de vânzare*”

iată, mi-am zis, poete, aici ai ce să faci
cu profit: te lansezi în imobiliare!

în Heilbronn, în Germania, unde locuiesc,
nu se mai fac vânzările aşa de secole întregi

acum nu că vreau să bârfesc,
tu, cititor, mă-nțelegi,

dar chiar aşa?
totul este de vânzare?!

până prin anii `90 nu se putea
vinde aproape nimic fără aprobare

de sus, de foarte sus,
acum totu-i cu susul în jos,
aşa că nici eu nu mi-am mai propus
să cumpăr nimic. Nu e frumos

să profiți de cei săraci ce vând

am mers deci până la Cluj şi m-am întors
liniştit în Germania, fluierând!

FAMILIA - VIAȚA ȘI OPERA (fragmente)

Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

Pest'a 15/27 Junitu 1865.

Esce in fie-care luna de trei ori adeca in 5. 15. si 25. dupa c. v. continendu doue cole.

Pretiulu pentru Austria
pe Jun.—Sept. . . . . 2 fl.
pe Jun.—Dec. . . . . 3 fl. 50 cr.

Pentru Romania
pe Jun.—Dec. una galbenu.

Nr. 2.

Cancelari'a redactiunei
Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.
unde sunt a se adresá manuscriptele si banii de prenumeratiune.
Epistolele nef'a-ncuse nu se primesen si ori-ce'le asemenea nu se publica.

I cursu anuale.

DIMITRIU BOLINTINIANU.

Este óre vre unu romanu inteligiute care sè nu cunósca acestu nume? Nu! Laureatulu nostru poetu e bardulu natiunei intregi, numele lui e cunoscutu in palatiuri chiar ca si in casulie, poesiile sale se canta in tóte partile locuite de romani.

Ce sê dicemu despre acestе poesii, dintre cari unele sunt traduse si in limbe straine, intre altele si in limb'a englezésca? — Ce e frumosu — dice d. R. Ionescu — nu se póte definiá. Adeverat'a poesia n'a avutu si nu va avé neci odata o definitiune drepta. Deschidia ori cine poesiile dlui Bolintinianu si va vedé aparendu-i, prin nori diafani, creatiunile cele mai ideali de virgini frumóse, de spirite rapitóre, de fantasme suridinde ce stergu lacrim'a unui infortunatu si indulcescu somnulu seu de flori ce-si innaltia profumulu pe aripele roate ale serii, de murmur'a voluptósa produsa de sarutatulu a doi amanti fericiti, si cáte alte creatiuni placute! E poetulu imaginatiunei, unei imaginatiuni usióre, pline de farmecu; care totdeauna ni suride si ne pórta numai prin flori pline de parfumu, prin vâi incantatóre, prin campii ceresci, unde totulu este placere si amoru...

Dimitriu Bolintiniianu.

Dar nu e scopulu nostru a comunicá de

asta data o analisa a poesielor dlui Bolintinianu; natiunea a apretiuitu de multu talentulu nemoritoriului seu poetu; deci facemu sê urmeze pe scurtu schitiele biografice primite prin bunetatea St. D. Redactoru alu diuariului „Reforma“.

Laureatulu nostru poetu e nascutu in Bolintinu, aprópe de Bucuresci, la 1826, dintr' o familia boierésca. Si a facutu studiiele in colegiulu natiunale din St. Sava si in urma a ocupatu oficiu la unu ministeriu.

Deosebite poesii respandite in publicu de jurnale, tragandu a supra-i atentiunea publica, D. Stefanu Golescu si alti boeri patrioti se reunira si se decisera a-i inlesní midilóce ca sê merga sê-si completeze studiile la Paris in 1847. Dar vócea patriei, lu-facù sê parasésca Parisulu; câ-ci evenimintele politice din anulu urmatoriu, lu-chiamara la Bucuresci, unde se aretà unulu din cei mai zelosi aperatori ai causei natiunali si redigià in tempu de mai multe luni „Popululu Suveranu“ — gazeta republicana. Enumeratu dupa restabilirea ordinei legate in firmanulu de proscriptiune, emigrà in Francia impreuna cu fratii Golescii, Roseti s. c. l. si trecù mai tardiu in Turcia. La 1855 principele Grigoriu Ghica i oferì o catedra de literatur'a romana la Iasi; dar Turcia refusà de alu lasá sê intre chiar in Moldova.

La 1852. se deschise o subscriptiune in Moldova spre a tipari o colectiune din opurile sale. Acésta publicatiune facuta sub ingrigirea poetului (cu tóta lips'a sa), prin ajutoriulu dlui Giorgiu Sionu, aparù sub titlulu „Cantece si plangeri“ dara vendute in putinu tempu, acésta carte a reaparutu la 1855, sub titlulu simplu de „Poesii“; câte-va fragmente s'a tradusu si s'a publicatu in limb'a engléza, in antologi'a romana (Roumain anthology, publicata la Hertford in 1856) A publicatu si unu numeru mare de articoli in „Romani'a Literaria“ redigeata de dlu V. Alesandri, — precum si unu romanu filosoficu — sociale intitulatu Manole. A publicatu asemenea la Parisu la 1854 prin ingrigirea amicului seu d. Voinescu o brosiura intitulata „Principatele romane“ precum si o biografia a boerilor sub titlulu Turcia, Austria si Moldo-Romanii. Intorcandu-se in tiera a redigiatu diuariulu „Dembovitia.“

La aceste mai adaugemu, câ mai tardiu a edatu unu romanu sub titlulu „Elena“, — câte-va descrieri de caletoria si poesii istorice sub titlulu „Bataliile Romanilor“ si „Legende séu Basme natiunale“; sub ministeriulu dlui Cogalniceanu a fostu câtu-va tempu ministrulu culteloru si alu instructiunei publice.

Dlu Bolintiniamu acuma e in etatea cea mai frumosa; literatur'a romana ascepta inca de la talentulu dsale multe opuri incantatóre. Parcele sê tiese indelungatu firulu vietii sale!

Bogdanu intalnesce in dumbrav'a lata,
Ratecindu sub arbori unu betranu c'o féta.
Celu betranu pe capu-i, pórta peru d'argintu,
Sub trei rani deschise, ambla suferindu.
Fét'a pare 'n doru-i ca o serbatóre
Ce straluce 'n umbr'a grigii trecatóre:
Valuri dulci de purpuru néca-ai fetiei crini;
Ochii-i de dorere si de plansu sunt plini.
Perulu ci celu galbenu albu-i sinu saruta:
Si-astfelu sarutandu-lu, fati'a-i imprumuta.

„Dómne! tier'a pere . . . bine ai vinitu! . .“
Dîce . . dar sub doru-i cade . . . a moritu.
Fi'a-sa-lu sustîne . . doru-i nu vorbesce,
In torentu de lacrimi nu se respandesce;
Dar cu sufletu mare, astfelu a vorbitu:
„Mi-au ucisu Tatarii mandrulu meu iubitu! .
Astadi éca pere chiar alu meu parinte . .
Peste tota tier'a sémena morminte! .
Dar voi nu combateti! nu suntoti Romani!
Aruncati mai bine armele din mani!“

Dîce; dar Tatarii p' acolo 'nnorara;
Domnulu va sê fuga prin paduri de tiera. .
Fét'a smulge arculu unui luptatoru,
Si 'n Tatari s'arunca cu sufletu 'n doru.
La acesta fapta ei se rusînara,
Si 'ntornandu toti caii, spre Tatari plecara.
Ér Tatarulu fuge. Domnulu stâ miratu:
Nu 'nticlege fug'a cum s'a intemplatu.

O fecióra blonda catra densulu pare,
Si-i arunca capulu hanului celu mare.

Dimitriu Bolintinianu.

Regin'a dupa mórte.

In resiedinti'a Portugaliei in o dì a anului 1336 se vedea o vivacitate deosebita pe stradele cetâtii. Toti locuitorii alergau spre palatiulu regescu, pentru de a poté ceva privi din solemnitatea ce erá sê se faca. Óre pentru ce erau ei asia curiosi?

Don Pedro fiulu regelui Alfonsu IV. avea sê se cunune cu Donna Constantia fiic'a lui don Manuel de Penafiel, unulu dintre cei mai potinti magnati ai regatului. De se si vedea bucuri'a pe feciele toturoru, inse la persón'a cea mai interesata la acésta ceremonia se observá mai multu indiferintia; acesta erá Don Pedro; elu nu simtiá pentru fiitorea sa consorte neci o atragere. Tata-seu voiá sê-lu casatorésca cu acésta principésa, fiindu câ astfeliu cereau interesele statului. Don Pedro se invoì câ-ci erá inca teneru si balsamulu dulce-amaru alu amorului nu infectase inca anim'a lui. Dar' atâtu mai tare ardea anim'a Constantiei pentru elu. N'ar fi meritatu vre odata o fiinti'a mai multa, mai ferbinte, mai sincera iubire ca Constantia. Blandéti'a, nobleti'a animei, frumseti'a ei, spresiunea dulce si insinuatóre a fiintiei ei: tóte o indreptatiau la simpatiele si iubirea altora, si cu atâtu mai multu la a lui Don Pedro.

Dar nu trecù multu si anim'a lui tresarì sub lovitur'a electrica, pentru de a se instrainá in totudéuna, de ceea caruia i-a fostu dat'o la altaru. Ines di Castra, dama de onóre a Constantiei insuflà lui Don Pedro o passiune ferbinte, neinvinsa. Ines, pecum unanime spunu toti istoricii, erá d'o rara frumsétie, de gratii feerice. Ea inca nu remase indiferinta la simtiemintele principelui, ceea ce avù urmâri atâtu de tragice. Ei se sileau a-si ascunde amorulu loru facia cu principes'a, inse in vanu, câ-ci este unu ce imposibile ca doi amoresati sê se prefaca atâtu de bine, incâtu lumea esterióra sê nu simtia nimicu. De cele mai multe ori lumea este informata, scie si cele mai mici amanunte ale unoru relatiuni amoróse, pecandu amoresatii traescu liniscitu viéti'a raiului pamentescu, crediendu câ neci sórele nu-i vede si nu scie.

Constantia vediendu-se atâtu de crudu insielata in ilusiunile si dreptulu ce se tienea câ are la anim'a lui Pedro, se predà cu totulu desperarii si d'o amara si neconsolata viétia, mórtea o libera dupa noua ani.

Ines nu erá unulu din acele caractere ticalóse care pentru d'asi ajunge unu scopu totu atâtu de marsiavu ca si ele, surupa si nimicescu totu ce stà in cale, si care cu atâtu se bucura mai tare déca o alta impregiurare fatale le-a maturatu din cale pedecile. Nu, câ-ci ea in locu sê se bucure de mórtea principesei, simtì o dorere adanca la despartirea Constantiei din acésta lume. Ea si-aducea aminte cu mustrâri de consciintia de suferintiele principesei, fiindu convinsa câ ea erá caus'a ce-i amarì vieti'a si-i scurtà dilele.

Don Pedro care erá acum mai multu ca ori candu inamoratu, abia asteptà sê tréca tempulu care-lu impunea cuviinti'a ca sê jelésca pe repausat'a. Apoi indata dupa acea, neluandu in bagare de séma prejudiciele ómeniloru, dechiarà pe Ines in publicu de confidentiat'a sa, cu tóte câ nu convinea rangului seu. Ér in anulu 1354 se cununà cu ea fara neci o pompa, in cea mai mare linisce, singuru in presinti'a secretarului seu intimu si a unui episcopu. Ei cugetau câ acum sê duca o viétia liniscita si in fericire traindu numai unulu pentru altulu, si se retrasera astfeliu in castelulu Conimbra. Aici gustara ei unu scurtu tempu tota fericirea unei ferbinti iubiri. Dar' nime in lume nu póte fi crutiatu de lovirile sortii, unii mai multu altii mai putînu; candu este in culmea fericirei, atunci lu-cercetéza mai teribilu nenoroculu.

Regele Alfonsu erá cu totulu nemultiamitu cu fapt'a fiu-seu, dar de ocamdata lu-lasà in voi'a lui, pentru ca de o parte avea sê se lupta cu Castilienii, ér' de alta parte cium'a ingrozitóre ce domnea pe atunci in Europa bantuiá regatulu in unu modu teribilu.

Curteniloru si cu deosebire celoru mai mari dintre prelati nu li vinea de feliu la socotéla, ca Don Pedro, care avea sê fia odata si suveranulu loru, sê ia de socie pe o persóna din o familia inferióre. Mai multu inse invidiau pe Ines, ca ea sê se inaltie pana chiar' la tronu, câ-ci voiau altii sê faca cu ficele loru acésta fericire. Dar lucrulu nu remase numai la invidia, — o inimiciatia chiar' mortale, incepù a se pregatí sê sfarme acésta legatura, sê desparta cu o infernale violintia doue fiintie, ce pareau a fi fostu nascute numai un'a pentru alt'a.

Trei confidinti ai curtii Gonzales, Pacheco si Coelo nu aveau altu-ceva in cugetu decâtu sê omóre cu propriile loru mani pe Ines. Ei insistara la regele, tatalu lui Pedro, sê li permita si concréda esecutarea acestei fapte ingrozitóre. Regele nu se invoì. Ei pentru atunci inca nu mai poteau urmá negrulu loru cugetu. Regele avea de a face preparative contra Mauriloru, cari se revoltasera. Dar' ei cunosceau pré bine caracterulu nestatatoru al regelui si renoira mai

tardiu crud'a loru propunere. Regele tatalu, se invoì.

Regin'a Beatrice, mam'a lui Pedro, aflà de mersiavele uneltiri, si impreuna cu archiepiscopulu de Braga, facù atentu pe fiulu, i spuse espresu sê se pazésca, câ i se intindu curse infioratóre. Dar elu nu potea crede câ potu fi omeni asia de crudi; câ unu parinte se va poté degradá pana la atâta. Elu cugetá mai multu câ astea sunt numai nesce midilóce fine, ca sê-lu póta mai lesne despartî de Ines.

Pedro se duse, ca obicinuitu, la venatóre. Regele cu cei trei scelerati se folosira de absinti'a lui. Se ducu la castelulu Conimbra spre a realisá negrulu loru cugetu. Ines aude de acésta. Tóta fiinti'a ei se cutremura. Care sê-i fia refugiulu? Sotiulu ei? Elu nu erá.., O anima nevinovata insa si in cele mai mari pericule este tare. Ea se decide a intimpiná pe regele.

Cu trei copii, dragalasi ca nesce angeri, ea esì inaintea regelui. Torentii ei ferbinti de lacremi, contopiti cu gratiele, ce le versase natur'a cu atâta profusiune pe tota fiinti'a ei, copilasi inocinti ca si mam'a loru miscà pe rege, se paré inse câ voesce a-si invinge slabitiunea pentru ca sê-si urmeze propusulu. Ines se reculege din prim'a sa confusiune.

„Aici sum, rege, dise ea, èca peptulu care pórta imaginea si anim'a, sufletulu fiului teu. Dî argatiloru tei sê-lu sfâsie si atunci ce vei fi dobanditu: Nimicu decâtu póte unu cutîtu arsu, nesce ghiare de furia ce nu ti le va scóte din anima neci chiar mórtea. Copiii acestia ti-voru blastemá si mormentulu. Sdrobesce si pe acestia, sangele fiului teu, sangele teu chiar, sdrobesce-i ca sê nu mai spuna tatalui loru, sê spuna lumei, câ au vediutu cu ochii crudîmea ta. Sdrobesceme pe mine si pe aceste fiintie nenorocite, si te dù si spune curtii tale si lumei chiar, câ ai triumfatu totusi odata — de o femee si trei copii!"

Neci unu fulgeru din ceru n'ar fi potutu lovi, infrange mai tare pe mersiavulu rege, ca acéste cuvinte din gur'a unei femei.

Rusinatu si nimicitu cu totulu se intorce regele indata de unde a vinitu.

Sortea insa totusi nu-si oprì cursulu sinistru.

Ines remase pentru d'a deviní câteva momente mai tardiu prad'a insetosiatiloru tigri, Gonzalos, Pacheco si Coelo. Ei vinu si o ucidu.

Cine ar'fi potutu descrie amorulu, pasiunea straordinera a lui Don Pedro pentru Ines, dar ah! cine va poté descrie acuma crancenele doreri, desperarea neasemanata a lui; candu vede obiectulu adoratiunei, cultulu amorului seu unicu in istori'a lumei, deformatu de urmele pumnaleloru si inotandu in sange?

Ar' trebuí sê concurga la descrierea unei astfelu de scene, sentimentalitatea si melancoli'a, cum asi dîce, a lui Schiller, cu energi'a si fantasi'a ingrozitóre a lui Shakespeare.

Cine este acel'a cu faci'a lui trista in care se esprima dorerea impreunata cu desperare? Este Don Pedro care acum nu voiá altceva decâtu resbunare. Elu se alià cu fratii Inesei Fernando si Alvaro de Castro. Dintre tote locurile se simtî mai tare resbunarea lui in provinciile Dauro si Mino, unde autorii nenorocirei lui aveau posesiuni. Elu nimicu nu crutiá in acele locuri, multi inocinti cadiura viptime furiei lui de resbunare.

Ca acestoru macelarii sê se puna capetu, insusi regin'a se decise sê intrevina intre tatalu si fiu. Petreeuta de mai multi prelati, ea merse la fiulu ei, pentru ca sê-lu roge sê faca pace. Neci amórea materna nu invinse. Don Pedro numai astfeliu erá aplicatu spre pace, déca tata-seu i ar dá pe Pacheco, Gonzales si Coello. Cu acésta nu se potù invoí regele, câ-ci onórea nu lu iertá sê nu-si tiena parol'a cu trei infami.

Principele din dî in dî devinea mai infuriatu. Alfonsu ca sê faca pace cu elu, fù constrinsu sê esilese pe Gonzales si cei lalti.

La acésta rebeliune cu dorere si-aduse regele aminte cum se revoltase si elu in contra tatalui seu, regele Dionisi. Elu morì in urm'a acestoru superâri in anulu alu sieptedieci si sieselea vietii lui, inainte de a mai vedé inca odata pe fiu-seu.

Pedro cu numele *Severulu* se suì pe tronu. Elu se alià cu regele Castiliei contra Aragoniei, pentru de asi impliní resbunarea, câ-ci gâdii sotiei lui se aflau in Castilia. Regele Castiliei, ca sê nu vateme ospitalitatea, refusà cererea aliatului seu, care lu-rogase sê-i dea pe Gonzales si cei-lalti. Mai tardiu se invoira amendoi la acésta, câ-ci regele Castiliei inca avea prisonieri la alu Portugaliei; ei facura schimbu. Pedro primì in manile lui pe Gonzales si Pacheco, Coelo fugì fiindu insciintiatu prin unu cersitoriu.

Pentru ca resbunârii sale sê deie faci'a unui actu de statu, deschiará pe acestia tradatori ai patriei si le confiscà bunurile si in presinti'a lui ordinà sê le scóta inimile de vii. Le arse trupurile si cenusi'a o aruncà in ventu. Acésta fapta in locu de a inspirá oróre la supusii sei, ei nu mai consimtiau cu elu.

Elu lasà sê se faca statu'a lui si a Inesei; pe cea din urma puse corón'a de regina.

Acum voì elu sê faca ultim'a ceremonie, astfeliu ordinà a se scóte cadavrulu Inesei, care erá ingropatu de siepte ani in biseric'a dela Conimbra si-lu aduse la Alcobasso. Lu-inbracà cu vestminte de regina, i incoronà capulu si astfeliu o asiedià pe tronu. Din ordinulu nenorocitului sotiu toti domnii si damele de curte venira sê aduca omagele ca la o regina; si s'o recunósca de suveran'a loru, sarutandui manile ce erau acum numai nesce óse góle.

Dupa aceea se pusera ramasitiele Inesei pe unu caru maiestosu, si fù petrecutu de curteni 17 mile, distanti'a intre Alcobasso si Conimbra. Ca semnu de doliu aveau barbatii glugi negre pe capu ér' femeiile rochii negre lungi acoperite cu mantale albe. Pe amendoue partile stradei era câte unu rendu de fete investmintate cu haine albe si cu facle in mani.

Acestu poporu este de la natura fórte afectuosu. Elu facù nu numai dreptu forma aceste ceremonie, ci cu tóta sinceritatea fiindu atinsu si compatimitoru de suferintile neconsolabiluluì sotiu care inca si-sintiá in catuva anim'a usiorata, vediendu aceste semne de jele.

Astfeliu ceea ce invidi'a n'a permisu Inesei in vietia, cu atâtu mai triumfalu i-a dat'o dupa mórte

Eca dar „Regin'a dupa mórte!"

E—na C. D.

Espusetiunea reuniunei economice magiare.

△ De cand acea convingere a prinsu radecine tari in anim'a popórelor, câ numai acelu statu e asiediatu pe base solide, e fericitu si avutu, care intre altele se bucura de agricultura intensiva si in tóta privinti'a bine organisata: de atunce tóte natiunile devinite la cunoscinti'a de sine se nisuiescu din respoteri intru estinderea si perfectiunarea agriculturei lor, — esemple ni sunt englesii, francii, belgii si alte natiuni culte, cari pe langa tóta innaltîmea la care aredicara cultur'a pamentului aratoriu, nu incéta neci in presinte a se ocupá de perfectiunarea ei, constituescu Societâti, arangiéza espusetiuni pentru inaintarea economiei.

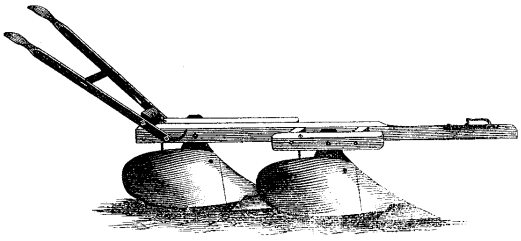

(Figura 1.)

Economii de frunte ai Ungariei petrunsi de adeverulu acestu-a, grabira a luá mesurele potritive in interesulu economiei. Asia constituira o reuniune economica magiara de tiéra, a careia tînta e: desvoltarea si inflorirea economiei patriotice. Câtu progresu facú reuniunea acesta, vediuramu cu ocasiunea espusetiunei arangiate de dens'a la 3—9. l. c. aici in Pesta in paduriti'a cetâtii.

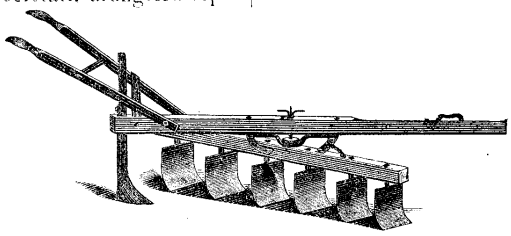

(Figura 2.)

Abia sosì ór'a deschiderei espusetiunei si locuitorii cetâtilor sorori, immultîti cu unu numeru mare de óspeti din provincia, rivalisau a-si depune omagiulu in acestu templu alu industriei. In cursu de câte-va dile vr'o 21. mii de ómeni cercetara espusetiunea.

Intrandu in laintru in drépt'a si in stang'a atrageau atentiunea cercetatoriului casuliele animalelor de industria. Fie-care casulia cuprindea in sine câte o parechia din cele mai bune si mai nobile soiuri; ici o parechia de oi „merinos" gemendu sub greutatea lanei de metasa, — colo porci de marime fabulósa etc. et. la olalta 371. oi si 78 porci.

Premii din acestu despartiementutu, si anume pentru oi capetora cont. J. Uniade, cont. Zichy Ferraris, cont. Caroli s. a.; éra pentru porci carii altucumu fórte debilu au fostu representati, cont. Keglevich, directoriulu dominiului episcopescu de Vatiu s. a. — — Mediulu localitâtii lu-infrumsetiau feliuritele instruminte de economie si nesce masîne mai mici. Aici poteai vedé scaune de feru pentru chilii de tóta pleas'a, lavitie provediute cu arabescu, paturi de totu feliulu, siatre de véra, pluguri de totu felulu, sepi, instruminte de sémenatu, masîne de trieratu si de macinatu, lo-

comotive, cóse , greble maiestrite, venturisce, taietorie de sîsca s. a. totu atâte objecte interesante pentru unu economu! Intre masînele cari cuprindeau partea opusa portii si laturea drépta, locomotivulu care pe érb'a verde mergea togma asia ca pe sîne, atrase atentiunea publicului.

Ce se atinge de masînele si instrumintele economice, aici au concursu si strainatatea asia Burges, Key Marschall si fii, Clayton Schuttleworth si alti anglesi, cu tóte aceste inse observaramu cu bucuria, câ masînele patriotice au statu concurinti'a laudabile cu cele straine.

Cea mai mare parte a premielor se judecara pentru masînistii din patria nóstra, precum : Gubitz, Vidats, Strobel, Baris s. c. l.

Cugetu câ va fi de interesu pentru economii nostrii a descríe si in specie cateva objecte mai insemnate, cari atrasera atentiunea tuturor economilor esperti nu numai pentru noutatea inventiunei, ci si pentru utilitatea evidinte a lor.

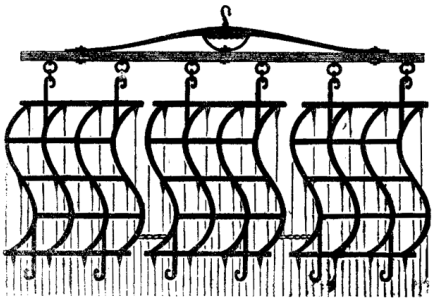

(Figura 3.)

1. *Plugulu duplu.* Precum arata figur'a 1. la plugulu duplu sunt doue grindi incheiate, catra cari apoi sunt acomodate duoe pluguri catva mai mici ca cele de comunu, inpreunate cu carme separate pentru fiecare plugu. Acesta se intrebuintiédia spre aratura si semanatura in pamentulu ce s'a lucratu pana acum cu plugurile indatinate; antâietatea lui in acea sta, câ ara fórte maruntu si facandu de-odata duoe bresde lucrulu e fórte cu sporiu si usioru.

2. *Acoperitórea semintiei.* Acésta e o masîna fórte de recomendatu, câ-ci prin acésta usioru se póte indreptá afundîmea bresdei si totudeodata acopere seminti'a. Scimu bine câ seminti'a pré afundu séu pré afara semenata nu produce fruptele dorite, dar' spre regularea bresdelor plugurile remase din tempurile primitive ce se intrebuintiédia in comunu sunt fórte inperfecte. Vedi fig. 2.

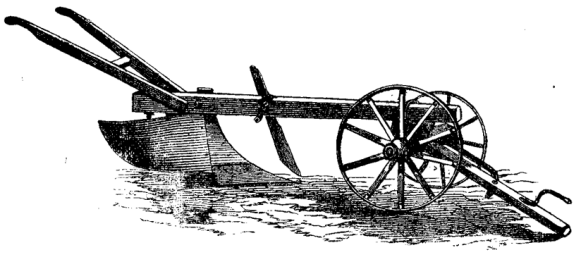

(Figura 4.)

3. *Grap'a cu dinti.* In pamentulu nasiposu si grap'a cu dinti de lemnu e destulu de buna, in celu mai desu inse e de lipsa sê fia cu dinti de feru. Form'a mai nóua a grapelor de feru arata fig. 3.

4 *Plugulu de feru.* Va suná póte fórte siodu, câ plugulu de feru care trage celu putienu 100—120 punti e mai usioru ca celu de lemnu care abea póte fi 40—50 punti, inse la aratu se vede câ celu din urma e mai greu, câ-ci coustructiunea lui nu-e asia perfepta ca celui d'antâiu, care aluneca usioru in pamentu. Fig. 4 arata modelulu celor mai bune pluguri de feru.

Aceste, precum si alte masîne de folosu se potu procurá din fabric'a lui Gubicz si Vidats in Pesta.

Cand de o parte priveamu cu cea mai mare bucuria progresulu si nisuinti'a ce o desfasiura fratii nostri conlocuitori in interesulu bunastârei lor materiale, de alta parte suspinamu din adanculu animei neaflandu intre espunetori neci unu nume romanescu. Poporulu nostru mai pe susu de tóte e poporu agronomu. Si totusi in ce stare primitiva e la noi agronomi'a! Sê avemu grige, câ in giurulu nostru toti propasiescu! noi fara daun'a nóstra propria nu mai potemu dormí!

Descepta-te Romane din somnulu celu de mórte!

Chiar cand inchiâmu aceste orduri ni sosescu insciintiârile despre espusetiunea natiunale de agricultura si industria din Bucuresci.

Diuariele de peste Carpati sunt incantate de resultatulu celu stralucitu alu espusetiunei natiunali si la acésta bucuria a confratilor nostri ne insotîmu si noi.

In nrulu vinitoriu in câtu ne va iertá angustimea colónelor nóstre, vomu referá pe scurtu cetitorilor nostri si despre espusetiunea natiunale romana din Bucuresci.

Modele de brodaria.

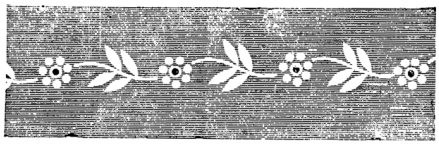

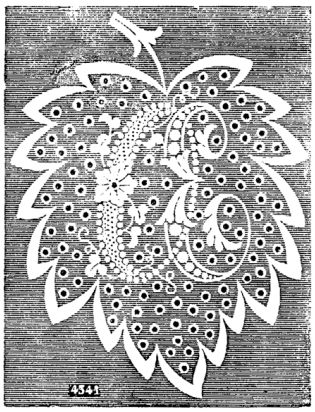

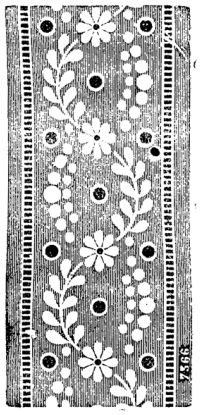

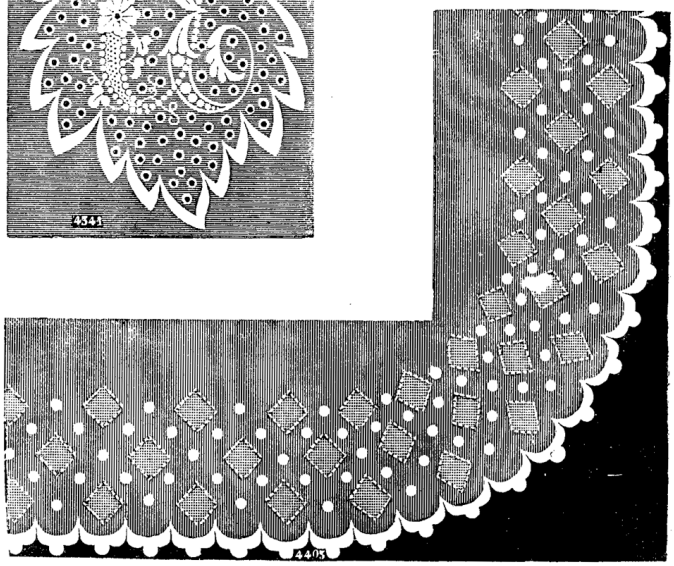

Substernutu indreitu de lampa.

Materialulu : 2 loti de bumbacu de zefir in colórea rosei, cateva matringe (legature) de bumbacu de zefiru albu, cateva fire negre totu din acestu soiu; margele de cristalu tare; tortu de impletitu de finetia mediulocie; o acu-indrea comuna si alta de lemnu Nru 4.

Figur'a aici adusa e facuta din bumbacu de zefiru in colorea rosei si din bumbacu de zefiru albu; — consta din doue parti : fundu si margini.

La fundu, — a caruia plete latiuite meruntu au sê fie incolacite in form'a conchei, — intrebuintiâmu tortu de impletitu, pe care indreindu din bumbacu rosiu 12—14 ochi, 'lu inbinâmu in forma de inelu in giurulu caruia apoi impletimu cu indreau'a atat'a câtu poftesce marimea lampei pentru care lu-destinâmu. La figur'a presenta in urmatorele 18 intorseture, care vinu' inpreunate cu partea cea mai de margine a ochiului din fiecare intorsetura antecedenta, legâmu la fiecare cu atâtia ochi mai multi câti sunt de lipsa ca rotundîmea formanda sê devina neteda. Cu finea intorseturei a 19 figur'a are in diametru 19 cent.

Acù fiindu gat'a periferi'a fundului, taiâmu tortulu de impletitu si dupa ce-lu inodâmu facemu inca trei impletituri de bumbacu in giuru cu acuindreau'a in-

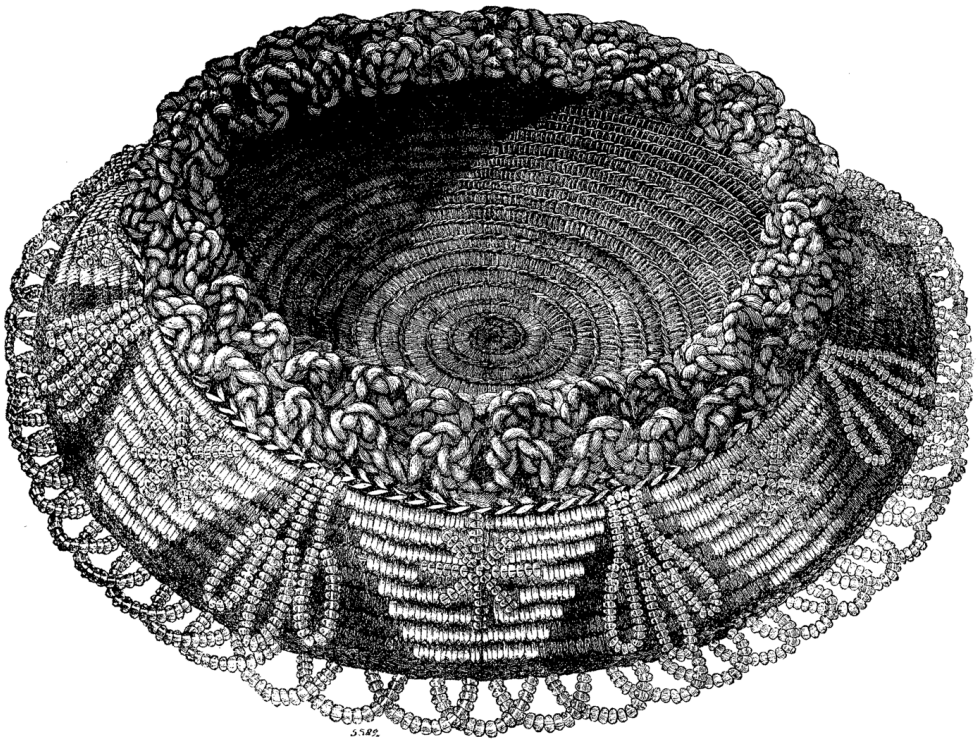

Substernutu indreitu de lampa.